

КЕРІВНІ НАСТАНОВИ

УПРАВЛІННЯ ДІЛОВИМИ
ВІДНОСИНАМИ ІЗ ПОЛІТИЧНО
ЗНАЧУЩИМИ ОСОБАМИ

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ

*Мусимо йти,
бо спинити походу не можна*

М.Грушевський

Рекомендовано міжгалузеву науково-методичною радою Державного закладу післядипломної освіти «Академія фінансового моніторингу» (протокол № 2 від 31.05.2021)

КЕРІВНІ НАСТАНОВИ «Управління діловими відносинами із політично значущими особами». – К., 2021. – 141 с.

Керівні настанови присвячені висвітленню ключових питань, пов'язаних з управлінням діловими відносинами із політично значущими особами. Окрему увагу приділено міжнародним стандартам та кращій практиці заходів належної обачливості щодо політично значущих осіб. Також охарактеризовано національне законодавство щодо політично значущих осіб. Особливий акцент зроблено на заходах, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу.

З практичної точки зору актуальними є рекомендації щодо відкритих інформаційних джерел стосовно виявлення політично значущих осіб, а також типологічні дослідження Держфінмоніторингу щодо участі політично значущих осіб у схемах, пов'язаних з ймовірним відмиванням коштів.

Зміст

Передмова Голови Державної служби фінансового моніторингу України Черкаського Ігоря Борисовича 5

РОЗДІЛ I. Загальні спостереження і проблеми 6

- 1.1. Короткий огляд історії становлення поняття «політично значуща особа» 6
- 1.2. Рівень дотримання країнами міжнародних стандартів 7
- 1.3. Зв'язок між політично значущими особами та заходами з протидії відмиванню грошей 11
- 1.4. Ключові проблеми з дотриманням стандартів по політично значущим особам 14

РОЗДІЛ II. Міжнародні стандарти та краща практика заходів належної обачливості щодо політично значущих осіб. 23

- 2.1. Хто є політично значущою особою: визначення у Рекомендаціях FATF 23
- 2.2. Категорії політично значущих осіб 24
- 2.3. Посилені заходи щодо політично значущих осіб 25
- 2.4. Порівняння виконання вимог щодо визначення та проведення належної перевірки політично значущих осіб в різних країнах та регіонах світу 26
- 2.5. Міжнародна класифікація ризиків політично значущих осіб. 36

РОЗДІЛ III. Національне законодавство щодо політично значущих осіб. 37

- 3.1. Національні РЕР. 38
- 3.2. Іноземні РЕР та діячі, що виконують публічні функції в міжнародних організаціях. 83
- 3.3. Особи, пов'язані з політично значущими 87
- 3.4. Члени сім'ї 89
- 3.5. Термін дії статусу політично значущої особи 91

РОЗДІЛ IV. Характеристика та аналіз заходів, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу відносно політично значущих осіб 96

- 4.1. Застосування ризик-орієнтованого підходу відносно політично значущих осіб. 96

- 4.2. Функціонування системи управління ризиками та встановлення високого рівня ризику. 97
- 4.3. Загальні вимоги до здійснення належної перевірки 98

РОЗДІЛ V. Рекомендації щодо відкритих інформаційних джерел стосовно виявлення політично значущих осіб 109

- 5.1. Національні інформаційні ресурси 109
- 5.2. Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування 112
- 5.3. Інформаційні ресурси стосовно іноземних та міжнародних публічних діячів (в т.ч. національних). 113
- 5.4. Керівництво з використання джерел інформації для визначення РЕР, членів їх сімей та пов'язаних осіб. 114
- 5.5. Червоні прапори щодо виявлення політично значущих осіб та їх діяльності . 116

РОЗДІЛ VI. Приклади справ про відмивання грошей за участю РЕР щодо політично значущих осіб 119

РОЗДІЛ VII. Витяги із типологічних досліджень Держфінмоніторингу щодо участі політично значущих осіб у схемах, пов'язаних з ймовірним відмиванням коштів . 125

- 7.1. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки. 125
- 7.2. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік 133
- 7.3. Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік 137
- 7.4. Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Відмивання доходів від податкових злочинів 138

РОЗДІЛ VIII. Перелік міжнародних досліджень щодо політично значущих осіб . 140

Список скорочень 141

Передмова
Голови Державної служби
фінансового моніторингу України
Черкаського Ігоря Борисовича

Шановні учасники національної системи фінансового моніторингу!

Корупція залишається однією з ключових загроз у національній безпеці держави. Широкі повноваження та влада, якими наділені РЕР для виконання функцій держави, за відсутності ефективних механізмів контролю, є джерелом корупційних ризиків та ризиків відмивання корупційних грошей.

Вагоме значення при визначенні рівня корупції в державі приділяється питанням побудови і ефективного функціонування національної системи запобігання та протидії відмиванню корумпованих активів.

Зазначена система в Україні знаходиться на належному рівні розвитку, підтвердженням чого є прийняття наприкінці 2014-го року, в рамках антикорупційного пакету реформ, нормативно-правового акту у цій сфері – Закону 1702.

З метою імплементації четвертої та частково п'ятої Директив ЄС проти відмивання коштів та фінансування тероризму, Верховною Радою України 6 грудня 2019 року прийнято Закон 361.

Пріоритетними заходами, що проводяться з метою запобігання корупції та корупційним діям РЕР, є: по-перше, розроблення дієвої системи економічних і фінансових засобів контролю та ПВК/ФТ; по-друге, запровадження, поряд із загальними нормами, відповідальності за посадові злочини спеціальних норм, які передбачають відповідальність за вчинення окремих корупційних діянь, а також діянь, учинення яких перешкоджає боротьбі з корупцією.

Запровадження таких заходів в Україні дозволить створити механізми контролю РЕР та управління ризиками відмивання ними корупційних коштів, що сприятиме підвищенню дієвості національного антикорупційного законодавства.

На міжнародній арені питання боротьби з корупцією та ВК стоїть особливо гостро. Цими питаннями опікуються дві такі впливові міжнародні організації, як GRECO та FATF. Саме вони визначають світові стандарти боротьби з цими явищами та безпосередньо або за допомогою регіональних організацій проводять оцінки держав на предмет відповідності цим стандартам.

Україна також періодично проходить відповідні оцінки і як показує цей досвід зв'язки між ВК та корупцією прослідковуються на теоретичному, нормативному та практичному рівні.

В законодавстві України визначено цілу низку превентивних заходів обачливості, які здійснюються фінансовими і нефінансовими посередниками стосовно РЕР.

У 2015 році Держфінмоніторингом за підтримки технічної місії МВФ та участі Національного банку України було розроблено та оприлюднено Методичні рекомендації щодо виявлення публічних діячів та забезпечення проведення фінансового моніторингу їх фінансових операцій. Ці рекомендації в подальшому були оновлені у січні 2016 року. Вказаний документ був рекомендований для використання в роботі учасниками системи фінансового моніторингу України.

Пропоновані Вам до уваги Керівні настанови, є оновленням попередньо розроблених Методичних рекомендацій. Вони присвячені аналізу термінології та заходів обачливості щодо РЕР відповідно до законодавства України у сфері фінансового моніторингу, а також міжнародних стандартів.

Керівні настанови насамперед розроблені для СПФМ, однак будуть корисними для використання працівниками СДФМ, правоохоронними та судовими органами, а також науковими працівниками.

Ігор Черкаський

РОЗДІЛ І.

Загальні спостереження і проблеми

1.1. Короткий огляд історії становлення поняття «політично значуща особа»

1. В огляді «Належна перевірка клієнтів банків», який був випущений у 2001 р. Базельським комітетом з банківського нагляду, концепція PEP була введена органами банківського нагляду для позначення категорії осіб, які наражають банк на значні репутаційні і юридичні ризики¹. У цій роботі визнавалася необхідність надання консультаційної допомоги при виникненні ризику, який представляють PEP: «очевидно, що початок або підтримання ділових відносин є небажаним, неетичним і несумісним з буквою і духом сумлінної банківської практики, якщо банк знає або припускає, що джерелом коштів служить корупція або зловживання державними активами»².
2. Зрештою міжнародне співтовариство приступило до діяльності по зниженню потенційних ризиків, пов'язаних з PEP. У 2003 р. FATF прийняла ряд превентивних заходів, спрямованих на виявлення таких осіб і більш ретельне відстеження їх транзакцій. Ці заходи сформульовані в Рекомендації 6 з 40 + 9 Рекомендацій FATF, а пов'язані з ними вимоги належної перевірки клієнта дані в Рекомендації 5. Також в 2003 р. КООНПК закликав а до більш жорсткої перевірки рахунків, що належать PEP, в ст. 52 (1) і (2) з метою запобігання і виявлення переказу нелегальних доходів. У 2006 р. FATF заявила, що відсутність законів і заходів по запобіганню та боротьбі з корупцією можуть істотно погіршити ефективність заходів в рамках боротьби з ВК і фінансуванню тероризму³. На додаток FATF і регіональні групи за типом FATF провели вивчення питання про PEP в контексті корупції і ВК.
3. У лютому 2012 р. FATF розширила обов'язкові вимоги на національних публічних діячів і публічних діячів міжнародних організацій, відповідно до вимог статті 52 КООНПК, яка визначає PEP як «фізичну особу, яка наділена або була наділена значущими суспільними функціями, а також члени її сім'ї та особи, близькі до неї» і охоплює як національних, так і іноземних PEP. Головне завдання зобов'язань, передбачених статтею 52 КООНПК – це боротьба з корупцією і FATF її підтримує. Однак, важливо зазначити, що мета вимог, викладених в Рекомендаціях FATF в редакції 2012р., це охопити більшою мірою боротьбу з ВК і предикатними злочинами, включаючи корупцію і також фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

1 Базельський комітет з банківського нагляду. Належна перевірка клієнтів банків (Банк міжнародних розрахунків, жовтень 2001 рік), п. 40–44.: <https://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf>

2 Базельський комітет з банківського нагляду. Належна перевірка клієнтів (Банк міжнародних розрахунків, жовтень 2001 рік), п. 43.: <https://www.bis.org/publ/bcbs85.pdf>

3 Методологія FATF, вступ, п. 7.: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/methodology/FATF%20Methodology%2022%20Feb%202013.pdf>

4. Наразі, міжнародні стандарти оперують терміном, «національні публічні особи»⁴, «політичні діячі»⁵, «державна посадова особа»⁶. У Законі 361 до РЕР віднесено фізичних осіб, які є «публічними діячами». За значенням існуючі на сьогодні поняття не є синонімами та безумовно відрізняються, оскільки категорія «РЕР» є ширшою за категорію «політичних діячів».
5. Отже наразі понятійний апарат щодо визначення та розуміння дефініції «РЕР» є досить широким та різноманітним, що у свою чергу зумовлює необхідність проведення поглибленого аналізу та приділення додаткової уваги розумінню належності осіб до цієї категорії, особливо з огляду на необхідність здійснення заходів контролю за їх фінансовими операціями.

1.2. Рівень дотримання країнами міжнародних стандартів

6. Після того як КООНПК була ратифікована 140 країнами, а Рекомендації FATF впроваджені більш ніж в 170 юрисдикціях як стандарти в боротьбі з ВК, більшість юрисдикцій продемонстрували свою готовність до рішучих і ефективних дій. Однак, згідно зі звітами про взаємні оцінки FATF і регіональних груп за типом FATF, станом на 2012 рік, більш ніж в 80% юрисдикцій ця готовність не перейшла в реальні дії. З 124 юрисдикцій, які були обстежені на предмет виконання Рекомендації 6 FATF, 61% не виконує її взагалі, а 23% виконують частково. Тільки три юрисдикції виконували її повністю. Таке спостерігається в юрисдикціях, що входять як в FATF, так і в регіональні групи за типом FATF, причому в юрисдикціях, які входять в FATF, рівень виконання нижче (рис. 1).

Рекомендація 6 FATF: рейтинг країн, що входять і не входять в FATF (24 юрисдикції)

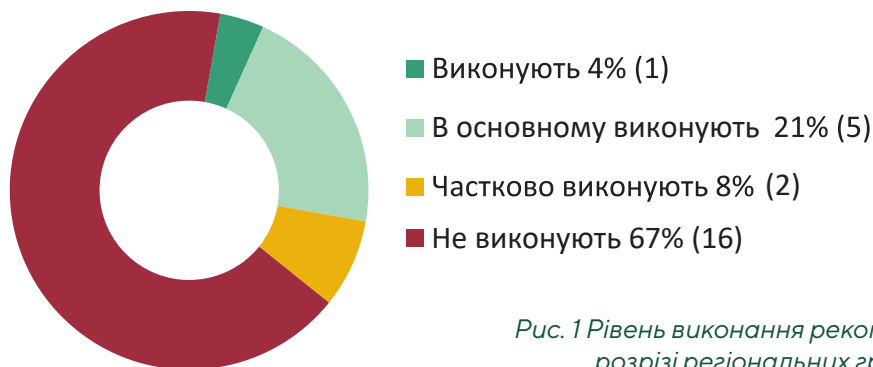

Рис. 1 Рівень виконання рекомендації 6 FATF у розрізі регіональних груп і юрисдикцій⁷

7. Експертні висновки наочно доводять, що станом на 2012 рік низький рівень виконання рекомендації FATF щодо РЕР та заходів їх належної перевірки не був пов'язаний з певним регіоном: в більш розвинутих юрисдикціях рівень її виконання не краще, а скоріше гірше. Схожі тенденції спостерігаються

4 Рекомендації FATF, затверджені Пленарним засіданням 16 лютого 2012 р., 12 Рекомендація: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

5 ДИРЕКТИВА (ЄС) 2015/849 ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС; ДИРЕКТИВА (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8/4%20EU%20Directive%20Ukr.pdf>

6 Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (ратифіковано із заявами Законом № 251-V від 18.10.2000: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

7 Джерело: Висновки засновані на рейтингах відповідності, які опубліковані у звітах про взаємні оцінки FATF та регіональних груп за типом FATF по 124 юрисдикціям.

Примітка: Числа в дужках відносяться до кількості юрисдикцій. Оскільки деякі юрисдикції входять до складу FATF та до регіональних груп за типом FATF одночасно, викладає накладання цифр.

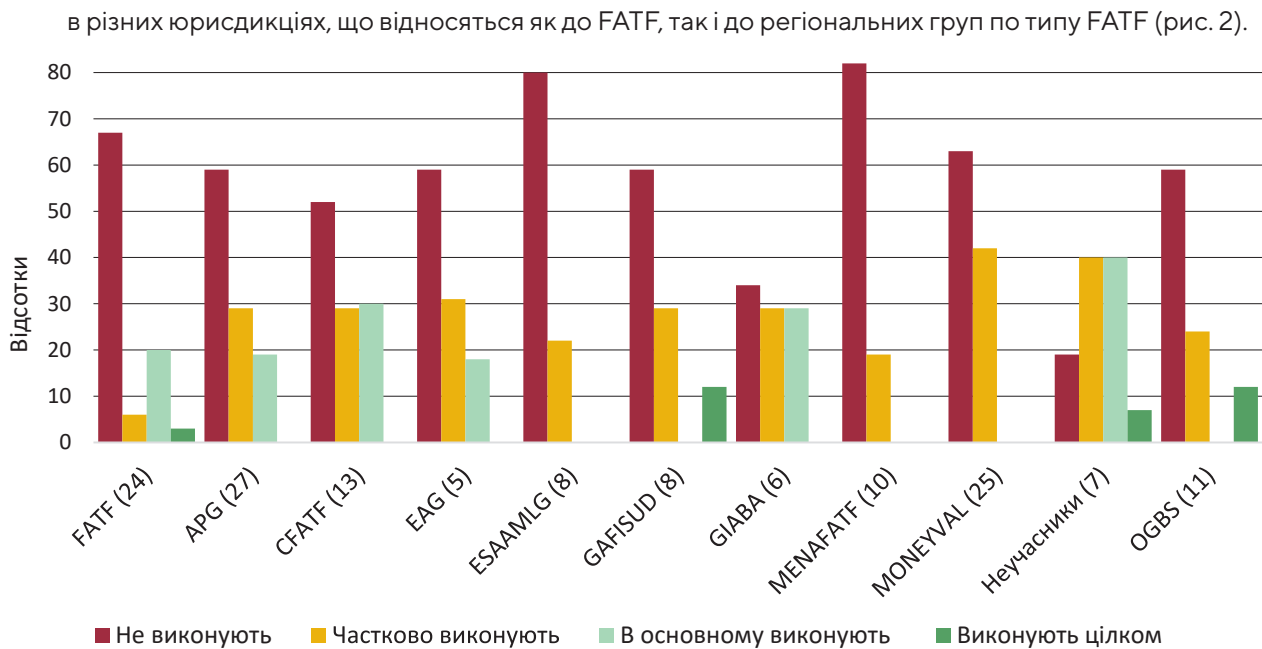

Рис. 2 Виконання Рекомендації 6 FATF: по регіонам⁸

8. Основною причиною таких низьких показників у першому десятилітті XXI століття була відсутність дієвої законодавчої і нормативної бази. Аналіз 82 звітів про взаємні оцінки FATF і регіональних груп за типом FATF продемонстрував, що на момент оцінювання 40% юрисдикцій не мали обов'язкових до виконання законів або норм, що стосуються PEP. Та й там, де існували правові норми, стандарти чи інші обов'язкові вимоги, що стосуються виключно PEP, вони часто не застосовуються у всіх секторах економіки в зоні дії 40 + 9 Рекомендацій FATF. Недостатньо відомо і про те, наскільки ефективно дотримання їх на практиці. Крім цього, деякі з існуючих законів дають занадто вузьке визначення більш жорсткої процедури належної перевірки (наприклад, в ряді країн потрібне схвалення вищим керівництвом тільки нових клієнтів – PEP, виявлених при відкритті рахунку, але не існуючих клієнтів, які отримали зазначений статус).

8 Джерело: Висновки експертів, засновані на даних, опублікованих в звітах про взаємні оцінки FATF та регіональних груп за типом FATF по 124 юрисдикціям.

Примітка: Числа в дужках відносяться до кількості юрисдикцій. Оскільки деякі юрисдикції входять до складу FATF та до регіональних груп за типом FATF одночасно, виникає накладання цифр.

APG – Азіатсько-Тихоокеанська група протидії відмиванню коштів; CFATF – Карибська група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей; MONEYVAL – Комітет експертів з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму; EAG – Євразійська група з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму; ESAAMLG – Група по боротьбі з відмиванням грошей в Східній і Південній Африці; FATF – Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей; GAFISUD – Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей в Південній Америці; GIABA – Міжурядова група по боротьбі з відмиванням грошей у Західній Африці; MENAFATF – Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей в Західній Африці; OGBS – Офшорна група банківського нагляду.

9. Аналіз звітів про взаємну оцінку⁹ станом на січень 2021 року, відповідно до яких було оцінено 104 юрисдикції, наочно свідчать про значний прогрес, якого було досягнуто країнами за останні 8 років в плані відповідності їх законодавства 10 та 12 рекомендаціям FATF. Так, якщо у 2012 році, 92% юрисдикцій не відповідали та частково відповідали Рекомендації 10, то на сьогодні цей показник складає тільки 18% (див. рис. 3).

Рекомендація 10 FATF: рейтинг країн, що пройшли останній раунд взаємних оцінок (станом на 11.01.2021)

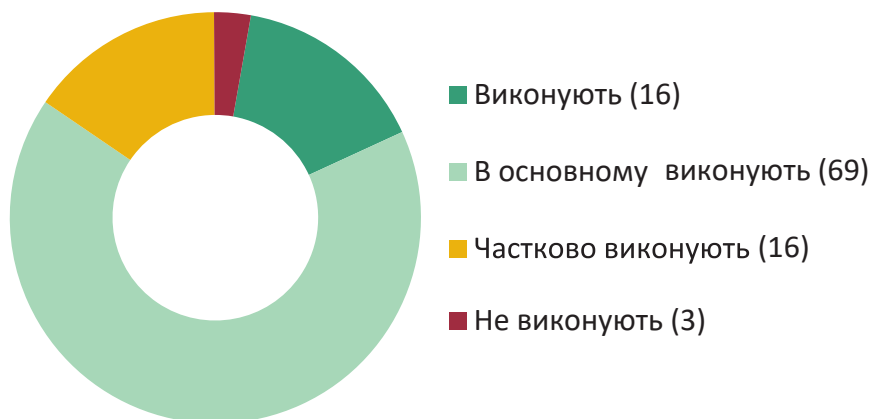

Рис. 3 Рівень виконання Рекомендації 10 FATF¹⁰

При цьому, прогрес щодо виконання Рекомендації 10 FATF помітний абсолютно в усіх регіонах, в тому числі й у країнах, які прийнято відносити до країн третього світу (див. рис. 4).

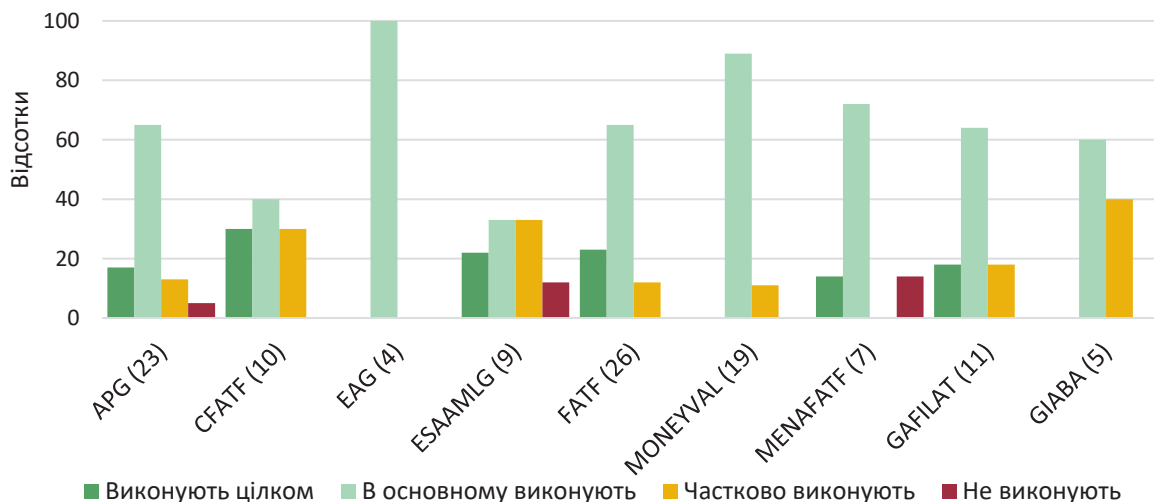

Рис. 4 Виконання Рекомендації 10 FATF: по регіонам¹¹

9 Консолідована таблиця рейтингів зі звітів про взаємну оцінку, FATF - <http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/assessment-ratings.html>

10 Числа в дужках відносяться до кількості юрисдикцій

11 Числа в дужках відносяться до кількості юрисдикцій

10. Що стосується дванадцятої Рекомендації FATF, то в даному випадку слід відмітити, що прогрес є дещо повільним, втім він все одно значний. У 2012 році 61% юрисдикцій було оцінено як такі, що не виконують зазначену рекомендацію, і лише 18% відповідали та переважно відповідали її вимогам. На сьогоднішній день можна побачити, що лише 3 юрисдикції зі 104 не виконують рекомендацію 12, а 76 юрисдикцій (73,1%) виконують та цілком виконують (див. рис. 5).

Рекомендація 12 FATF: рейтинг країн, що пройшли останній раунд взаємних оцінок (станом на 11.01.2021)

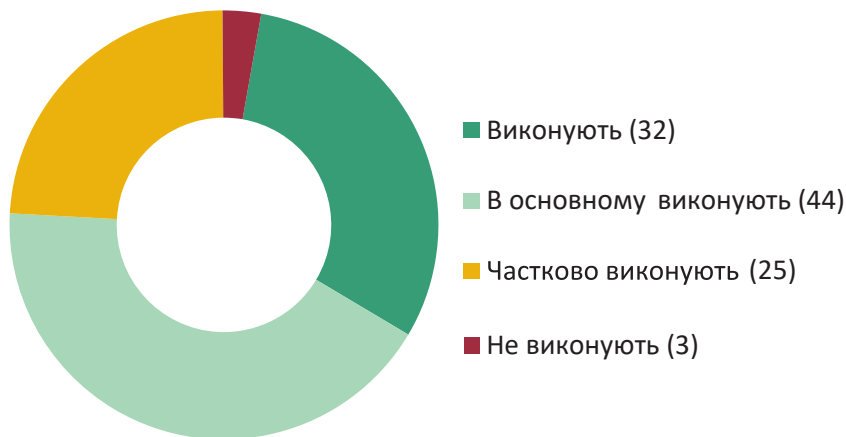

Рис. 5 Рівень виконання Рекомендації 12 FATF¹²

11. Значне покращення щодо виконання Рекомендації 12 FATF можна спостерігати також і у розрізі регіонів. Так, значний прогрес демонструють країни, що входять до Євразійської групи з протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму і Групи з розробки фінансових заходів боротьби з ВК в Західній Африці (див. рис. 6).

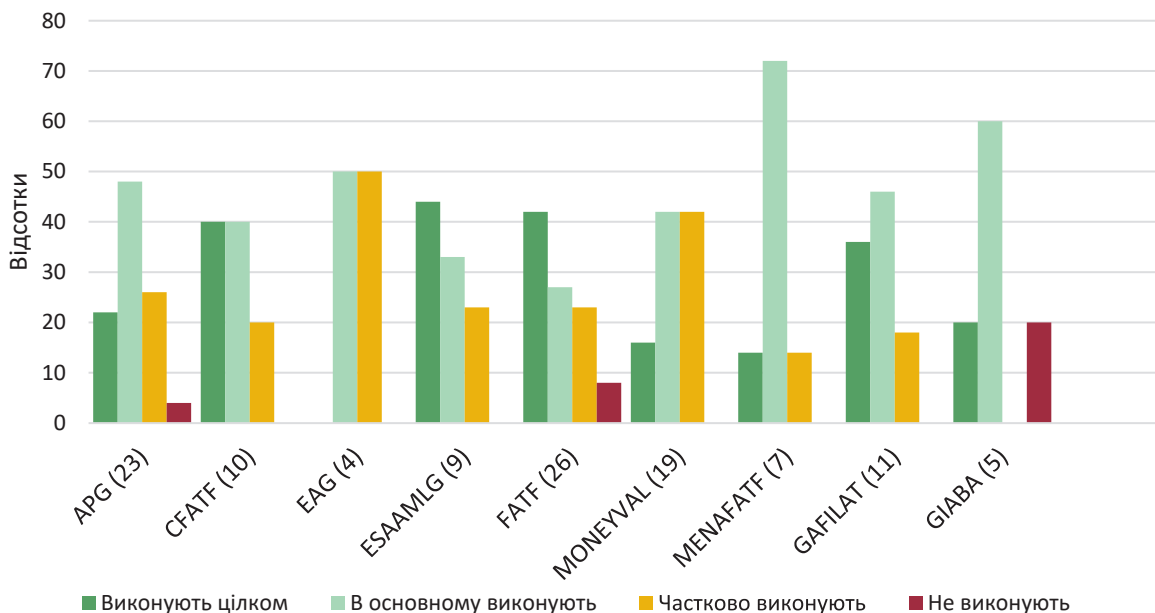

Рис. 6 Виконання Рекомендації 12 FATF: по регіонам

12 Числа в дужках відносяться до кількості юрисдикцій

1.3. Зв'язок між політично значущими особами та заходами з протидії відмиванню грошей

12. РЕР являють собою особливу категорію клієнтів, що характеризується високим ризиком ВК. Це було зазначено в Рекомендаціях FATF, де РЕР віднесені до одного з трьох особливих випадків, які вважаються пов'язаними з високим ризиком. РЕР повинні бути виявлені в ході належної перевірки (в тому числі при визначенні КБВ), що є обов'язковим при контролі ПВК/ФТ. Погано виконані або незакінчені процедури належної перевірки (в тому числі і при встановленні КБВ) створюють ризик того, що СПФМ не зможе розпізнати РЕР або неправильно оцінить ризики, пов'язані з конкретним клієнтом – РЕР. Тому механізми контролю за РЕР повинні бути настільки ефективні, наскільки ефективна система ПВК/ФТ в цілому.

Цей взаємозв'язок підтверджується ефективністю виконання Безпосереднього Результату 4, в якому зосереджено ключові моменти 10 та 12 Рекомендацій FATF.

13. Ознаки ефективності системи ПВК/ФТ щодо Безпосереднього Результату 4 передбачають, що СПФМ розуміють характер та рівень ризиків РЕР, розробляють та застосовують політики у сфері ПВК/ФТ (в тому числі політики на рівні групи), здійснюють ефективні заходи внутрішнього контролю, розробляють та виконують програми адекватного зниження таких ризиків, застосовують відповідні заходи належної перевірки клієнта з метою ідентифікації та перевірки клієнтів (у тому числі КБВ) та проводять постійний моніторинг; відповідним чином виявляють та повідомляють про підозрілі операції та дотримуються інших вимог у сфері ПВК/ФТ. Зазначені заходи в кінцевому рахунку призведуть до зменшення випадків ВК і фінансуванню тероризму в межах цих установ.

Взаємні оцінки юрисдикцій свідчать про те, що тільки 3 країни мають значний рівень ефективності у виконанні Безпосереднього Результату 4, а всі інші мають або помірний рівень ефективності або ж взагалі низький (див рис 7).

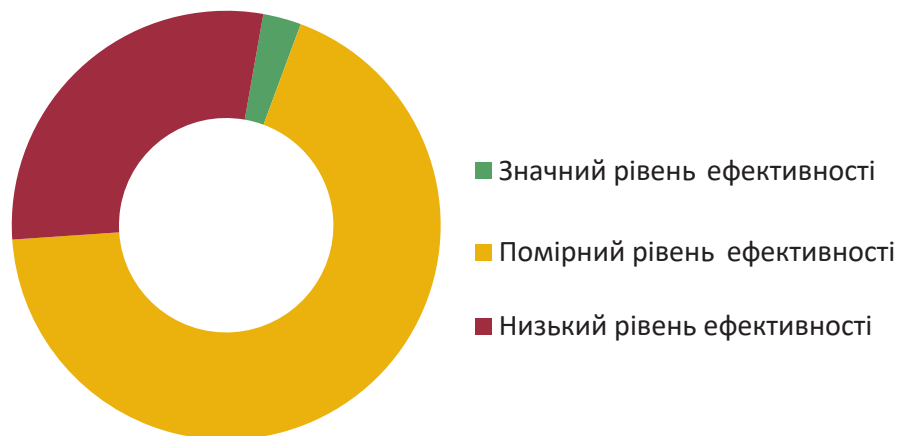

Рис. 7 Безпосередній Результат 4: рейтинг країн, що пройшли останній раунд взаємних оцінок (станом на 11.01.2021)

У розрізі регіонів також можна спостерігати низький рівень ефективності системи ПБК/ФТ щодо виконання рекомендацій FATF 10 та 12 (див. рис. 8).

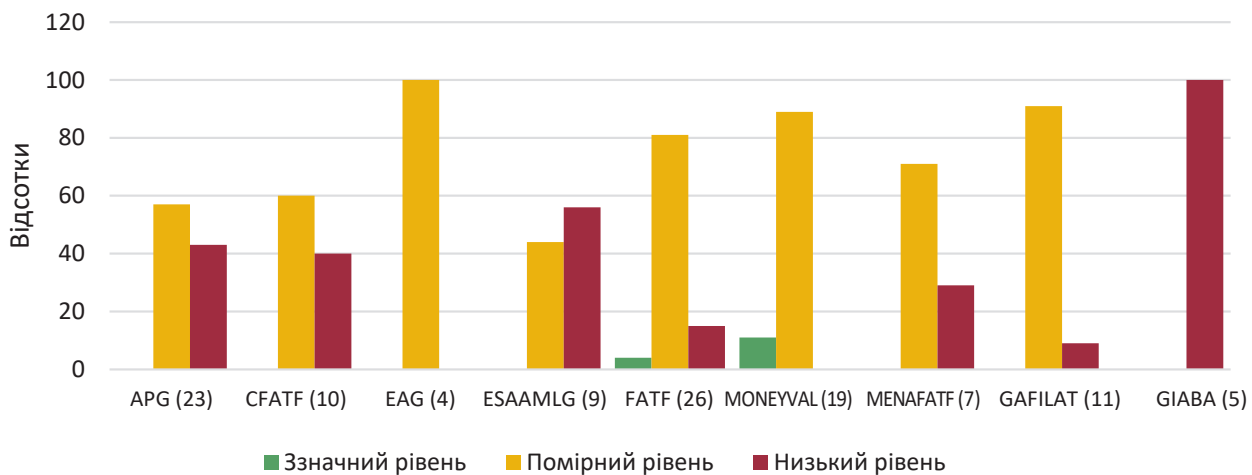

Рис. 8 Ефективність країн за Безпосереднім Результатом 4 у розрізі регіонів

14. Порівняння результатів технічної відповідності Рекомендаціям FATF 10 та 12 у 2012 та 2021 році свідчить про значний прогрес у виконанні міжнародних вимог. Подібний прогрес можна пояснити декількома причинами, і серед них хотілося б бачити причину, яка б вказувала на те, що юрисдикції не тільки розуміють важливість перенесення міжнародних стандартів у національне законодавство, але й здійснюють реальні кроки для того, щоб реалізувати необхідні заходи, що допомогли б максимально ефективно здійснювати регулювання та нагляд у сфері ПБК/ФТ, в тому числі й що стосується здійснення належної комплексної перевірки та ідентифікації PEP.

Разом з тим, показники ефективності вказують на те, що основними причинами прогресу у відповідності Рекомендаціям FATF, в першу чергу є рекомендації експертів, які були надані юрисдикціям після попередніх раундів взаємних оцінок щодо покращення їх законодавства, а також час, якого було достатньо, щоб розробити та прийняти зміни у законодавство.

15. Дані з ефективності, наведені на рис. 7 дуже добре корелюють із показниками відповідності Рекомендаціям FATF 2012 року і вказують на те, що за транспонуванням рекомендацій та міжнародних законів, зокрема Директив ЄС, необхідно зробити новий крок й приділити максимальну увагу якості виконання вже існуючого законодавства, та оновлювати останнє у відповідності до нових викликів та змін, що відбуваються у світі.

Так, наприклад, Директива Європейського Союзу про боротьбу з ВК 2018/1673 вступила в силу для держав-членів 3 грудня 2020 року і повинна бути реалізована фінансовими установами до 3 червня 2021 року. Слідом за 5AMLD, яка в значній мірі посилила існуючі положення системи ПБК/ФТ, Директива 2018/1673 спрямована на розширення можливостей фінансових установ і влади у сфері ПБК/ФТ шляхом розширення сфери дії існуючого законодавства, уточнення деяких нормативних деталей і посилення кримінальних покарань.

Крім того, Директива 2018/1673 передбачає категоризацію середовищ та сфер діяльності, що дозволить раціонально розподілити робоче навантаження на СПФМ щодо аналізу великих масивів інформації і допоможе СПФМ виявляти рівень ризику, який притаманний PEP.

16. Також Директива 2018/1673 визначає і стандартизує 22 основних предикатів злочину ВК у всіх країнах-членах ЄС.

Розширений список предикатних злочинів 6AMLD тепер включає кіберзлочинність та екологічні злочини. 6AMLD також гармонізує визначення інших основних злочинів, включаючи:

- торгівлю людьми / контрабанду;
- вбивство;
- податкові злочини;
- інсайдерську торгівлю.

Згідно з Директивою 2018/1673, пособництво і підбурювання до ВК і самовідмивання тепер також є злочинними діяннями.

Більш детальний перелік 22 основних предикатних злочинів наведений на рис. 9.

Рис. 9 Предикатні злочини

1.4. Ключові проблеми з дотриманням стандартів по політично значущім особам

17. В останні роки не раз обговорювалося питання про технічні проблеми щодо дотримання стандартів по РЕР, починаючи з різних тлумачень визначення і до складнощів, пов'язаних з розпізнаванням та встановленням КБВ – РЕР. Схеми ВК з року в рік стають все більш складними і все менш прозорими, що ускладнює виявлення РЕР для будь-якого учасника фінансової системи. Крім того, в практиці міжнародної спільноти існує проблема встановлення особи або її судового переслідування, особливо в країнах, які володіють основними природними ресурсами або грають важливу роль в регіоні. Ті, кому корупція вигідна, створюють потужне лобі, яке не дозволяє виявляти і контролювати рахунки РЕР, і можуть спробувати дискредитувати антикорупційні організації або змусити бути не такими гучними їх лідерів.

18. Політична воля є і буде необхідною умовою успішності дій будь-якого режиму щодо РЕР. На даний момент, відсутність політичної волі проявляється в недостатній увазі до проблеми РЕР, а в якихось випадках і в нездатності ухвалювати закони, вводити їх в силу і належним чином виконувати. Це поширюється і на міжнародну сферу, де органи по стандартизації приймають стандарти, але не дають точних вказівок щодо їх застосування, причому ці стандарти відрізняються в гіршу сторону від тих, що використовуються провідними компаніями приватного сектору. Відсутність послідовного підходу впливає на прийняття потрібних заходів щодо РЕР. Наглядові органи не мають стимулів надати нормативним вимогам законну силу і стежити за їх виконанням, а відсутність дисциплінарних заходів дозволяє деяким СПФМ йти в обхід системи.

Відсутність політичної волі (законодавства)

19. Без політичної волі органам державної влади не вистачає рішучості виділити достатні ресурси для поліпшення стандартів, пов'язаних з РЕР, або здійснювати контроль за їх виконанням. Важко вимагати дотримання стандартів по РЕР, якщо немає впевненості, що ці дії отримають підтримку влади, а також відповідно законодавства.

Позитивний кейс України.

Слід зазначити, що ця проблема не є притаманною для України, оскільки починаючи з 2014 року Уряд демонстрував, як стратегічну спрямованість на дотримання і широкомасштабну підтримку у виконанні Рекомендацій FATF, так і рішучість дій на практиці. Це знайшло своє відображення у прийнятті Закону 1702, в якому вперше з'явилися дефініції національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях. Також зазначеним Законом 1702 було введено поняття осіб пов'язаних з національними, іноземними публічними діячами та діячами, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях.

6 грудня 2019 року був прийнятий Закон 361, який набрав чинності 28.04.2020.

В Законі 361 знайшли своє відображення оновлені Рекомендації FATF, а саме 10 й 12. І наразі учасники системи ПВК/ФТ вже оперують такими поняттями як РЕР, які відповідно до закону є фізичним особи, до складу яких входять національні, іноземні РЕР та діячі, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях. Також Законом 361 чітко визначений перелік осіб, які є пов'язаними з РЕР.

Уточнення та узгодження міжнародних вимог

20. Міжнародні органи по стандартизації згодні з тим, що РЕР – це фізична особа, яка виконує або виконувала визначні політичні функції. Однак, це єдина область згоди в міжнародних стандартах, коментарях і методиках, оскільки не існує ні узгодженої термінології, ні чіткого визначення, ні базисних вимог. Така непослідовність стала причиною плутанини як у визначеннях і підходах, так і в способах їх втілення. Більш детально порівняння визначень РЕР та здійснення заходів щодо її належної перевірки наведено в таблиці 1.

До деяких відмінностей, відображених у таблиці 1, належать:

- *іноземні та національні політично значущі особи*. КООНПК вимагає більш жорсткої перевірки як іноземних, так і національних РЕР; FATF відносить ці вимоги тільки до іноземних РЕР, хоча в коментарях «закликає» країни поширити зазначені вимоги і на національних РЕР;
- *члени сімей РЕР та особи з їх ближнього оточення*. Формулювання в КООНПК однозначно відносить до осіб, пов'язаних з РЕР членів сім'ї та осіб з ближнього оточення, на відміну від формулювання Рекомендацій FATF, в яких не визначено, кого можна вважати «членами сім'ї і особами, близькими до РЕР», оскільки це залежить від соціально-економічних і культурних особливостей тієї країни, звідки особа. Що стосується осіб з ближнього оточення, то за визначенням КООНПК в їх число входять юридичні та фізичні особи;
- *інші категорії*. Існує ряд категорій, які присутні в деяких визначеннях, але відсутні або обмежено представлені в інших (наприклад, військові, дипломати, судді).

Таблиця 1. Порівняння визначень «PEP» та здійснення заходів щодо її належної перевірки

База порівняння	КООНПК ¹³	Рекомендації FATF ¹⁴	Четверта ДИРЕКТИВА (ЄС) 2015/849 ¹⁵ із змінами П'ятої 2018/843 від 30.05.2018 ¹⁶
Базове визначення	<p>«Державна посадова особа» означає:</p> <ul style="list-style-type: none"> i) будь-яку особу, яка обіймає посаду в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі Держави-учасниці, яку призначено чи обрано, праця якої оплачувана чи не оплачувана, незалежно від старшинства; ii) будь-яку іншу особу, яка виконує будь-яку державну функцію, зокрема для державного органу або державного підприємства, або надає будь-яку державну послугу, як це визначається у внутрішньому праві Держави-учасниці і як це застосовується у відповідній галузі правового регулювання цієї Держави-учасниці; iii) будь-яку іншу особу, що визначається як «державна посадова особа» у внутрішньому праві Держави-учасниці. <p>Однак, з метою вжиття деяких конкретних заходів, передбачених главою II цієї Конвенції:</p> <p>а) «державна посадова особа» може означати будь-яку особу, яка виконує будь-яку державну функцію або надає будь-яку державну послугу, як це визначається у внутрішньому праві Держави-учасниці і як це застосовується у відповідній галузі правового регулювання цієї Держави-учасниці;</p>	<p>Іноземні PEP: особи, яким довірені або були довірені значні публічні функції в іншій країні, наприклад глави держав або урядів, видатні (відомі) політики, вище керівництво судових або військових органів, вище керівництво державних корпорацій, видатні діячі політичних партій.</p> <p>Національні PEP: особи, яким довірені або були довірені значні публічні функції своїй країні, наприклад глави держав або урядів, видатні (відомі) політики, вище керівництво судових або військових органів, вище керівництво державних корпорацій, видатні діячі політичних партій.</p> <p>PEP міжнародних організацій: особи, яким довірені або були довірені важливі функції міжнародною організацією, та відносяться до членів вищого керівництва або осіб, на яких були покладені</p>	<p>«Політичний діяч» – фізична особа, якій надано або надавалось виконання значних державних функцій, та охоплює наступне:</p> <p>(перелік посад)</p> <p>Для визначення у Союзі публічних діячів держави-члени повинні вивести списки конкретних функцій, які відповідно до національних законів, підзаконних нормативно-правових актів і адміністративних положень визначаються важливими суспільними функціями.</p>

13 Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (ратифіковано із заявами Законом № 251-V від 18.10.2000): https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

14 Рекомендації FATF, затверджені Plenарним засіданням 16 лютого 2012 р: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>

15 Директива (ЄС) 2015/849 Європейського парламенту та Ради від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200%BD%9C%D1%96%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%80%D0%B4%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BD%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%BD%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%80%D0%B8/4%20EU%20Directive%20ukr.pdf>

16 Директива Європейського парламенту і ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС (Текст стосується ЄП): <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200%BD%9C%D1%96%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%80%D0%B4%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BD%D0%BD%D1%82%D0%BD%D1%80%D0%B8/5th%20EU%20Directive%20translation.pdf>

База порівняння	КООНПК ¹³	Рекомендації FATF ¹⁴	Четверта ДИРЕКТИВА (ЄС) 2015/849 ¹⁵ із змінами П'ятої 2018/843 від 30.05.2018 ¹⁶
Вимога щодо посилення заходів належної перевірки для іноземних чи національних РЕР	б) «іноземна державна посадова особа» означає будь-яку особу, яка обіймає посаду в законодавчому, виконавчому, адміністративному або судовому органі зарубіжної країни, яку призначено чи обрано; а також будь-яку особу, яка здійснює державні функції для зарубіжної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства; в) «посадова особа міжнародної організації» означає співробітника міжнародної організації чи будь-яку особу, яка уповноважена такою організацією діяти від її імені.	еквівалентні функції, тобто директорів, заступників директорів і членів правління або еквівалентним посадам.	У випадках, зазначених у Статтях з 19 по 24, тав процесі роботи з фізичними або юридичними особами, які засновані в третій країні, визначених Ко-місією в якості третій країні, які харак-теризуються високим рівнем ризику, а також в інших випадках підвищеного ризику, які визначені державами-чле-нами або зобов'язаними особами, держави-члени повинні вимагати від зобов'язаних осіб застосовувати по-силнені заходи належної перевірки клієнтів для управління та зменшення цих ризиків відповідним чином. Що стосується транзакцій або діло-вих відносин з політичними діячами , держави-члени повинні, крім заходів належної перевірки клієнтів, викла-дену Статті 13, вимагати від зобов'язаних суб'єктів:
	Без шкоди для положень статті 14 цієї Конвенції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до її внутрішнього права, щоб вимагати від фінансових установ, на які поширюється її юрисдикція, перевіряти особу клієнтів, вживати об'рун-тованих заходів для встановлення особи власників-бе-нефіціарів коштів, депонованих у великому розмірі, і вжи-вати більш жорстких заходів контролю щодо рахунків, які намагаються відкрити або які відкриті особами, які мають або мали значні державні повноваження, членами їхніх сімей і тісно пов'язаними з ними партнерами або від імені будь-яких перерахованих вище осіб.	Фінансові установи повинні бути зобов'язані на додаток до звичай-них правил належної перевірки клієнта щодо іноземних РЕР (клієнта або вигодоодержувача): 12.2. Відносно національних РЕР чи осіб наділених значними функ-ціями міжнародних організацій, на додаток до вжиття заходів належ-ної перевірки клієнта відповідно до Рекомендації 10, фінансові установи повинні бути зобов'язані встановити особу, отримати дозвіл вищого керівництва та проводи-ти постійний моніторинг ділових відносин.	(iii) здійснювати посилений постійний моніторинг цих ділових відносин.

База порівняння	КООНПК ¹³	Рекомендації FATF ¹⁴	Четверта ДИРЕКТИВА (ЄС) 2015/849 ¹⁵ із змінами П'ятої 2018/843 від 30.05.2018 ¹⁶
Найвність строку перебування у статусі Члени сім'ї	Відсутня ...членами їхніх сімей тісно пов'язаними з ними партнерами або від імені будь-яких перерахованих вище осіб.	Відсутня Члени сім'ї: фізичні особи, які пов'язані з РЕР безпосередньо (кровна спорідненість) або шлюбом, або схожими (цивільними) формами партнерства. Вимоги до усіх видів РЕР повинні також застосовуватися до членів їх сім'ї та пов'язаних з ними осіб. 12.3. Фінансові установи повинні застосовувати вимоги критеріїв 12.1 та 12.2 до членів сімей чи близьких осіб усіх видів РЕР.	Відсутня Заходи, зазначені в Статтях 20 і 21, застосовуються також до членів сім'ї або осіб, відомих як близькі партнери політичних діячів.
Особи з найближчого оточення	Відсутня ...тісно пов'язаними з ними партнерами або від імені будь-яких перерахованих вище осіб.	Вимоги до усіх видів публічних осіб повинні також застосовуватися до членів їх сім'ї та пов'язаних з ними осіб	...близькі партнери політичних діячів.
Суб'єктність: Глави держави Глави уряду Міністри, заступники, помічники міністрів Члени парламенту чи подібних законодавчих органів Політичні партії Судді	Відсутня Відомі політики, відомі діячі політичних партій Вищі керівні судові посадові особи	Глави держави Глави уряду Міністри, заступники та помічники міністрів Члени парламенту чи подібних законодавчих органів члени керівних органів політичних партій члени верховного суду, конституційного суду або інших вищих юридичних органів, рішення яких не підлягають подальшому оскарженню, окрім як за виняткових обставин	Глави держави Глави уряду Міністри, заступники та помічники міністрів Члени парламенту чи подібних законодавчих органів члени керівних органів політичних партій члени верховного суду, конституційного суду або інших вищих юридичних органів, рішення яких не підлягають подальшому оскарженню, окрім як за виняткових обставин

База порівняння	КООНПК ¹³	Рекомендації FATF ¹⁴	Четверта ДИРЕКТИВА (ЄС) 2015/849 ¹⁵ із змінами П'ятої 2018/843 від 30.05.2018 ¹⁶
Військові Державні підприємства		Вищі керівні військові посадові особи Вище керівництво державних корпорацій	Високопоставлені офіцери збройних сил члени адміністративних, керівних та наглядових органів державних підприємств; (h) директори, заступники директорів та члени правління або еквівалентні функції в міжнародних організаціях
Дипломатичні представництва Правління центральних банків	Відсутня		Посли, повірені у справах Члени рахункових палат чи правлень центральних банків
Період часу, після якого дозволяється зняти статус РЕР	Відсутня	Відсутня	У випадку, якщо держава-член або третя країна більше не надають політичному діячу виконання важливої публічної функції, або міжнародна організація більше не надає політичному діячу виконання важливої публічної функції, зобов'язана особа, прийняти 12 місяців, повинна прийняти до уваги триваючий ризик, пов'язаний з цією особою і застосувати відповідні і чутливі до ризику заходи до тих пір, як вважається, що ця особа, вже не представляє ніякого подальшого ризику, з яким пов'язані політичні діячі.

База порівняння	КООНПК ¹³	Рекомендації FATF ¹⁴	Четверта ДИРЕКТИВА (ЄС) 2015/849 ¹⁵ із змінами П'ятої 2018/843 від 30.05.2018 ¹⁶
Встановлення особи РЕР	<p>Без шкоди для положень статті 14 цієї Конвенції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до її внутрішнього права, щоб вимагати від фінансових установ, на які поширюється її юрисдикція, перевіряти особу клієнтів, вживати обґрунтованих заходів для встановлення особи власників-бенефіціарів коштів, депонованих у великому розмірі, і вживати більш жорстких заходів контролю щодо рахунків, які намагаються відкрити або які відкриті особами, які мають або мали значні державні повноваження, членами їхніх сімей і тісно пов'язаними з ними партнерами або від імені будь-яких перерахованих вище осіб</p>	<p>(а) створити відповідну систему управління ризиками з метою визначення, чи є публічною особою клієнт або вигодоодержувач;</p>	<p>Що стосується транзакцій або ділових відносин з політичними діячами, держави-члени повинні, крім заходів належної перевірки клієнтів, викладених у Статті 13, вимагати від зобов'язаних суб'єктів:</p> <p>1) мати належну систему управління ризиками з метою виявлення факту належності клієнта або КБВ клієнта до зазначеної категорії;</p> <p>У ninній правовій базі до перевірки існуючих клієнтів застосовують підхід на основі оцінювання ризиків</p>
Дозвіл вищого керівництва для встановлення ділових відносин	Відсутня	<p>(b) одержати схвалення вищого керівництва на встановлення (чи продовження, для існуючих клієнтів) таких ділових відносин;</p>	<p>Що стосується операцій чи ділових відносин з політично значущими особами, держави члени, на додачу до заходів з аналізу благонадійності клієнтів, встановлених у статті 13, вимагають, щоб зобов'язані суб'єкти:</p> <p>(b) застосовували такі заходи у випадках ділових відносин з політично значущими особами:</p> <p>(i) одержували схвалення вищого керівництва щодо встановлення чи продовження ділових відносин з такими особами (Стаття 20);</p>
Джерело статків та коштів	Кожна Держава-учасниця розглядає можливість створення, відповідно до свого внутрішнього права, ефективних систем, які передбачають розкриття фінансової інформації щодо відповідних державних РЕР, і встановлює відповідні санкції за недотримання цих вимог	<p>(c) вживати заходів для визначення джерел збагачення та джерел коштів клієнтів та вигодоодержувачів, ідентифікованих як РЕР;</p>	<p>(ii) вживали достатніх заходів з метою встановлення джерела статків та джерела коштів, з якими пов'язані ділові відносини чи операції з такими особами;</p>

База порівняння	КООНПК ¹³	Рекомендації FATF ¹⁴	Четверта ДИРЕКТИВА (ЄС) 2015/849 ¹⁵ із змінами П'ятої 2018/843 від 30.05.2018 ¹⁶
Постійний контроль	Відсутня	(d) проводити постійний моніторинг ділових відносин.	<p>(iii) проводити поглиблений, постійний моніторинг таких ділових відносин.</p> <p>(24) У нинішній правовій базі до перевірки існуючих клієнтів застосовують підхід на основі оцінювання ризиків. Проте, зважаючи на вищий ризик відмивання грошей, фінансування тероризму та пов'язаних предикатних злочинів, пов'язаний із деякими посередницькими структурами, такий підхід може унеможливити своєчасне виявлення та оцінювання ризиків. Тому важливо також забезпечити регулярний моніторинг деяких чітко визначених категорій існуючих клієнтів.</p>

21. Wolfsberg Group¹⁷ пропонує наступне альтернативне визначення: в термін PEP слід включати осіб, чиє нинішнє або колишнє положення може привернути суспільну увагу за межами країни і чиї фінансові обставини можуть бути предметом додаткового громадського інтересу¹⁸.
22. Спроби деяких юрисдикцій надати більшу ясність визначенню PEP призвели до того, що певні встановлені норми звузили визначення, виключивши з нього місцевих PEP, членів сім'ї, крім найближчих родичів, а також PEP нижчого і середнього рангу. В окремих країнах існує список позицій, і осіб, які їх займають, фінансові організації зобов'язані вважати їх політично значущими. Деякі з цих обмежень, ймовірно, пов'язані з наданням більшої свободи дій щодо відомих PEP (відмова у визнанні PEP чиновників нижчого і середнього рангу). Гнучкість в цьому питанні, мабуть, має сенс для окремих юрисдикцій. У той же час занадто вузьке визначення (наприклад, визнання PEP тільки найближчих родичів та осіб з найближчого оточення) може створити лазівки, про що свідчать реальні випадки корупції.

Класичне поняття корумпованих політично значимих осіб більше не відповідає сучасним реаліям

23. Як показує практика, класична схема, згідно з якою корумповані PEP розміщують кошти на рахунках, що належать їм самим або їх найближчим родичам, стала рідкістю. Це можна розцінювати як знак успіху, однак СПФМ і деякі представники правоохоронних органів зазначають (і це підтверджується на практиці), що корумповані PEP все частіше вдаються до послуг третіх осіб і використовують складні корпоративні та трастові механізми, щоб приховати свою особистість або факт володіння власністю.
24. Використання послуг професійних посередників, а також юристів, бухгалтерів і фінансових консультантів при веденні справ PEP може додатково ускладнити для СПФМ встановлення особи КБВ. Проблема стає особливо гострою, якщо PEP діють в юрисдикціях зі слабкою законодавчою базою щодо їх визначення та проведення заходів належної перевірки, якщо в країні походження PEP юрисдикція має обмежений доступ до публічної інформації або накладає обмеження на висвітлення інформації в ЗМІ або якщо юрисдикція, в рамках якої PEP створює корпоративний механізм, не вимагає прозорості щодо вигодоодержувача власності.

17 Wolfsberg Group – асоціація глобальних банків, яка має за мету розвиток стандартів фінансових послуг, а також інших продуктів, які стосуються політики Know-Your-Customer, протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму: <https://www.wolfsberg-principles.com/>

18 Politically Exposed Persons – UAF: <https://www.uaf.cl/asuntos/descargar.aspx?arid=1059>

РОЗДІЛ II.

Міжнародні стандарти та краща практика заходів належної обачливості щодо політично значущих осіб

25. Міжнародні стандарти стосовно відносин та взаємозв'язків фінансових та нефінансових установ з РЕП встановлює FATF. Стандарти виражені у 40 Рекомендаціях FATF та розширені в пояснювальних записках.
26. Краща практика для СПФМ у створенні та підтримці ділових відносин з РЕП була визначена в законодавствах розвинутих іноземних країн, але значну частину рекомендацій надає FATF та такі міжнародні організації як Вольфсберзька Група (Wolfsberg Group), Банк міжнародних розрахунків (the Bank of International Settlements), Базельський інститут управління (the Basel Institute for Governance) та Егмонтська Група підрозділів фінансової розвідки (Egmont Group of Financial Intelligence Units). Корисним та інформативним джерелом інформації відносно РЕП та заходів по боротьбі з корупцією є Ініціатива з повернення вкрадених активів (Stolen Asset Recovery, StAR) – спільна ініціатива Світового банку та Управління ООН по наркотикам та злочинності (United Nations Office on Drugs and Crime, UNODC).

Цей розділ в значній мірі спирається на Рекомендації FATF, та матеріали інших міжнародних груп, згаданих вище.

2.1. Хто є політично значущою особою: визначення у Рекомендаціях FATF

27. РЕП визначена FATF як «особа, якій були довірені або довірено значні публічні функції».

FATF визнає, що через свій статус і вплив багато високопосадовців займають позиції, які надають можливість для ВК, і вчинення злочинів, зокрема, пов'язаних з корупцією. Вони включають в себе корупцію і хабарництво, а також здійснення діяльності, пов'язаної з фінансуванням тероризму.
28. Рекомендації FATF вимагають застосування додаткової належної перевірки клієнтів в ділових відносинах з РЕП через потенційні ризики, що пов'язані з цим. Слід підкреслити, що дані заходи є превентивними за своєю природою. FATF підкреслює, що це не повинно означати, що всі РЕП беруть участь у злочинній діяльності, або що вони, за замовчуванням, корумповані.
29. У зв'язку з ризиками, пов'язаними з РЕП необхідно ефективно впроваджувати, поміж інших, Рекомендації FATF 10, 12 і 22. Рекомендація FATF 12 є специфічною щодо РЕП, і встановлює заходи з ПВК/ФТ, які застосовуються до СПФМ, що вступають в ділові відносини з РЕП. Рекомендації FATF 10 і 22 є загальними вимогами належної обачності щодо клієнтів СПФМ.

2.2. Категорії політично значущих осіб

30. Визначення FATF відносно PEP поділяє їх на національних, іноземних та публічних осіб міжнародних організацій¹⁹.

31. **Іноземні публічні особи:** особи, яким довірені або були довірені значні публічні функції в іншій країні, наприклад глави держав або урядів, видатні (відомі) політики, вище керівництво судових або військових органів, вище керівництво державних корпорацій, видатні діячі політичних партій.

32. **Національні публічні особи:** особи, яким довірені або були довірені значні публічні функції у своїй країні, наприклад глави держав або урядів, видатні (відомі) політики, вище керівництво судових або військових органів, вище керівництво державних корпорацій, видатні діячі політичних партій.

Наступні приклади національних публічних осіб, як правило, мають бути включені у визначеннях, що застосовуються в різних країнах, як керівництво для СПФМ, а саме:

- Глава Держави – Президент республіки;
- Глава Уряду – Прем'єр-міністр;
- старші члени законодавчої гілки влади – спікер та голова Парламенту;
- урядовці – члени Парламенту, міністри уряду, мери, або губернатори, лідер опозиції, парламентських секретарів;
- високопоставлені урядові чиновники – постійні секретарі, головні технічні офіцери, посол або верховний комісар, помічник комісара поліції або більш високого рангу;
- судові чиновники – магістрати або судді нижчих судів, судді вищих судів, Генеральний прокурор та старші посадові особи прокуратури;
- військові високопоставлені чиновники – полковник або рангом вище;
- керівники державних компаній, члени рад усіх статутних органів та державних підприємств, включаючи ті органи, в яких держава має контрольний пакет акцій;
- старші посадові особи політичних партій, наприклад, Голова Політичний лідер/заступник політичної партії.

Цей список не є вичерпним і може істотно відрізнятись у різних юрисдикціях.

33. **PEP міжнародних організацій:** особи, яким довірені або були довірені важливі функції міжнародною організацією, та відносяться до членів вищого керівництва або осіб, на яких були покладені еквівалентні функції, тобто директорів, заступників директорів і членів правління або еквівалентним посадам.²⁰

34. **Члени сім'ї:** фізичні особи, які пов'язані з PEP безпосередньо (кровна спорідненість) або шлюбом, або схожими (цивільними) формами партнерства.

Рекомендаціями не визначено, кого можна вважати «членами сім'ї» PEP, оскільки це залежить в певній мірі від соціально-економічних і культурних особливостей тієї країни, звідки PEP. Виявлення таких осіб – це проблема, оскільки розуміння того, хто є членом сім'ї постійно змінюється.

35. **Пов'язані особи:** особи, що пов'язані з PEP відповідно до особистих (соціальних) або ділових (професійних) зв'язків.

19 Руководство FATF, Публичные должностные лица (Рекомендации 12 и 22) - https://eurasiangroup.org/files/FATF_docs/Guidance-PEP-Rec12-22.pdf

20 Рекомендації FATF: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf>

Міжнародні стандарти включають в даному визначенні:

- партнерів поза сім'єю (наприклад подруг, друзів, коханок);
- видних членів однієї і тієї ж політичної партії, громадської організації, трудового союзу;
- ділових партнерів або колег, особливо тих, що поділяють бенефіціарну власність над юридичними особами з РЕР;
- осіб, які в іншому випадку пов'язані (наприклад, шляхом спільного членства в компанії);
- осіб, які за наявності особистих відносин (соціальних, економічних і культурних умов) можуть відігравати певну роль у відносинах із РЕР.

2.3. Посилені заходи щодо політично значущих осіб

- 36.** Міжнародні стандарти та найкращі практики встановлюють, щоб заходи щодо забезпечення належної перевірки застосовувались до кожної РЕР, будь то клієнт або фактичний власник, або бенефіціар банківського переказу, страхового полісу, трасту і т. д. Вищезазначені заходи також повинні застосовуватися до його/її безпосередніх членів сім'ї та близьких осіб, проте визначатись індивідуально юрисдикцією.

На додаток до виконання звичайної перевірки, СПФМ рекомендовано до іноземних публічних осіб, як мінімум, застосовувати такі посилені заходи перевірки:

- мати відповідні системи управління ризиками для визначення чи є клієнт або КБВ публічною особою або безпосереднім членом сім'ї або близькою особою РЕР;
 - отримувати дозвіл керівництва СПФМ на встановлення або продовження, ділових відносин;
 - вживати розумних заходів для з'ясування джерела походження коштів/активів;
 - проводити постійний посилений моніторинг ділових відносин.
- 37.** Розсудливі заходи рекомендовано застосовувати для визначення того чи є клієнт або КБВ іноземною або національною публічною особою або людиною на яку була покладена визначна функція міжнародною організацією. Вимоги, встановлені до РЕР застосовуються також до найближчих родичів і осіб пов'язаних з РЕР.
- 38.** Ключем до ефективного контролю ділових відносин з РЕР для СПФМ є постійне використання підходу на основі ризику і жорсткого застосовування принципу «знай свого клієнта», викладеного у Рекомендаціях FATF та примітках до них.

2.4. Порівняння виконання вимог щодо визначення та проведення належної перевірки політично значущих осіб в різних країнах та регіонах світу

39. Як вже зазначалось вище, глобальні фінансові органи вимагають, щоб СПФМ (банківські установи, фінансові компанії, інші учасники фінансового ринку, а також спеціально визначені СПФМ) застосували відповідні заходи по перевірці PEP в рамках своїх програм AML, щоб визначити статус своїх клієнтів.

Хоча статус «PEP» не є ознакою злочинної діяльності або причетності, він накладає важливі зобов'язання по дотриманню майже у всіх частинах світу через потенційний ризик посиленних заходів належної перевірки, правил ведення ділових відносин з такими особами, які можна застосувати в їх юрисдикції, і бути готовими до виконання відповідних заходів щодо запобігання та ПВК/ФТ при адаптації і на постійній основі протягом усіх ділових відносин.

40. На рис. 9 наведена карта світу, яка наочно відображає рівень виконання стандартів у сфері ПВК/ФТ щодо PEP.

Politically Exposed Persons Screening Requirements Around The World

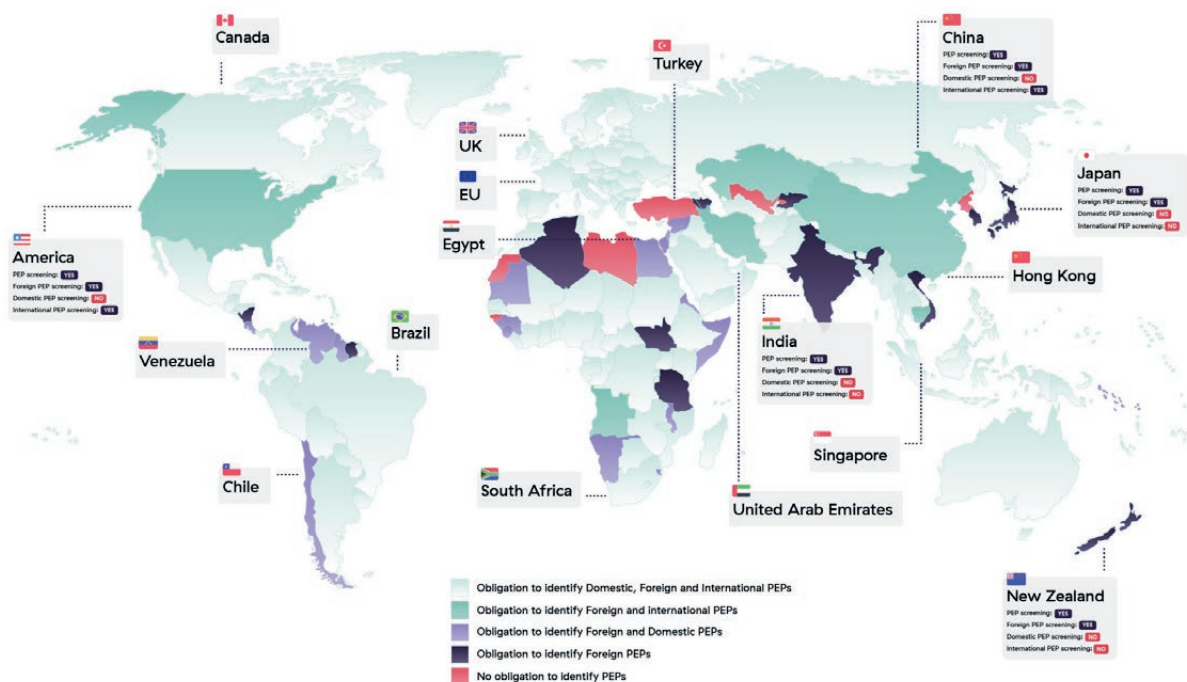

Рис. 9 Дотримання стандартів у сфері запобігання та ПВК/ФТ щодо PEP²¹

Нижче наведена інформація стосовно виконання стандартів у сфері ПВК/ФТ щодо PEP у конкретних юрисдикціях.

21 Politically Exposed Persons (PEPs) Screening Requirements Around the World: <https://complyadvantage.com/blog/politically-exposed-persons-peps-screening-requirements-around-the-world/>

41. Україна

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Законом 361 передбачено встановлення та здійснення заходів належної перевірки щодо всіх категорій PEP. Також у Законі 361 оновлені визначення поняття «PEP» та його складових. За результатами п'ятого раунду оцінки України Комітетом MONEYVAL, який відбувся у 2017 року, Рекомендації FATF 10 та 12 щодо технічної відповідності були оцінені як такі, що переважно відповідають.

42. Північна Америка

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Так (крім США)**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Положення щодо PEP у Північній Америці в цілому подібні: Канада та Мексика вимагають скринінгів національних та іноземних PEP, а також осіб, які виконують публічні функції і міжнародних організаціях, як частину своїх принципів ПВК/ФТ. Тоді як США, не вимагають здійснювати належну перевірку національних PEP. У 2018 році оцінка FATF в Мексиці висвітлила загрозу організованої злочинності та корупції в країні та виявила конкретні недоліки у скринінгу PEP завдяки відсутності надійної внутрішньої класифікації ризиків PEP.

43. Сполучені Штати Америки

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Використовуючи термін «іноземна посадова особа» для позначення осіб, що мають статус PEP, норми США щодо визначення PEP, викладені в Законі про банківську таємницю та Законі про патріотизм і застосовуються Мережею з боротьби з фінансовими злочинами (FinCEN). Скринінг PEP у США повинен бути частиною програми, що базується на ризиках ПВК/ФТ: це означає, що фінансові установи повинні використовувати розумне судження для інтеграції відповідних процесів скринінгу, включаючи заходи належної перевірки клієнтів (CDD) та посилену перевірку клієнтів (EDD) для PEP з підвищеним ризиком. Коли фінансова установа виявляє або підозрює, що PEP може брати участь у ВК, вона повинна повідомити про підозрілу діяльність (SAR) до FinCEN.

44. Канада

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Дотримуючись Рекомендацій FATF щодо імплементації нормативно-правових актів ПВК/ФТ, законодавство вимагає, щоб належна перевірка РЕР у Канаді була частиною програми з ПВК/ФТ на основі ризиків. Закон Канади про доходи від злочину (ВК) та фінансування тероризму (PCMLTFA) встановлює конкретні вимоги до належної перевірки національних РЕР: хоча іноземні РЕР завжди вважаються високоризиковими в Канаді, ризик, який представляють національні РЕР, повинні визначитися під час перебування в країні та контролюватися на постійній основі.

Найближчі зміни: Запропоновані поправки розширяють PCMLTFA, поширюючи вимоги ПВК/ФТ на певні нефінансові підприємства та професії (NFBP) та казино. Згідно зі змінами, ці суб'єкти господарювання повинні будуть визначати РЕР щодо своїх клієнтів, як і інші фінансові організації.

45. Латинська Америка

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Так (крім Суринаму)**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: Залежно від країни

Цільова група з розробки фінансових заходів Латинської Америки (GAFILAT) працює в напрямку стандартизованої стратегії ПВК/ФТ для регіону, в якій викладаються вимоги РЕР, що сходяться з рештою світу. Належна перевірка РЕР в Латинській Америці вимагає від звітуючих суб'єктів проведення належної перевірки клієнтів на основі ризиків та посиленої належної перевірки під час перебування РЕР в країні, а також протягом ділових відносин. Визначення латиноамериканських РЕР різняться залежно від країни: наприклад, деякі включають мерів, кандидатів на політичні посади та відомих власників бізнесу (наприклад, власників футбольних команд), а також бабусь і дідусів та онуків як тих, що вимагають проведення додаткової оцінки ризиків. Найкраща практика передбачає, що суб'єктам в Латинській Америці слід враховувати бенефіціарне право власності під час скринінгу РЕР та працювати над полегшенням ефективного обміну інформацією.

Помітні юрисдикції щодо скринінгу РЕР у Латинській Америці включають:

46. Бразилія

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Скринінг РЕР у Бразилії необхідний для всіх трьох категорій РЕР. Оцінка FATF щодо Бразилії виявила слабкі місця у боротьбі з ВК та фінансуванням тероризму в прикордонних регіонах країни та в поширеній неформальній економіці, тому будь-які заходи належної перевірки РЕР повинні враховувати ці питання. У 2019 році Рада з контролю за фінансовою діяльністю (COAF) під

керівництвом Центрального банку Бразилії розширила визначення PEP до мерів усіх міст, а також радників, представників штатів та інших PEP.

47. Чилі

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Ні**

У Чилі вимоги до належної перевірки PEP застосовуються до іноземних та національних PEP, але не до тих, що виконують публічні функції міжнародних організацій. Встановлення та належна перевірка PEP у Чилі передбачена Законом про боротьбу з ВК під керівництвом Comisión para el Mercado Financiero (CMF) та Unidad de Análisis Financiero (UAF), і вимагає від звітуючих суб'єктів посиленої належної перевірки при роботі з клієнтами, які мають статус PEP. Незважаючи на те, що в Чилі були випадки публічної і урядової корупції, такі організації, як FATF або ЄС, не вважають Чилі схильною до високого ризику.

48. Європа

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так (крім Боснії та Герцеговини)**

Європейський Союз впроваджує єдину політику здійснення заходів належної перевірки щодо PEP у своїх державах-членах через прийняття періодичних Директив щодо боротьби з ВК. Відповідно, на PEP у Німеччині, наприклад поширюються ті ж норми щодо встановлення та перевірки, що і у Франції, Іспанії та інших країнах ЄС чи ЄЕЗ. У свою чергу, держави, що не входять до ЄС, але мають наміри здобути членство, мають тенденцію узгоджувати власну політику щодо PEP з союзом. Скринінг PEP в ЄС впроваджується як частина підходу, який ґрунтується на оцінці ризику ПВК/ФТ, і ЄС дотримується Рекомендацій FATF у визначенні PEP та застосування щодо них ризик-орієнтовного підходу.

Оскільки не всі країни Європи є членами ЄС, на всьому континенті спостерігаються розбіжності в регулюванні. Приклади відомих європейських юрисдикцій наведені нижче.

49. Об'єднане Королівство

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Зараз Великобританія вийшла з Європейського Союзу, але її вимоги щодо перевірки PEP залишаються в основному подібними завдяки попередньому впровадженню Директив ЄС

щодо ВК. У Великобританії вимоги до скринінгу PEP встановлюються Управлінням фінансового контролю (FCA).

50. Франція

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Скринінг PEP у Франції також передбачений Директивами ЄС щодо ВК, які імплеметовані у Французькому кримінальному кодексі, Валютно-фінансовому кодексі та інших положеннях фінансового законодавства.

51. Німеччина

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Як країна-член ЄС, Німеччина впроваджує Директиви ЄС щодо ВК як частину загальноконтинентального підходу до ПВК/ФТ. У Німеччині вимоги до перевірки PEP виконуються Федеральним органом фінансового нагляду (BaFin) та визначаються Законом про боротьбу з ВК.

52. Албанія

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Оскільки Албанія не є членом ЄС, Албанія також не зобов'язана впроваджувати Директиви ЄС щодо ВК та пов'язані з ними нормативно-правові акти. Албанія впроваджує вимоги щодо скринінгу PEP для іноземних, вітчизняних та міжнародних PEP. Албанські норми щодо перевірки PEP встановлені Генеральним управлінням з питань запобігання ВК (GDPML) та виконуються Албанським органом фінансових послуг (AMF).

53. Африка

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так (крім Лівії, Гвінеї-Бісау та Західної Сахари)**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Залежить від країни**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Залежить від країни**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Залежить від країни**

Більшість африканських країн демонструють загальне глобальне розуміння того, що таке PEP, і включають до цієї категорії глав держав, членів парламенту, урядовців, службовців державних компаній. Багато африканських держав, включаючи Південну Африку, є членами FATF, і в цих країнах діють нормативні акти, які вимагають від СПФМ здійснення перевірки іноземних, національних та міжнародних PEP. Однак багато юрисдикцій в Африці суттєво розходяться, і кілька штатів борються з високим рівнем корупції та фінансової злочинності. В даний час Уганда, Гана, Ботсвана та Зімбабве визнані FATF як країни високого ризику.

Хоча більшість африканських держав застосовують вимоги до скринінгу щодо всіх категорій PEP, існують значні розбіжності по континенту. В Єгипті, Мавританії, Еритреї, Гвінеї, Сьєрра-Леоне, Сомалі, Малаві, Намібії звітуючи суб'єкти повинні перевіряти іноземних та національних PEP. Ангола впроваджує вимоги щодо скринінгу PEP для іноземних та міжнародних PEP, але не вимагає перевірки національних публічних діячів. Навпаки, в Алжирі, Південному Судані та Танзанії скринінг необхідний лише для іноземних PEP.

54. Єгипет

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Ні**

Єгипет є членом Регіональної групи за типом FATF на Близькому Сході та Північній Африці (MENAFATF) і зобов'язався виконувати Рекомендації FATF. Скринінг PEP в Єгипті необхідний для іноземних PEP, тоді як перевірка національних та міжнародних PEP не потрібна. Наразі Єгипет бореться з ВК та загрозами фінансування тероризму, під керівництвом Єгипетського органу фінансового регулювання (FRA).

55. Південна Африка

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

У своїй оцінці 2009 року FATF визначила злочинність щодо наркотиків та інституційну корупцію проблемою для Південної Африки, але визнала, що органи влади працюють над удосконаленням системи ПВК/ФТ. На той час у країні також не було вимог щодо скринінгу PEP. З тих пір, вимоги щодо PEP приводяться у відповідність із Рекомендаціями FATF під керівництвом Південноафриканського центру фінансової розвідки (FIC). Скринінг PEP у Південній Африці зараз необхідний для іноземних, національних та міжнародних PEP.

56. Середній Схід

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Залежить від країни**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Залежить від країни**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Залежить від країни**

Близький Схід є різноманітним середовищем боротьби з ВК та фінансуванням тероризму. Більшість держав Перської затоки, включаючи ОАЕ, Оман, Ємен, Саудівську Аравію та Ірак, вимагають проведення належної перевірки національних, іноземних та міжнародних РЕР, ці норми також зазначені і у законодавстві Ізраїлю, Йорданії, Лівану, Туркменістану та Афганістану. Іран вимагає від звітуючих суб'єктів перевірки іноземних та міжнародних РЕР, тоді як Сирія зосереджена на встановленні лише іноземних та національних. Вірменія та Азербайджан вимагають проведення належної перевірки тільки іноземних РЕР.

FATF включила Іран до свого чорного списку ПВК/ФТ, в той час як інші країни Близького Сходу представляють юрисдикції з ВК та фінансування тероризму з високим рівнем ризику завдяки високому рівню корупції уряду. Відповідно, скринінг РЕР на Близькому Сході повинен відображати цей підвищений ризик. Близькосхідні конвенції про санкції та можливості дублювання імен можуть спричинити складні виклики для заходів належної перевірки клієнтів звітуючих суб'єктів, збільшуючи потенціал для помилкових спрацьовувань та негативів. Але СПФМ повинні забезпечити, щоб їх скринінгові процеси були чутливими до цих факторів і мали змогу точно ідентифікувати РЕР на постійній основі.

57. Саудівська Аравія

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Перевірка РЕР в Саудівській Аравії необхідна для іноземних, національних та міжнародних РЕР. У своїй оцінці 2017 року FATF висвітлила конкретні прогалини Саудівської Аравії щодо виявлення та притягнення до відповідальності осіб, причетних до ВК та фінансування тероризму. FATF зазначив, що Саудівська Аравія не має повного визначення того, що являє собою РЕР, і що в її вимогах щодо скринінгу РЕР є певні недоліки для певних фірм фінансових послуг. Положення про РЕР в Саудівській Аравії викладені в Законі про боротьбу з ВК під керівництвом Валютного управління Саудівської Аравії.

58. Туреччина

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Ні**

Туреччина знаходиться як в Азії, так і в Європі, але ж не має вимог щодо перевірки іноземних, національних чи міжнародних РЕР, чим відрізняється від більшості європейських країн. Раніше Туреччина ініціювала процес подання заявки на вступ до ЄС, але її прогрес у напрямку повноправного членства зупинився, і вона залишається поза межами ЄС та ЄЕЗ. Тим не менше, Туреччина адаптувала своє власне законодавство щодо ПВК/ФТ, щоб наблизитись до законодавства Четвертої Директиви ЄС щодо боротьби з ВК: норми щодо РЕР викладені в Законі

про запобігання відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, і виконуються Агенцією банківського регулювання та нагляду (BRSA).

59. Іран

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

FATF включила Іран до свого чорного списку через специфічні недоліки у системі ПВК/ФТ та постійні занепокоєння щодо підтримки міжнародних терористичних організацій. Належна перевірка PEP в Ірані необхідна для іноземних та міжнародних публічних діячів, але не для національних, регулювання щодо перевірки PEP контролюється Центральним банком Ірану (CBI). В даний час до Ірану застосовуються численні фінансові санкції, які забороняють більшості фірм встановлювати ділові відносини з іранськими особами.

60. Азія

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так (крім Узбекистану)**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Залежить від країни**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Залежить від країни**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Залежить від країни**

Азія є різноманітним середовищем боротьби з ВК та фінансуванням тероризму. Наприклад, PEP на Філіппінах, поряд з Австралією, Індонезією та меншими країнами, такими як Таїланд, Малайзія, а також деякими тихоокеанськими острівними державами, повинні проходити перевірку у розрізі іноземних, національних та міжнародних діячів. На відміну від цього, Камбоджа вимагає лише скринінгу лише міжнародних та іноземних PEP, тоді як Китай, Нова Зеландія, В'єтнам, Японія, Південна Корея та Індія вимагають лише проведення перевірки щодо іноземних PEP. Навпаки, Узбекистан не має жодних вимог щодо перевірки PEP.

Як і близькосхідні юрисдикції, скринінг PEP в Азії повинен враховувати конвенції щодо санкції та потенційну можливість дублювання імен. Подібним чином, PEP є важливим фактором боротьби з ВК у багатьох країнах Азії внаслідок високого рівня державної та інституційної корупції. Звітуючи суб'єкти повинні бути готовими до підвищеного ризику ВК, представленого деякими країнами до складу яких відноситься: М'янма, Камбоджа та Пакистан, які в даний час підлягають посиленому моніторингу з боку FATF, тоді як Північна Корея входить до чорного списку FATF.

61. Китай

Обов'язок щодо належної перевірки PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних PEP: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних PEP: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки PEP, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

Нещодавно Китай запровадив вимоги щодо скринінгу РЕР як частину своєї нормативної бази щодо ПВК/ФТ, яка контролюється Народним банком Китаю (РВС). В даний час належна перевірка РЕР у Китаї застосовується до іноземних та міжнародних публічних діячів, але не стосується національних. FATF зазначає, що відсутність скринінгу РЕР на національному рівні є суттєвою вразливістю, враховуючи, що корупція є значним предикатним злочином у Китаї та що державні організації відіграють важливу економічну роль.

62. Сінгапур

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Так**

З урахуванням статусу глобального фінансового центру цієї країни, належна перевірка РЕР необхідна для іноземних, національних та міжнародних публічних діячів відповідно до норм ПВК/ФТ, що застосовуються Монетарним органом Сінгапуру (MAS). У нещодавньому звіті про оцінку FATF виявлено, що Сінгапур відповідає рекомендаціям щодо РЕР.

63. Південна Корея

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Ні**

Скринінг РЕР у Південній Кореї є важливим фактором боротьби з ВК, оскільки нещодавно FATF висвітлила високий рівень шахрайства та корупції. Дотримуючись порад FATF, Корея вживає заходів для розширення своїх положень про боротьбу з ВК та фінансуванням тероризму для вирішення проблем ВК, пов'язаних з РЕР. Регламенти РЕР у Південній Кореї виконуються Корейським підрозділом фінансової розвідки (KoFIU).

64. Японія

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Ні**

Японія традиційно чинила опір введенню підвищених вимог щодо перевірки РЕР, але новий акцент на боротьбі з хабарництвом та протидією корупції з боку Агентства фінансових послуг (FSA) спричинив жорсткіші обмеження у сфері ПВК/ФТ. В Японії операції, що стосуються іноземних РЕР, тепер автоматично класифікуються як операції з високим ризиком, і щодо них повинні застосовуватися посилені заходи належної перевірки.

65. Індія

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Ні**

Суб'єкти звітування зобов'язані проводити належну перевірку лише іноземних РЕР в Індії. Як член-спостерігач FATF, Індія працює над повноправним членством, а це означає, що вона впроваджує підхід до ПВК/ФТ на основі ризиків: відповідно, фінансові компанії повинні застосовувати посилені заходи належної перевірки для виявлення факту належності клієнтів до РЕР. Положення про РЕР в Індії встановлені Законом про запобігання ВК та виконуються Резервним банком Індії (RBI).

66. Нова Зеландія

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки іноземних РЕР: **Так**

Обов'язок щодо належної перевірки національних РЕР: **Ні**

Обов'язок щодо належної перевірки РЕР, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях: **Ні**

Скринінг РЕР у Новій Зеландії застосовується лише до іноземних РЕР; однак Нова Зеландія є членом FATF, тому її норми щодо ПВК/ФТ вимагають від СПФМ застосовувати заходи, засновані на оцінці ризику, та вживати розумних заходів для встановлення джерел доходів та статків РЕР. Регламенти РЕР Нової Зеландії викладені в Законі про боротьбу з ВК та фінансуванням тероризму від 2009 року та виконуються Резервним банком Нової Зеландії (RBNZ).

2.5. Міжнародна класифікація ризиків політично значущих осіб

67. Через ризики, які пов'язані з PEP, рекомендації FATF вимагають застосування додаткових заходів належної перевірки та посиленої уваги до ділових відносин з PEP. Ці вимоги носять превентивний (не кримінальний) характер і не повинні тлумачитися як підтвердження, що всі політично значимі особи залучені в злочинну діяльність.

На рис. 10 наведено умовну класифікацію рівнів ризику PEP, яка використовується в міжнародній практиці. В більшості своїй це чотирьохрівнева система.

Рис. 10 Рівні ризиків PEP, які використовуються в міжнародній практиці

Чотири рівня або квадранта, наведені на рис. 5 представляють різні ступені ризику, які може принести PEP, в залежності від її положення.

68. СПФМ важливо усвідомлювати рівень ризику, який несе їх клієнт, тому що це може визначити, наскільки пильну увагу слід приділяти вказаному клієнту в рамках підходу, заснованому на оцінці ризику.
69. На даний час ефективна реалізація підходу, який заснований на оцінці ризиків, дозволяє збалансовано інтегрувати людське судження та інтелектуальні технології в процес дотримання вимог ПВК/ФТ, а також під час виявлення та проведення перевірки PEP.

РОЗДІЛ III.

Національне законодавство щодо політично значущих осіб

70. Законом 361 фізичних осіб, які є національними, іноземними публічними діячами та діячами, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях віднесено до категорії «політично значущих осіб». Визначення PEP є новелою Закону 361, у редакції Закону 1702 зазначеної категорії не було (див. табл. 2). Наразі це є узагальнюючою категорією, що повністю відповідає Рекомендаціям FATF.

Таблиця 2 Визначення терміну «політично значущі особи» у законі ПВК/ФТ

Закон 1702	Закон 361
Термін «політично значущі особи»	
Відсутнє	Стаття 1 частина перша пункт 47 47) політично значущі особи - фізичні особи, які є національними, іноземними публічними діячами та діячами, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях

71. Також Законом 361 визначено наступні дефініції як: особи, пов'язані з PEP (див. рис. 11).

Рис. 11 Категорії PEP та осіб пов'язаних із ними

3.1. Національні РЕР

72. Визначення терміну «національні РЕР» передбачено пунктом 37 частини першої статті 1 Закону 361.

Національні РЕР – фізичні особи, які виконують або виконували в Україні визначні публічні функції, а саме:

- Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України та їх заступники;
- керівник постійно діючого допоміжного органу, утвореного Президентом України, його заступники;
- керівник та заступники керівника Державного управління справами;
- керівники апаратів (секретаріатів) державних органів, що не є державними службовцями, посади яких належать до категорії «А»;
- Секретар та заступники Секретаря Ради національної безпеки і оборони України;
- народні депутати України;
- Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України;
- голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів;
- члени Вищої ради правосуддя, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів;
- Генеральний прокурор та його заступники;
- Голова Служби безпеки України та його заступники;
- Директор Національного антикорупційного бюро України та його заступники;
- Директор Державного бюро розслідувань та його заступники;
- Директор Бюро фінансових розслідувань та його заступники;
- Голова та члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова та члени Антимонопольного комітету України, Голова Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступники, Голова та члени Рахункової палати, Голова та члени Центральної виборчої комісії, голови та члени інших державних колегіальних органів;
- надзвичайні і повноважні послы;
- начальник Генерального штабу – Головнокомандувач Збройних Сил України, командувачі Сухопутних військ Збройних Сил України, Повітряних Сил Збройних Сил України, Військово-Морських Сил Збройних Сил України;
- державні службовці, посади яких належать до категорії «А»;
- керівники органів прокуратури, керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України, голови та судді апеляційних судів;
- керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких прямо чи опосередковано перевищує 50 відсотків;
- члени керівних органів політичних партій.

73. Проводячи аналіз визначення поняття національні РЕР необхідно звернути увагу, що підхід до його трактування суттєвим чином змінився у 2019 році порівняно з 2014 роком (мається на увазі різні редакції закону ПВК/ФТ). Також зазнав істотних змін і перелік умов, які дають підстави віднести фізичну особу до категорії РЕР.

В таблиці 3 представлено порівняння підходів до визначення терміну «національні РЕР» в різних редакціях закону ПВК/ФТ.

Таблиця 3 Порівняльна визначень терміну «національні РЕР» у різних редакціях закону ПВК/ФТ

Закон 1702	Закон 361
Термін «національні РЕР»	
<p>Стаття 1 частина перша пункт 25</p> <p>25) національні РЕР - фізичні особи, які виконують або виконували протягом останніх трьох років визначені публічні функції в Україні, а саме:</p> <p>Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України;</p> <p>народні депутати України;</p> <p>Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України;</p> <p>голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів;</p> <p>члени Вищої ради правосуддя, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів;</p> <p>Генеральний прокурор та його заступники;</p> <p>Голова Служби безпеки України та його заступники;</p> <p>Директор Національного антикорупційного бюро України та його заступники;</p> <p>Голова Антимонопольного комітету України та його заступники;</p> <p>Голова та члени Рахункової палати;</p> <p>члени Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України;</p> <p>надзвичайні і повноважні послы;</p> <p>Начальник Генерального штабу - Головнокомандувач Збройних Сил України, начальники Сухопутних військ України, Повітряних Сил України, Військово-Морських Сил України;</p> <p>державні службовці, посади яких належать до категорії «А»;</p> <p>керівники обласних територіальних органів центральних органів виконавчої влади, керівники органів прокуратури, керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України, голови та судді апеляційних судів;</p> <p>керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких перевищує 50 відсотків;</p> <p>керівники керівних органів політичних партій та члени їх центральних статутних органів;</p>	<p>Стаття 1 частина перша пункт 37</p> <p>37) національні РЕР - фізичні особи, які виконують або виконували в Україні визначні публічні функції, а саме:</p> <p>Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України та їх заступники;</p> <p>народні депутати України;</p> <p>Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України;</p> <p>голови та судді Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів;</p> <p>члени Вищої ради правосуддя, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів;</p> <p>Генеральний прокурор та його заступники;</p> <p>Голова Служби безпеки України та його заступники;</p> <p>Директор Національного антикорупційного бюро України та його заступники;</p> <p>Голова та члени Антимонопольного комітету України;</p> <p>Голова та члени Рахункової палати</p> <p>Голова та члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення</p> <p>надзвичайні і повноважні послы;</p> <p>начальник Генерального штабу - Головнокомандувач Збройних Сил України, командувачі Сухопутних військ Збройних Сил України, Повітряних Сил Збройних Сил України, Військово-Морських Сил Збройних Сил України</p> <p>державні службовці, посади яких належать до категорії «А»;</p> <p>керівники органів прокуратури, керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України, голови та судді апеляційних судів;</p> <p>керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких прямо чи опосередковано перевищує 50 відсотків;</p> <p>члени керівних органів політичних партій;</p>

Закон 1702	Закон 361
перші заступники та заступники міністрів, керівники інших центральних органів виконавчої влади, їх перші заступники і заступники.	керівники апаратів (секретаріатів) державних органів, що не є державними службовцями, посади яких належать до категорії «А»; Секретар та заступники Секретаря Ради національної безпеки і оборони України; Директор Державного бюро розслідувань та його заступники; Директор Бюро фінансових розслідувань та його заступники; Голова Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступники, Голова та члени Центральної виборчої комісії, голови та члени інших державних колегіальних органів.

Законодавець передбачив, що національними публічними діячами вважаються фізичні особи, які виконують або виконували в Україні визначні публічні функції, а саме:

74. Президент України

Відповідно до статті 102 Конституції України²² Президент України є главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина.

Стаття 103 Основного Закону передбачає, що Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Президентом України може бути обраний громадянин України, який досяг тридцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні протягом десяти останніх перед днем виборів років та володіє державною мовою. Одна й та сама особа не може бути Президентом України більше ніж два строки поспіль.

Президент України не може мати іншого представницького мандата, обіймати посаду в органах державної влади або в об'єднаннях громадян, а також займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю чи входити до складу керівного органу або наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку.

75. Прем'єр-міністр України

Прем'єр-міністр України – це найвища державна посада у виконавчій гілці влади. Стаття 114 Конституції України передбачає, що Прем'єр-міністр України призначається Верховною Радою України за поданням Президента України.

Кандидатуру для призначення на посаду Прем'єр-міністра України вносить Президент України за пропозицією коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої відповідно до статті 83 Конституції України, або депутатської фракції, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України.

Згідно із частиною другою статті 117 Конституції України Прем'єр-міністр України підписує акти Кабінету Міністрів України.

Статус та повноваження Прем'єр-міністра України, окрім Конституції України, також визначені Законом України «Про Кабінет Міністрів України»²³.

22 Конституція України: Закон України, 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

23 Про Кабінет Міністрів України: Закон України, 27 лютого 2014 р. № 794-VII // Голос України. – 2014. – № 39: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

76. Члени Кабінету Міністрів України та їх заступники

Згідно із частиною третьою статті 6 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» посади членів Кабінету Міністрів України належать до політичних посад, на які не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу.

Статус членів Кабінету Міністрів України визначається Конституцією України, Законом України «Про Кабінет Міністрів України» та іншими законами України.

Частина перша статті 114 Конституції України встановлює, що до складу Кабінету Міністрів України, окрім Прем'єр-міністра України, входять, Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри, міністри.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» членами Кабінету Міністрів України можуть бути громадяни України, які мають право голосу, вищу освіту та володіють державною мовою. Не може бути призначена на посаду члена Кабінету Міністрів України особа, яка має судимість, не погашену або не зняту в установленому законом порядку, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, або особа, яка має заборгованість зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання.

Члени Кабінету Міністрів України не мають права суміщати свою службову діяльність з іншою роботою, крім викладацької, наукової та творчої у позаробочий час, входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства, що має на меті одержання прибутку. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги щодо несумісності посади члена Кабінету Міністрів України з іншими видами діяльності, такий член Кабінету Міністрів України у двадцятиденний строк з дня виникнення цих обставин припиняє таку діяльність або подає особисту заяву про відставку.

Згідно із статтею 9 зазначеного Закону члени Кабінету Міністрів України, крім Прем'єр-міністра України, Міністра оборони України і Міністра закордонних справ України, призначаються на посаду Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України. При формуванні нового складу Кабінету Міністрів України, новопризначений Прем'єр-міністр України вносить до Верховної Ради України подання про призначення членів Кабінету Міністрів України.

На даний час до складу Кабінету Міністрів України входять керівники: Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості України; Міністерства енергетики України; Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України; Міністерства молоді та спорту України; Міністерства цифрової трансформації України; Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України; Міністерства внутрішніх справ України; Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України; Міністерства закордонних справ України; Міністерства інфраструктури України; Міністерства культури та інформаційної політики України; Міністерства оборони України; Міністерства освіти і науки України; Міністерства охорони здоров'я України; Міністерства розвитку громад та територій України; Міністерства соціальної політики України; Міністерства у справах ветеранів України; Міністерства фінансів України; Міністерства юстиції України.

Також, відповідно частини п'ятої статті 6 зазначеного Закону, за поданням Прем'єр-міністра України, Верховна Рада України може призначати міністрами осіб, які не очолюють міністерств. До складу Кабінету Міністрів України може бути призначено не більше двох таких міністрів.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади»²⁴ міністр має першого заступника, та заступників, один з яких є заступником з питань боротьби з корупцією.

Перший заступник міністра, заступники міністра призначаються на посади та звільняються з посад Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій відповідного міністра.

24 Про центральні органи виконавчої влади: Закон України, 17 березня 2011 р. № 3166-VI // Голос України. – 2011. – № 65: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

У разі звільнення міністра перший заступник міністра та заступники міністра звільняються з посад Кабінетом Міністрів України.

Особа, яка призначається на посаду першого заступника міністра чи заступника міністра, повинна відповідати вимогам до членів Кабінету Міністрів України, передбаченим Законом України «Про Кабінет Міністрів України».

Посади першого заступника міністра та заступників міністра належать до політичних посад, на які не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу.

77. Керівник постійно діючого допоміжного органу, утвореного Президентом України, його заступники

Офіс Президента є постійно діючим допоміжним органом, утвореним Президентом України (згідно з Указом Президента України від 20.06.2019 № 417/2019) відповідно до пункту 28 частини першої статті 106 Конституції України. Положення про Офіс Президента та його структуру затверджує Президент України за поданням Керівника Офісу Президента України.

Відповідно до Положення про Офіс Президента України, затвердженого Указом Президента України від 25.06.2019 № 436/2019²⁵, основними завданнями Офісу є організаційне, правове, консультативне, інформаційне, експертно-аналітичне та інше забезпечення здійснення Президентом України визначених Конституцією України повноважень. До складу Офісу входять Керівник Офісу Президента України, заступники Керівника Офісу Президента України, Керівник Апарату Офісу Президента України, Перший помічник, радники Президента України, Прес-секретар Президента України, представники Президента України, уповноважені Президента України, Кабінет Президента України, Кабінет Керівника Офісу Президента України, директорати та департаменти.

Офіс очолює Керівник Офісу Президента України. Дія Закону «Про державну службу» не поширюється на керівника Офісу Президента України, та його заступників.

Керівник Офісу Президента України підпорядковуються безпосередньо Президентові України.

Керівник Офісу Президента України та заступники призначаються на посади на строк повноважень Президента України і звільняються з посад Президентом України.

Керівник Офісу Президента України вносить Президентові України пропозиції щодо призначення їх на посади та звільнення з посад.

У разі тимчасової відсутності Керівника Офісу Президента України його повноваження виконує один із заступників Керівника Офісу Президента України, на якого тимчасове виконання повноважень покладено відповідним рішенням Керівника Офісу Президента України.

Заступники Керівника Офісу Президента України забезпечують виконання покладених на Офіс завдань, виконують за дорученням Президента України, Керівника Офісу Президента України інші функції, а також спрямовують і координують роботу структурних підрозділів Офісу Президента України з виконання покладених на Президента України та Офіс Президента України завдань.

78. Керівник та заступники керівника Державного управління справами

Відповідно до Положення про Державне управління справами, затвердженого Указом Президента України від 17.12.2002 № 1180/2002²⁶, Державне управління справами є спеціальним державним органом з матеріально-технічного, соціально-побутового та іншого забезпечення діяльності

25 Про Положення про Офіс Президента України: Указ Президента України, 25 червня 2019 р., № 436/2019: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/2019#Text>

26 Положення про Державне управління справами: Указ Президента України, 17 грудня 2002 р., № 1180/2002: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1180/2002#Text>

Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони України, інших державних органів.

Державне управління справами підпорядковується Президенту України.

Державне управління справами очолює Керівник, якого призначає на посаду і звільняє з посади Президент України за поданням Глави Адміністрації Президента України.

Керівник Державного управління справами має одного першого заступника та чотирьох заступників, яких призначає на посади та звільняє з посад Президент України за поданням Керівника Державного управління справами.

Керівник Державного управління справами відповідно до Положення, зокрема, представляє Державне управління справами у відносинах з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами і організаціями, організовує роботу Державного управління справами, несе відповідальність за її результати, видає в межах повноважень, наданих Управлінню, на основі і на виконання актів законодавства розпорядження, організовує та контролює їх виконання, розподіляє обов'язки між першими заступниками та заступниками Керівника Державного управління справами, призначає на посади і звільняє з посад працівників Державного управління справами.

79. Керівники апаратів (секретаріатів) державних органів, що не є державними службовцями, посади яких належать до категорії «А»

До посад державної служби категорії «А», визначених частиною другою статті 6 Закону України «Про державну службу» не віднесено наступні посади.

80. Керівник апарату Національного агентства з питань запобігання корупції

Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

До службовців та працівників апарату Національного агентства з питань запобігання корупції, а також до його повноважень стосовно уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції застосовується Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» та інші нормативно-правові акти, що регулюють діяльність органів виконавчої влади, а також Закон України «Про державну службу».

Відповідно до статті 8 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII організаційне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Національного агентства здійснює його апарат.

Положення про апарат Національного агентства і його структура, а також положення про самостійні структурні підрозділи апарату затверджуються Головою Національного агентства. Гранична чисельність працівників апарату Національного агентства затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Голови Національного агентства.

Керівник апарату та його заступники призначаються та звільняються Головою Національного агентства, інші працівники апарату (крім працівників, які виконують функції з обслуговування або займають посади патронатної служби) призначаються за результатами відкритого конкурсу, крім випадку переведення в порядку, визначеному Законом України «Про державну службу». Положення про відкритий конкурс у Національному агентстві затверджується Головою Національного агентства.

81. Секретар та заступники Ради національної безпеки і оборони України

Відповідно до статті 7 Закону «Про Раду національної безпеки і оборони України»²⁷ Секретар Ради національної безпеки і оборони України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України і безпосередньо йому підпорядковується. Правовий статус Секретаря Ради національної безпеки і оборони України як державного службовця визначається Президентом України відповідно до Закону України «Про державну службу».

Секретар Ради національної безпеки і оборони України забезпечує організацію роботи і виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України має перших заступників та заступників, які за його поданням призначаються на посаду та звільняються з посади Президентом України. Обов'язки між першими заступниками та заступниками Секретаря Ради національної безпеки і оборони України розподіляє Секретар у межах їх повноважень, визначених Президентом України.

На посади Секретаря Ради національної безпеки і оборони України та його заступників можуть призначатися як цивільні особи, так і військовослужбовці.

Зазначений перелік державних органів не є вичерпним, та підлягає перевірці СПФМ під час вивчення клієнта

82. Народні депутати України

Стаття 76 Конституції України встановлює, що конституційний склад Верховної Ради України – чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

Народним депутатом України може бути обрано громадянина України, який на день виборів досяг двадцяти одного року, має право голосу і проживає в Україні протягом останніх п'яти років.

Повноваження народних депутатів України визначаються Конституцією та законами України.

Згідно із статтею 1 Закону України «Про статус народного депутата України»²⁸ народний депутат України є обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України»²⁹ представник Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України.

Народний депутат здійснює свої повноваження на постійній основі.

Повноваження народного депутата починаються після складення ним присяги на вірність Україні перед Верховною Радою України з моменту скріплення присяги особистим підписом під її текстом. Повноваження народного депутата припиняються з моменту відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання (стаття 2 Закону України «Про статус народного депутата України»).

Стаття 3 Закону України «Про статус народного депутата України» передбачає, що народний депутат не має права: бути членом Кабінету Міністрів України, керівником центрального органу виконавчої влади; мати інший представницький мандат чи одночасно бути на державній службі; обіймати посаду міського, сільського, селищного голови; займатися будь-якою, крім депутатської, оплачуваною роботою, за винятком викладацької, наукової та творчої діяльності, а також медичної практики у вільний від виконання

27 Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України, 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 35, ст. 237: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>

28 Про статус народного депутата України: Закон України, 17 листопада 1992 р. № 2790-XII // Голос України. - 1992: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2790-12#Text>

29 Про вибори народних депутатів України: Закон України, 17 листопада 2011 р. № 4061-VI // Голос України. - 2011. - № 234: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4061-17#Text>

обов'язків народного депутата час; залучатись як експерт органами у кримінальному провадженні, а також займатися адвокатською діяльністю; входити до складу керівництва, правління чи ради підприємства, установи, організації, що має на меті одержання прибутку.

83. Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України

Відповідно до статті 18 Закону України «Про Національний банк України»³⁰ Голова Національного банку призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України строком на сім років.

Одна й та сама особа не може бути Головою Національного банку більше ніж два строки поспіль.

Головою Національного банку може бути громадянин України, який постійно проживає в Україні, має повну вищу освіту у галузі економіки чи фінансів або науковий ступінь у галузі економіки чи фінансів і при цьому має не менше 10 років досвіду роботи в органі законодавчої влади або на керівних посадах в інших органах державної влади та державних органах, які забезпечують проведення та реалізацію державної фінансової, економічної чи правової політики, або на керівних посадах у міжнародних фінансових організаціях, або на керівних посадах у банку, або науковій роботі за фінансовою, економічною чи правовою тематикою та має бездоганну ділову репутацію, зокрема, не має судимості, не погашеної і не знятої в установленому законом порядку.

Особа не може бути Головою Національного банку України, якщо вона має представницький мандат або обіймає чи обіймала посаду керівника органу державної влади та іншого державного органу (якщо не минув один рік з дня її звільнення з такої посади), або є керівником політичної партії чи членом керівних органів політичної партії, або є керівником чи входить до складу керівного органу юридичної особи (за винятком Національного банку), або є прямим чи опосередкованим власником будь-якої кількості акцій (часток, паїв) юридичної особи. На час перебування на посаді Голова Національного банку України зупиняє членство в політичній партії.

Голова Національного банку України перебуває на посаді до вступу на посаду новопризначеного Голови, крім випадків, передбачених пунктами 2 - 10 частини восьмої статті 18 Закону України «Про Національний банк України».

Стаття 20 Закону України «Про Національний банк України» визначає, що Голова Національного банку має п'ятьох заступників, у тому числі одного першого заступника, які призначаються на посади та звільняються з посад Радою Національного банку за поданням Голови Національного банку.

Заступник Голови Національного банку України призначається на посаду на строк, що відповідає терміну повноважень Голови Національного банку. Призначення на посади та звільнення з посад заступників Голови Національного банку здійснюється таким чином, щоб було забезпечено можливість проведення засідання Правління Національного банку відповідно до вимог частини третьої статті 17 Закону України «Про Національний банк України».

Одна й та сама особа не може бути призначена на посаду заступника Голови Національного банку більше ніж два строки поспіль.

Згідно із статтею 14 Закону України «Про Національний банк України» Правління Національного банку України згідно з Основними засадами грошово-кредитної політики через відповідні монетарні інструменти та інші засоби банківського регулювання забезпечує реалізацію грошово-кредитної політики, організує виконання інших функцій відповідно до статей 6 і 7 цього Закону та здійснює управління діяльністю Національного банку.

Відповідно до статті 16 Закону Правління Національного банку України є колегіальним органом та складається з шести осіб: Голови Національного банку, першого заступника та заступників Голови Національного банку.

30 Про Національний банк України: Закон України, 20 травня 1999 р. № 679-XIV // Голос України. – 1999: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

Правління Національного банку України очолює Голова Національного банку України.

У зв'язку із цим, оскільки заступники Голови Національного банку України, входять до складу його Правління, то вони також віднесені до національних публічних діячів.

Порядок організації та проведення засідань Правління Національного банку України визначається його Регламентом.

Рішення Правління Національного банку України приймаються на колегіальній основі простою більшістю голосів. Кожний член Правління Національного банку України має один голос. Голова Національного банку України має право вирішального голосу у разі рівного розподілу голосів членів Правління Національного банку України під час прийняття рішень.

Засідання Правління Національного банку України є правомочним, якщо на ньому присутні не менше чотирьох членів Правління Національного банку України.

Правління Національного банку України має право створити Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем та делегувати йому повноваження щодо здійснення банківського регулювання та нагляду, в тому числі застосування до банків та інших осіб, які можуть бути об'єктом перевірки Національного банку України, заходів впливу (санкцій), передбачених законами України, крім заходів, передбачених пунктами 11¹ - 13 частини першої статті 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Правління Національного банку України має право створити Комітет з управління активами та пасивами Національного банку та делегувати йому повноваження щодо прийняття рішень з питань управління активами і пасивами, у тому числі золотовалютним резервом України, забезпечення моніторингу ризиків і фінансових результатів за операціями з активами і пасивами Національного банку України та Комітет з питань нагляду та регулювання діяльності ринків небанківських фінансових послуг.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про Національний банк України» основними завданнями Ради Національного банку України є розроблення Основних засад грошово-кредитної політики та здійснення контролю за проведенням грошово-кредитної політики.

Рада Національного банку України здійснює нагляд за системою внутрішнього контролю Національного банку України.

Стаття 10 зазначеного Закону передбачає, що до складу Ради Національного банку України входять члени Ради Національного банку, призначені Президентом України та Верховною Радою України.

Членом Ради Національного банку може бути громадянин України, який постійно проживає в Україні, має повну вищу освіту у галузі економіки, фінансів чи права або науковий ступінь у галузі економіки, фінансів чи права і при цьому має не менше 10 років досвіду роботи в органі законодавчої влади або на керівних посадах в інших органах державної влади та державних органах, які забезпечують проведення та реалізацію державної фінансової, економічної чи правової політики, або на керівних посадах у міжнародних фінансових організаціях, або на керівних посадах у банку, або наукової роботи за фінансовою, економічною чи правовою тематикою та має бездоганну ділову репутацію, зокрема, не має судимості, не погашеної і не знятої в установленому законом порядку.

Верховна Рада України призначає чотирьох членів Ради Національного банку України шляхом прийняття відповідної постанови. Президент України призначає чотирьох членів Ради Національного банку України шляхом видання відповідного указу. Голова Національного банку України, який призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Президента України, входить до складу Ради Національного банку України за посадою.

Кандидатури осіб для призначення Верховною Радою України членами Ради Національного банку України проходять обговорення на спеціальному відкритому засіданні профільного комітету Верховної Ради України, який вносить свої рекомендації Верховній Раді України.

Строк повноважень членів Ради Національного банку – сім років, крім Голови Національного банку України, який входить до складу Ради Національного банку України на строк здійснення ним повноважень за посадою. Одна й та сама особа не може бути призначена членом Ради Національного банку України більше ніж на два строки поспіль.

Президент України звільняє призначених ним членів Ради Національного банку України шляхом видання відповідного указу, в якому мають бути зазначені підстави для звільнення.

Верховна Рада України звільняє призначених нею членів Ради Національного банку України шляхом прийняття відповідної постанови за поданням профільного комітету Верховної Ради України, в якій мають бути зазначені підстави для звільнення.

Повноваження Голови Національного банку України як члена Ради Національного банку України достроково припиняються у зв'язку з його відставкою або в разі звільнення його з посади з інших підстав, визначених цим Законом.

Члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України) за виконання своїх функцій отримують винагороду за рахунок Національного банку. Розмір винагороди визначається відповідно до методики, затвердженої Радою Національного банку України за поданням Правління Національного банку України.

Інформація про розмір винагороди, отриманої кожним членом Ради Національного банку України, підлягає опублікуванню у складі річної фінансової звітності Національного банку України.

84. Голова та судді Конституційного Суду України

Стаття 1 Закону України «Про Конституційний Суд України»³¹, передбачає, що Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

Відповідно до статті 148 Конституції України та статті 9 вищевказаного Закону склад Конституційного Суду становить 18 суддів Конституційного Суду. Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду.

Згідно з статтею 148 Конституції України та частиною першою статті 11 Закону України «Про Конституційний Суд України» суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості, є правником із визнаним рівнем компетентності.

Суддя Конституційного Суду призначається на дев'ять років без права бути призначеним повторно (стаття 148 Конституції України та стаття 16 Закону України «Про Конституційний Суд України»).

Відповідно до статті 33 Закону України «Про Конституційний Суд України» Конституційний Суд України очолює Голова Конституційного Суду України. Голову Суду обирають на спеціальному пленарному засіданні Суду зі складу суддів Конституційного Суду лише на один трирічний строк таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів із будь-яким числом кандидатур, запропонованих суддями Конституційного Суду. За відсутності Голови Суду його обов'язки виконує заступник Голови Суду, а за відсутності обох – старший за віком Суддя.

Згідно зі статтею 34 вищевказаного Закону Заступника Голови Суду обирають за пропозицією Голови Суду лише на один трирічний строк таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів у порядку, встановленому статтею 33 Закону України «Про Конституційний Суд України».

31 Про Конституційний Суд України: Закон України, 13 липня 2017 р. № 2136-VIII // Голос України. – 2017. – № 141: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>

Інформація про голову, заступника голови та суддів Конституційного Суду України міститься на офіційному вебсайті Конституційного Суду України (<http://www.ccu.gov.ua>), у розділі «Структура КСУ» / «Велика палата Суду».

85. Голова та судді Верховного Суду

Відповідно до статті 125 Конституції України найвищим судом у системі судоустрою є Верховний Суд.

Подібна норма також вказана у статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»³²

Статтею 37 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що до складу Верховного Суду входять судді у кількості не більше ста.

Відповідно до статті 128 Конституції України призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом. Суддя обіймає посаду безстроково (стаття 126 Конституції України).

При цьому відповідно до частини другої статті 52 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

У складі Верховного Суду діють:

- 1) Велика Палата Верховного Суду;
- 2) Касаційний адміністративний суд;
- 3) Касаційний господарський суд;
- 4) Касаційний кримінальний суд;
- 5) Касаційний цивільний суд.

До складу кожного касаційного суду входять судді відповідної спеціалізації.

Відповідно до статті 39 вищевказаного Закону Верховний Суд очолює Голова Верховного Суду, якого обирає на посаду та звільняє з посади шляхом таємного голосування Пленум Верховного Суду з числа суддів Верховного Суду в порядку, встановленому цим Законом.

У разі відсутності Голови Верховного Суду його адміністративні повноваження здійснює заступник Голови Верховного Суду. У разі відсутності заступника Голови Верховного Суду адміністративні повноваження Голови Верховного Суду здійснює суддя, який має більший стаж роботи на посаді судді Верховного Суду.

Голова Верховного Суду обирається з числа суддів Верховного Суду строком на чотири роки з правом обіймати посаду Голови Верховного Суду не більше двох строків поспіль (стаття 40 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Згідно зі статтею 43 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Пленум Верховного Суду може обрати заступника Голови Верховного Суду за пропозицією Голови Верховного Суду. Заступник Голови Верховного Суду обирається на посаду строком на чотири роки та звільняється з посади Пленумом Верховного Суду. Рішення про його обрання на посаду та про звільнення з посади приймається більшістю голосів від загального складу Пленуму Верховного Суду шляхом таємного голосування.

Відповідно до частини першої статті 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддею Верховного Суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за

32 Про судоустрій і статус суддів: Закон України, 2 червня 2016 р. № 1402-VIII // Голос України. – 2016. – № 132-133: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>

результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Верховному Суді, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше десяти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше десять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше десять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3 цієї частини, щонайменше десять років.
- 5) Повноваження судді Верховного Суду та Голови Верховного Суду України регламентовані статтями 38 та 39 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» відповідно.

Інформація про Голову Верховного Суду та суддівський корпус наводиться на офіційній інтернет-сторінці Верховного Суду на вебпорталі Судової влади України (<https://supreme.court.gov.ua/supreme>), у розділі «Про Верховний Суд» / «Керівництво» та «Суддівський корпус».

86. Голови та судді вищих спеціалізованих судів

У статті 125 Конституції України зазначено, що відповідно до закону можуть діяти вищі спеціалізовані суди.

Стаття 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає, що у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ.

Вищими спеціалізованими судами є:

- 1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності;
- 2) Вищий антикорупційний суд.

У складі вищого спеціалізованого суду можуть утворюватися судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції. Апеляційна палата вищого спеціалізованого суду діє у його складі на засадах інституційної, організаційної, кадрової та фінансової автономії. Кількість суддів в апеляційній палаті вищого спеціалізованого суду визначає у межах загальної кількості суддів вищого спеціалізованого суду Державна судова адміністрація України за погодженням із Вищою радою правосуддя.

Судову палату для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів відповідної палати строком на три роки, а апеляційну палату очолює голова палати, який обирається з числа суддів цієї палати строком на три роки.

Секретар судової палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції:

- 1) організовує роботу відповідної палати;
- 2) контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати;
- 3) інформує збори суддів відповідного вищого спеціалізованого суду про діяльність судової палати.

Голова апеляційної палати, крім вищевказаних обов'язків секретаря судової палати, здійснює повноваження, визначені частиною сьомою статті 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

У разі відсутності голови палати для розгляду справ в апеляційній інстанції його обов'язки виконує суддя палати, який має найбільший стаж роботи на посаді судді.

Рішення про утворення і склад судових палат для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, про обрання секретарів цих судових палат приймаються зборами суддів відповідного вищого спеціалізованого суду за пропозицією голови суду. Рішення про обрання голови апеляційної палати приймається зборами суддів цієї палати шляхом таємного голосування більшістю голосів суддів апеляційної палати.

Враховуючи вищевикладене, варто звернути увагу, що секретарі судових палат та голова апеляційної палати є національними публічними діячами у розумінні Закону 361, оскільки вони обираються зі складу суддів відповідного вищого спеціалізованого суду.

Відповідно до статті 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддею Вищого суду з питань інтелектуальної власності може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше трьох років;
- 2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п'ять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3 цієї частини, щонайменше п'ять років.

Суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому антикорупційному суді, а також відповідає іншим вимогам, встановленим законом.

Такі вимоги визначені у статті 7 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»³³, де зазначено, що посаду судді Вищого антикорупційного суду громадянин України може бути призначений якщо він також володіє знаннями та практичними навичками, необхідними для здійснення судочинства у справах, пов'язаних з корупцією, та відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, у тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) зазначеної у пунктах 1-3 цієї частини роботи (професійної діяльності) щонайменше сім років.

Крім того, у цій статті зазначені випадки, коли особа не може бути призначена суддею Вищого антикорупційного суду.

Відповідно до частини другої статті 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» голова вищого спеціалізованого суду, його заступники обираються на посади зборами суддів відповідного суду з числа суддів цього суду.

Голова вищого спеціалізованого суду, його заступники можуть бути достроково звільнені з посади за ініціативою не менш як однієї третини від загальної кількості суддів відповідного суду шляхом таємного голосування не менш як двома третинами суддів цього суду.

33 Про Вищий антикорупційний суд: Закон України, 7 червня 2018 р. № 2447-VIII // Голос України. – 2018. – № 107: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19#Text>

Повноваження голови вищого спеціалізованого суду визначені у статті 34 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». У разі відсутності голови вищого спеціалізованого суду його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови суду за визначенням голови суду, за відсутності такого визначення – заступник голови суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови суду – суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді.

Інформація про Голову Вищого антикорупційного суду та суддівський корпус наводиться на офіційній інтернет-сторінці Вищого антикорупційного суду на вебпорталі Судової влади України (<https://hcac.court.gov.ua/hcac>), у розділі «Про Суд» / «Керівництво й Суддівський корпус».

87. Члени Вищої ради правосуддя

Згідно зі статтею 131 Конституції України в Україні діє Вища рада правосуддя, яка:

- 1) вносить подання про призначення судді на посаду;
- 2) ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності;
- 3) розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора;
- 4) ухвалює рішення про звільнення судді з посади;
- 5) надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою;
- 6) ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- 7) вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів;
- 8) ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого;
- 9) здійснює інші повноваження, визначені цією Конституцією та законами України.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»³⁴ Вища рада правосуддя є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів.

Вища рада правосуддя складається з двадцяти одного члена, з яких десятьох – обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох – призначає Президент України, двох – обирає Верховна Рада України, двох – обирає з'їзд адвокатів України, двох – обирає всеукраїнська конференція прокурорів, двох – обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ (стаття 131 Конституції України та частина перша статті 5 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Голова Верховного Суду входить до складу Вищої ради правосуддя за посадою.

Члени Вищої ради правосуддя обираються (призначаються) строком на чотири роки. Одна й та сама особа не може обіймати посаду члена Вищої ради правосуддя два строки поспіль.

Порядок обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя визначається Законом України «Про Вищу раду правосуддя» (глава 3).

34 Про вищу раду правосуддя: Закон України, 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII // Голос України. – 2017. – № 1: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>

Член Вищої ради правосуддя не може належати до політичних партій, профспілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності, мати представницький мандат, обіймати будь-які інші оплачувані посади (крім посади Голови Верховного Суду), виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької чи творчої (стаття 131 Конституції України).

Член Вищої ради правосуддя має належати до правничої професії та відповідати критерію політичної нейтральності.

Законом України «Про Вищу раду правосуддя» також передбачені додаткові вимоги до члена Вищої ради правосуддя (стаття 6).

Вища рада правосуддя є повноважною за умови обрання (призначення) на посаду щонайменше п'ятнадцяти членів, серед яких більшість становлять судді (включаючи суддів у відставці), та складення ними присяги (стаття 18 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Варто звернути увагу, що Голова Вищої Ради правосуддя та його заступник є національними публічними діячами в розумінні Закону 361, оскільки обираються зі складу членів Вищої ради правосуддя (статті 22 та 23 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Інформація про членів Вищої ради правосуддя наводиться на її офіційному вебсайті (<https://hcj.gov.ua>), у розділі «Рада» / «Склад Вищої ради правосуддя».

88. Члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Відповідно до статті 92 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Вища кваліфікаційна комісія суддів України є державним колегіальним органом суддівського врядування, який на постійній основі діє у системі правосуддя України.

Стаття 94 зазначеного Закону передбачає, що до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України входять дванадцять членів, які призначаються Вищою радою правосуддя за результатами конкурсу строком на чотири роки.

На посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України може бути призначений громадянин України, який володіє державною мовою, має повну вищу юридичну освіту та стаж професійної діяльності у сфері права не менше п'ятнадцяти років, належить до правничої професії та відповідає критерію політичної нейтральності.

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не може належати до політичних партій, професійних спілок, брати участь у будь-якій політичній діяльності.

За членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, який є суддею або державним службовцем, на час здійснення повноважень зберігаються посада, статус і місце роботи. Такі члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України на час здійснення повноважень відряджаються до Комісії.

Члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, які є адвокатами, на час виконання повноважень членів Комісії повинні зупинити адвокатську діяльність та участь в органах адвокатського самоврядування.

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України не має права суміщати свою посаду з будь-якою посадою в органі державної влади або органі місцевого самоврядування, органі суддівського, адвокатського чи прокурорського самоврядування, із статусом народного депутата України, депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, з підприємницькою діяльністю, обіймати будь-яку іншу оплачувану посаду, виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу або отримувати іншу винагороду, крім винагороди члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (за винятком здійснення викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, що має на меті одержання прибутку.

Порядок призначення членів Вищої кваліфікаційної комісії визначено у статті 95 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Призначення на посади членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України здійснюється Вищою радою правосуддя за результатами конкурсу в порядку, передбаченому цим Законом.

Для проведення такого конкурсу Вищою радою правосуддя створюється конкурсна комісія відповідно до статті 951 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», до складу якої входять:

- 1) три особи, обрані Радою суддів України з числа її членів;
- 2) три особи з числа міжнародних експертів, запропонованих міжнародними та іноземними організаціями, з якими Україна співпрацює у сфері запобігання та протидії корупції відповідно до міжнародних договорів України, до складу Громадської ради міжнародних експертів, утвореної відповідно до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд».

Організація роботи та засідання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України визначається статтею 98 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Вища кваліфікаційна комісія суддів України пленарним складом обирає таємним голосуванням більшістю голосів від загального складу Голову Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і заступника Голови, які є головами палат, та секретарів палат Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Інформація про членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України наводиться на офіційному веб порталі Судова влада України (https://court.gov.ua/kvalifikatsijni_komisiji), у розділі «Судова влада»/«Склад Вищої кваліфікаційної комісії суддів України».

89. Члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів

Відповідно до визначення термінів, що наведені у статті 1 Закону 361 до національних публічних діячів віднесено членів Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів.

Порядок обрання голови, заступника голови, секретаря Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів та здійснення нею повноважень визначених Законом України «Про прокуратуру» регулювався Положенням про порядок роботи Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, прийнятим Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27 квітня 2017 року³⁵.

Проте, у зв'язку зі змінами до Закону України «Про прокуратуру»³⁶, що відбулись відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури»³⁷ назву глави 3 розділу VIII «Прокурорське самоврядування та органи, що забезпечують діяльність прокуратури» викладено: «Орган, що здійснює дисциплінарне провадження», а слова «Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів» в усіх відмінках замінено словами «відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження» у відповідному відмінку.

В Законі 361 не враховано такі зміни.

Враховуючи положення частини першої статті 8 Цивільного кодексу України³⁸, яка передбачає, що якщо цивільні відносини не врегульовані цим Кодексом, іншими актами цивільного законодавства або договором, вони регулюються тими правовими нормами цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, що регулюють подібні за змістом цивільні відносини (аналогія закону), то в цьому контексті слід керуватись вже оновленими нормами Закону України «Про прокуратуру».

Відповідно до статті 73 Закону України «Про прокуратуру» відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, є колегіальним органом, який відповідно до повноважень, передбачених цим Законом,

35 Положення про порядок роботи Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів 27 квітня 2017 р.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003900-17#Text>

36 Про прокуратуру: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII // Голос України. – 2014. – № 206: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

37 Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України, 19 вересня 2019 р. № 113-IX // Голос України. – 2019. № 182: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20#Text>

38 Цивільний кодекс: Закон України, 16 січня 2003 р. № 435-IV // Голос України. – 2003. – № 45: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

визначає рівень фахової підготовки осіб, які виявили намір зайняти посаду прокурора, та вирішує питання щодо дисциплінарної відповідальності, переведення та звільнення прокурорів з посади. Порядок роботи відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, визначається положенням, прийнятим всеукраїнською конференцією прокурорів.

До складу відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, згідно зі статтею 74 Закону України «Про прокуратуру», входять одинадцять членів, які є громадянами України, мають вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менше десяти років, з яких:

- 1) п'ять прокурорів призначає всеукраїнська конференція прокурорів;
- 2) дві особи (вчених) призначає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ;
- 3) одну особу (адвоката) призначає з'їзд адвокатів України;
- 4) три особи призначає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини за погодженням з комітетом Верховної Ради України, до предмету відання якого належить організація та діяльність органів прокуратури.

Членом відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, не може бути призначений народний депутат України, представник Кабінету Міністрів України, центрального чи місцевого органу виконавчої влади, керівник, заступник керівника Тренінгового центру прокурорів України, суддя, працівник правоохоронного органу чи органу державного нагляду (контролю), прокурор, який перебуває на адміністративній посаді, а також більше однієї особи з числа наукових та науково-педагогічних працівників одного і того самого навчального закладу чи наукової установи.

Відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження, є повноважною за умови призначення до її складу не менше дев'яти членів.

Строк повноважень члена відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, становить три роки. Одна і та ж сама особа не може здійснювати повноваження члена комісії два строки підряд.

Член відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, не може одночасно бути членом Ради прокурорів України.

Члени відповідного органу, що здійснює дисциплінарне провадження, працюють на постійній основі і на час виконання своїх обов'язків відряджаються до комісії.

На виконання внесення змін, відповідно до Закону України від 19.09.2019 № 113-IX був прийнятий наказ Генерального прокурора від 04.11.2019 № 266 «Про затвердження Порядку розгляду кадровою комісією скарг про вчинення прокурором дисциплінарного проступку, здійснення дисциплінарного провадження та прийняття рішення за результатами дисциплінарного провадження»³⁹.

Відповідно до зазначеного наказу органом, що здійснює дисциплінарне провадження щодо прокурорів Генеральної прокуратури України (Офісу Генерального прокурора), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, обласних (регіональних) прокуратур, окружних (місцевих) прокуратур, військових прокуратур, є кадрова комісія, утворена відповідно до Порядку роботи кадрових комісій, який затверджений наказом Генерального прокурора від 17 жовтня 2019 № 233.

Зухваленням Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 19 вересня 2019 року № 113-IX (далі – Закон № 113-IX) істотних змін зазнала організація здійснення дисциплінарного провадження щодо прокурорів.

Зокрема, зупинено до 1 вересня 2021 року дію положень Закону України «Про прокуратуру», які

39 Наказ Генеральної прокуратури України від 04.11.2019 № 266 «Про затвердження Порядку розгляду кадровою комісією скарг про вчинення прокурором дисциплінарного проступку, здійснення дисциплінарного провадження та прийняття рішення за результатами дисциплінарного провадження»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0266900-19#Text>.

визначали правовий статус і повноваження Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (на даний час – орган, що здійснює дисциплінарне провадження), достроково припинені повноваження голови і членів цієї комісії⁴⁰.

Натомість, на виконання вимог підпунктів 7, 8 пункту 22 розділу II «Прикінцеві і перехідні положення» Закону № 113-IX наказом Генерального прокурора від 9 січня 2020 року № 9 створено кадрову комісію з розгляду дисциплінарних скарг про вчинення прокурором дисциплінарного проступку та здійснення дисциплінарного провадження щодо прокурорів.

Інформація про членів Кваліфікаційно – дисциплінарної комісії прокурорів наводиться на офіційному сайті – <https://www.kdkp.gov.ua/page/zakon-ukrainy-2939-vi-pro-dostup-do-publichnoi-informatsii-vid-13-01-2011>, у розділі «Про комісію».

90. Генеральний прокурор та його заступники

Відповідно до статті 8 Закону України «Про прокуратуру» Офіс Генерального прокурора організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури, який очолюється Генеральним прокурором. Генеральний прокурор має двох перших заступників та заступників, а також заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Повноваження Генерального прокурора визначені статтею 9 вищевказаного Закону.

Порядок призначення на посаду Генерального прокурора визначено статтею 40 Закону України «Про прокуратуру». Генеральний прокурор призначається на посаду Президентом України за згодою Верховної Ради України.

Строк повноважень Генерального прокурора становить шість років. Одна й та ж особа не може обіймати посаду Генерального прокурора два строки поспіль.

На посаду Генерального прокурора може бути призначений громадянин України, який:

- 1) має вищу юридичну освіту та стаж роботи в галузі права не менше десяти років;
- 2) володіє державною мовою;
- 3) має високі морально-ділові, професійні якості та організаторські здібності;
- 4) стосовно якого відсутні обставини, передбачені частиною шостою статті 27 цього Закону;
- 5) та не має заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання.

Призначення заступників Генерального прокурора здійснюється Генеральним прокурором у встановленому законодавством порядку (стаття 39 Закону України «Про прокуратуру»).

Інформація про Генерального прокурора та його заступників наводиться на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора (<https://www.gp.gov.ua/ua/index.html>), у розділі «Про прокуратуру» / «Керівництво».

91. Голова Служби безпеки України та його заступники

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Службу безпеки України»⁴¹ Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

40 Офіційний Сайт Офісу Генерального прокурора: https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=271221

41 Про Службу безпеки України: Закон України, 25 березня 1992 р. № 2229-XII // Голос України. – 1992. – № 87: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

Відповідно до статті 13 вищевказаного Закону керівництво всією діяльністю Служби безпеки України, її Центральним управлінням здійснює Голова Служби безпеки України. Він несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу безпеки України.

Голова Служби безпеки України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Голова Служби безпеки України має заступників, які призначаються на посади за його поданням та звільняються з посад Президентом України.

Інформація про Голову Служби безпеки України та його заступників наводиться на офіційному вебсайті Служби безпеки України (<https://ssu.gov.ua>), у розділі «Про СБУ» / «Керівництво».

92. Директор Національного антикорупційного бюро України та його заступники

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України»⁴² Національне антикорупційне бюро України (скорочено – НАБУ) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Відповідно до статті 6 вищевказаного Закону керівництво діяльністю Національного антикорупційного бюро України здійснює його Директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України⁴³ в порядку, визначеному цим Законом

Директором Національного антикорупційного бюро України може бути громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше десяти років, досвід роботи на керівних посадах в органах влади, установах, організаціях, у тому числі за кордоном, або міжнародних організаціях не менше ніж п'ять років, володіє державною мовою та здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки.

Директор Національного антикорупційного бюро України призначається строком на сім років. Одна і та ж особа не може обіймати цю посаду два строки підряд.

Порядок конкурсного відбору та призначення Директора Національного антикорупційного бюро України визначено у статті 7 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Повноваження Директора Національного антикорупційного бюро України визначено у статті 8 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», зокрема щодо визначення обов'язків першого заступника, заступників Директора Національного антикорупційного бюро України.

Інформація про Директора Національного антикорупційного бюро України та його заступників наводиться на офіційному веб сайті Національного антикорупційного бюро України (<https://nabu.gov.ua>), у розділі «Про Бюро» / «Керівництво».

93. Директор Державного бюро розслідувань та його заступники

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»⁴⁴ Державне бюро розслідувань (скорочено – ДБР) є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції.

42 Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII // Голос України. – 2014 – № 206: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

43 Положення частини першої статті 6 щодо надання Президенту України повноважень призначати на посаду та звільняти з посади Директора Національного антикорупційного бюро України визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), згідно з Рішенням Конституційного Суду № 11-р/2020 від 16.09.2020: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-20#Text>

44 Про Державне бюро розслідувань: Закон України, 12 листопада 2015 р. № 794-VIII // Голос України. – 2016 – № 7: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

Відповідно до статті 10 вищевказаного Закону керівництво діяльністю Державного бюро розслідувань здійснює його Директор, який має першого заступника та двох заступників. У разі відсутності Директора Державного бюро розслідувань його повноваження здійснює перший заступник Директора Державного бюро розслідувань, а в разі його відсутності – один із заступників Директора Державного бюро розслідувань згідно із розподілом обов'язків.

Директором Державного бюро розслідувань, першим заступником Директора Державного бюро розслідувань і заступником Директора Державного бюро розслідувань може бути громадянин України, не молодший 35 років, який:

- 1) має вищу юридичну освіту;
- 2) має стаж роботи в галузі права не менше десяти років (після здобуття вищої юридичної освіти);
- 3) має досвід роботи на керівних посадах не менше п'яти років;
- 4) володіє державною мовою;
- 5) не є членом жодної політичної партії;
- 6) не є і не був членом організації, забороненої законом або судом;
- 7) має високі моральні якості та бездоганну репутацію;
- 8) за станом здоров'я спроможний виконувати відповідні службові обов'язки.

Директор Державного бюро розслідувань, перший заступник Директора Державного бюро розслідувань і заступники Директора Державного бюро розслідувань призначаються строком на п'ять років. Одна і та сама особа не може обіймати одну і ту саму посаду або іншу із зазначених більше двох строків підряд.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» Директор Державного бюро розслідувань призначається на посаду Президентом України за поданням комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Державного бюро розслідувань.

Директор Державного бюро розслідувань звільняється з посади Президентом України за наявності підстав, визначених частинами четвертою та п'ятою статті 10 цього Закону.

Повноваження Директора Державного бюро розслідувань зазначені у статті 12 вищевказаного Закону, зокрема, Директор Державного бюро розслідувань призначає та звільняє першого заступника і заступників Директора Державного бюро розслідувань у порядку, визначеному цим Законом, а також визначає їхні обов'язки.

Інформація про Директора Державного бюро розслідувань та його заступників наводиться на офіційному вебсайті Державного бюро розслідувань (<https://dbr.gov.ua/>), у розділі «Команда» / «Керівництво».

94. Директор Бюро економічної безпеки та його заступники

25 березня 2021 року набрав чинності Закон України «Про Бюро економічної безпеки України»⁴⁵. Відповідно до цього закону Бюро економічної безпеки України – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави. 12 травня 2021 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про утворення Бюро економічної безпеки України».

45 Про Бюро економічної безпеки: Закон України, 28 січня 2021 р. № 1150-ІХ // Голос України. – 2021. – № 54: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20/card4#Future>

95. Голова та члени Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення

Відповідно до Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення»⁴⁶ Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, метою діяльності якого є нагляд за дотриманням законів України у сфері телерадіомовлення, а також здійснення регуляторних повноважень, передбачених цими законами.

Відповідно до статті 4 вказаного Закону Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення складається з восьми осіб. З них чотири члени призначаються Верховною Радою України і чотири члени – Президентом України.

Повноваження члена Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення починаються з дня його призначення і тривають п'ять років, за винятком випадків, передбачених Законом України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення».

Одна і та сама особа може бути повторно призначена членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення лише один раз.

Відповідно до частини першої статті 7 Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення може бути призначений громадянин України з числа кваліфікованих фахівців у галузі журналістики, юриспруденції, телерадіомовлення, управління, представників науки, культури, мистецтва, які мають вищу освіту, стаж роботи у сфері телерадіомовлення, зокрема наукової або педагогічної, не менше п'яти років, володіють державною мовою, проживають в Україні протягом останніх десяти років та на момент призначення не досягли встановленого законом пенсійного віку.

Члени Національної ради працюють на постійній основі. На час виконання своїх службових обов'язків вони не можуть обіймати будь-які інші посади, у тому числі на громадських засадах, у державних та недержавних органах, організаціях, установах та на підприємствах, одержувати винагороди та разові гонорари за іншу роботу, крім наукової, викладацької та творчої (цей виняток не поширюється на наукову та творчу діяльність у телерадіоорганізаціях).

Відповідно до статті 9 вищевказаного Закону Голова Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення обирається Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення з числа членів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення таємним голосуванням.

Варто звернути увагу, що Перший заступник, заступник голови, відповідальний секретар Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення є національними публічними діячами у розумінні Закону 361, оскільки вони обираються з числа членів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (частина перша статті 10 Закону України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення»).

Інформація про голову Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, його заступників та відповідального секретаря наводиться на офіційному вебсайті Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення (<https://www.nrada.gov.ua>), у розділі «Члени Національної ради».

96. Голова та члени Антимонопольного комітету України

Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»⁴⁷ Антимонопольний комітет України (скорочено – АМКУ) утворюється у складі Голови та восьми державних уповноважених.

46 Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України, 23 вересня 1997 р. № 538/97-ВР // Голос України. – 1997. – № 196: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/97-%D0%B2%D1%80#Text>

47 Про Антимонопольний комітет України: Закон України, 26 листопада 1993 р. № 3659-XII // Голос України. – 1993. – № 242: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>

Голова Антимонопольного комітету України має першого заступника та заступника Голови Антимонопольного комітету України, які призначаються з числа державних уповноважених. У разі необхідності для забезпечення здійснення Антимонопольним комітетом України окремих завдань за рішенням Президента України в Антимонопольному комітеті України додатково вводиться посада заступника Голови Антимонопольного комітету України.

Стаття 9 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» передбачає, що Голова Антимонопольного комітету України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України за згодою Верховної Ради України.

Строк повноважень Голови Антимонопольного комітету України становить сім років. Голова Антимонопольного комітету України не може призначатися на цю посаду більше ніж на два строки підряд.

Після закінчення строку повноважень Голова Антимонопольного комітету України продовжує виконувати свої обов'язки до призначення нового Голови.

Голова Антимонопольного комітету України має статус державного уповноваженого, передбачений цим Законом.

Згідно зі статтею 10 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» перший заступник і заступник Голови Антимонопольного комітету України з числа державних уповноважених призначаються на посади за поданням Прем'єр-міністра України та звільняються з посад Президентом України. Прем'єр-міністр України вносить на розгляд Президента України подання про призначення на посади першого заступника і заступника Голови Антимонопольного комітету України відповідно до пропозицій Голови Антимонопольного комітету України.

Строк повноважень першого заступника та заступника Голови Антимонопольного комітету України припиняється із завершенням строку їх повноважень як державних уповноважених або відповідно до частини другої статті 18 цього Закону.

Варто звернути увагу, що відповідно до статті 11 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» державні уповноважені є членами Антимонопольного комітету України як вищого колегіального органу, тобто підпадають під визначення національних публічних діячів у розумінні Закону 361.

Крім того, відповідно до статті 11 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» державні уповноважені Антимонопольного комітету України призначаються на посади за поданням Прем'єр-міністра України, яке вноситься на підставі пропозицій Голови Антимонопольного комітету України, та звільняються з посад Президентом України.

Строк повноважень державного уповноваженого Антимонопольного комітету України становить сім років. Призначення державного уповноваженого першим заступником чи заступником Голови Антимонопольного комітету України не є підставою для поновлення перебігу семирічного строку його повноважень.

Державним уповноваженим може бути призначено громадянина України, який досяг тридцяти років, має вищу, як правило, юридичну чи економічну освіту, стаж роботи за фахом не менше п'яти років протягом останніх десяти років.

Державні уповноважені очолюють або входять до складу адміністративних колегій Антимонопольного комітету України, виконують інші обов'язки за дорученням Голови Антимонопольного комітету України.

Повноваження Голови Антимонопольного комітету України наводяться у статті 9, а його заступників у статті 10 вищевказаного Закону.

Інформація про Голову Антимонопольного комітету України, його заступників та державних уповноважених наводиться на офіційному вебсайті Антимонопольного комітету України (<https://atcu.gov.ua>), у розділі «Про нас» / «Керівництво».

97. Голова та члени Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступники

Відповідно до статті 4 Закону України «Про запобігання корупції»⁴⁸ Національне агентство з питань запобігання корупції (скорочено – НАЗК) є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02 жовтня 2019 року №140-IX внесено зміни до статті 5 «Керівництво Національного Агентства» шляхом викладення її в новій редакції. Колегіальну модель управління Національного агентства було змінено на одноосібну.

Відповідно до статті 5 Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення ефективності інституційного механізму запобігання корупції» від 02 жовтня 2019 року №140-IX керівництво діяльністю Національного агентства з питань запобігання корупції здійснює його Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України в порядку, визначеному цим Законом. Головою Національного агентства з питань запобігання корупції може бути громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який має вищу освіту, володіє державною мовою, є добросчесним і компетентним, здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки.

Голова Національного агентства з питань запобігання корупції призначається строком на чотири роки. Одна і та сама особа не може обіймати посаду Голови Національного агентства два строки підряд.

Голова Національного агентства з питань запобігання корупції може мати трьох заступників, яких він призначає на посаду та звільняє з посади.

Порядок проведення конкурсного відбору та призначення Голови Національного агентства з питань запобігання корупції визначається статтею 6 Закону України «Про запобігання корупції».

Повноваження Голови Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступників визначені статтею 7 цього Закону.

Інформація щодо Голови Національного агентства з питань запобігання корупції та його заступників наводиться на офіційному вебсайті Національного агентства з питань запобігання корупції (<https://nazk.gov.ua/uk>), у розділі «Про НАЗК» / «Керівництво».

98. Голова та члени Рахункової палати

Відповідно до Закону України «Про Рахункову палату»⁴⁹ Рахункова палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням. Рахункова палата підзвітна Верховній Раді України та регулярно її інформує про результати своєї роботи. Рахункова палата є державним колегіальним органом.

Відповідно до статті 3 вищевказаного Закону Рахункова палата є організаційно, функціонально та фінансово незалежною, самостійно планує свою діяльність.

Згідно зі статтею 17 Закону України «Про Рахункову палату» Рахункова палата складається з тринадцяти членів Рахункової палати. Членами Рахункової палати є Голова Рахункової палати, його заступник та інші члени Рахункової палати. Права членів Рахункової палати визначені у статті 8, а статус членів Рахункової палати – статтею 18 цього Закону.

Відповідно до статті 19 Закону України «Про Рахункову палату» членом Рахункової палати може бути громадянин України, не молодший тридцяти років, який володіє державною мовою та однією

48 Про запобігання корупції: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII // Голос України. – 2014. – № 206: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

49 Про Рахункову палату: Закон України, 2 липня 2015 р. № 576-VIII // Голос України. – 2015. – № 145: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text>

з офіційних мов Ради Європи, має вищу освіту не нижче ступеня магістра, загальний стаж роботи не менше семи років, стаж роботи у сфері державного контролю (аудиту), економіки, фінансів або права не менше п'яти років та бездоганну ділову репутацію.

Перебування на посаді члена Рахункової палати несумісне з обійманням посади в будь-якому органі державної влади, іншому державному органі, органі місцевого самоврядування, з представницьким мандатом, зайняттям іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності), входженням до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Вимоги щодо несумісності не поширюються на участь членів Рахункової палати у діяльності виборних органів релігійних та громадських організацій.

На члена Рахункової палати поширюються обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, передбачені Законом України «Про запобігання корупції». Член Рахункової палати не може належати до політичної партії, брати участь у політичних акціях, зборах, мітингах, походах і демонстраціях, а також страйках.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про Рахункову палату» Члени Рахункової палати призначаються на посади та звільняються з посад Верховною Радою України відповідно до вимог цього Закону та в порядку, встановленому Регламентом Верховної Ради України⁵⁰ (стаття 208²). Призначення членів Рахункової палати на посади здійснюється на підставі конкурсу.

Голова Рахункової палати призначається на посаду Верховною Радою України за поданням Голови Верховної Ради України.

Голова Верховної Ради України вносить на розгляд Верховної Ради України подання про призначення на посаду Голови Рахункової палати одного із членів Рахункової палати.

Заступник Голови Рахункової палати обирається із складу членів Рахункової палати. Обрання та увільнення від виконання обов'язків заступника Голови Рахункової палати здійснюється на засіданні Рахункової палати шляхом відкритого голосування за поданням Голови Рахункової палати. Заступник Голови Рахункової палати вважається обраним або увільненим від виконання обов'язків, якщо таке рішення підтримала більшість від складу Рахункової палати, визначеного частиною першою статті 17 цього Закону.

Строк повноважень членів Рахункової палати становить шість років. Одна і та сама особа не може обіймати таку посаду понад два строки.

Строк повноважень Голови Рахункової палати та його заступника становить шість років.

Варто звернути увагу, що заступник Голови Рахункової палати є національним публічним діячем у розумінні Закону 361, оскільки його обирають зі складу членів Рахункової палати як зазначено вище.

Інформація про Голову Рахункової палати, його заступника та членів Рахункової палати наводиться на офіційному вебсайті Рахункової палати (<https://rp.gov.ua/home>), у розділі «Про Рахункову палату» / «Керівництво».

99. Голова та члени Центральної виборчої комісії

Відповідно до статті 1 Закону України «Про центральну виборчу комісію»⁵¹ Центральна виборча комісія є постійно діючим колегіальним державним органом, який діє на підставі Конституції України, цього та інших законів України і наділений повноваженнями щодо організації підготовки і проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів,

50 Про Регламент Верховної Ради України: Закон України, 10 лютого 2010 р. № 1861-VI // Голос України. – 2010. – № 28: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

51 Про Центральну виборчу комісію: Закон України, 30 червня 2004 р. № 1932-IV // Голос України. – 2004. – № 125: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-15#Text>

всеукраїнського і місцевих референдумів в порядку та в межах, встановлених цим та іншими законами України.

Склад Центральної виборчої комісії та порядок її формування визначається статтею 6 Закону України «Про центральну виборчу комісію», де зазначено, що Верховна Рада України призначає на посади та звільняє з посад членів Центральної виборчої комісії за поданням Президента України.

У поданні Президента України про призначення членів Центральної виборчої комісії враховуються пропозиції депутатських фракцій і груп, утворених у поточному скликанні Верховної Ради України, а також моральні якості осіб, які пропонуються до складу Комісії, наявність у них професійного, наукового або громадського досвіду у сфері організації та проведення виборів чи референдумів, виборчого права.

До складу Комісії входять 17 членів Центральної виборчої комісії.

Голова Центральної виборчої комісії, його заступники та секретар Центральної виборчої комісії, а також не менше п'яти інших членів Центральної виборчої комісії повинні мати вищу юридичну освіту.

Строк повноважень члена Центральної виборчої комісії – 7 років.

Інші вимоги до члена Центральної виборчої комісії визначені у статті 7 цього Закону. Членом Центральної виборчої комісії може бути громадянин України, який на день призначення досяг двадцяти п'яти років, має право голосу, проживає в Україні не менше п'яти останніх років та володіє державною мовою.

Член Центральної виборчої комісії не може бути народним депутатом України або мати інший представницький мандат, входити до складу інших виборчих комісій та комісій з референдумів, бути членом ініціативної групи всеукраїнського чи місцевого референдуму, займатися підприємницькою діяльністю, бути повіреним третіх осіб у справах Центральної виборчої комісії, виконувати роботу на умовах сумісництва (крім наукової, викладацької та творчої діяльності), входити до складу правління чи інших виконавчих органів організацій, що мають на меті отримання прибутку. Член Центральної виборчої комісії не може входити до складу органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування.

Член Центральної виборчої комісії не може бути кандидатом у Президенти України, кандидатом у народні депутати України, депутати місцевої ради чи Верховної Ради Автономної Республіки Крим, кандидатом на посаду сільського, селищного, міського голови, їх довіреною особою, уповноваженим представником кандидата на пост Президента України у Центральній виборчій комісії, представником чи уповноваженою особою політичної партії чи місцевої організації політичної партії, що беруть участь у виборах. При набутті членом Центральної виборчої комісії зазначеного статусу Центральна виборча комісія приймає рішення про зупинення його повноважень на період перебування у відповідному статусі.

Член Центральної виборчої комісії, який до свого призначення на посаду був членом будь-якої політичної партії, на час здійснення своїх повноважень зупиняє членство у цій партії. Він не може брати участі в її діяльності чи виконувати доручення партії, будь-якого її органу або посадової особи.

Обрання Голови Комісії, заступників Голови Комісії та секретаря Комісії здійснюється відповідно до статті 9 Закону України «Про центральну виборчу комісію».

Голова Центральної виборчої комісії, заступники Голови Центральної виборчої комісії, секретар Центральної виборчої комісії обираються Центральною виборчою комісією на її засіданні таємним голосуванням із числа членів Центральної виборчої комісії.

Варто звернути увагу, що заступники Голови та Секретар Центральної виборчої комісії є національними публічними діячами, оскільки вони обираються зі складу членів Центральної виборчої комісії.

Повноваження Голови, заступників Голови, секретаря та членів Центральної виборчої комісії наведені у статтях 26-29 Закону України «Про Центральну виборчу комісію» відповідно.

Інформація про Голову, заступників Голови, секретаря та членів Центральної виборчої комісії наводиться на офіційному вебсайті Центральної виборчої комісії (<https://www.cvk.gov.ua/index.html>), у розділі «Про ЦВК» / «Склад ЦВК».

100. Голови та члени інших державних колегіальних органів

В Україні державні органи за порядком функціонування й ухвалення рішень класифікуються на колегіальні і одноособові. На законодавчому рівні відсутнє визначення державного колегіального органу, натомість подібне визначення є в Енциклопедичному словнику з державного управління⁵², згідно з якими колегіальні органи у владі – органи загальної компетенції, в яких управлінський процес здійснюється колективно, але з керівником на чолі. Такий колегіальний спосіб керівництва знайшов своє вираження в самій назві цих органів – рада, кабінет, колегія, комітет тощо. Кожен член колегіального органу у владі має певні владні повноваження, його думка враховується при ухваленні рішення, яке приймається лише за наявності необхідно встановленого кворуму та відображається у формі правових актів – постанов, рішень, наказів.

Крім вищезгаданих державних колегіальних органів, в Україні є ще такі державні колегіальні органи:

- 1) Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей.
- 2) Національна комісія зі стандартів державної мови.
- 3) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації.
- 4) Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.
- 5) Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Діяльність зазначених державних органів регулюється відповідними нормативно-правовими актами, які містять відповідні положення про порядок та процедури обрання голови та членів.

101. Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей є новоствореним державним колегіальним органом, оскільки Закон України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор»⁵³ був прийнятий нещодавно.

Відповідно до статті 6 вищевказаного Закону Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує державне регулювання діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерей, та утворюється Кабінетом Міністрів України відповідно до Конституції України, цього Закону та інших законів України. Діяльність Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей як колегіальний орган утворюється у складі Голови Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей та шести членів Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей. Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей є повноважною з моменту призначення більше половини його загального кількісного складу.

Голова та члени Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей призначаються на посади та звільняються з посад Кабінетом Міністрів України у порядку, визначеному цим Законом.

52 Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.: http://academy.gov.ua/NMKD/library_nadu/Encycloped_vydanniy/14ff57eb-06bd-4b2b-8bfb-ead7f286d5dd.pdf.

53 Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор: Закон України, 14 липня 2020 р. № 768-ІХ // Голос України. – 2020. – № 141-142: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>

Голова та члени Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей призначаються на посади за результатами відкритого конкурсу, проведеного відповідно до цього Закону, та порядку проведення конкурсного відбору, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Прем'єр-міністр України вносить для призначення Кабінетом Міністрів України на посади Голови та членів Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей кандидатів, відібраних за результатами конкурсу.

Організацію та проведення конкурсного відбору кандидатів на посаду Голови та членів Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей здійснює Комісія з питань вищого корпусу державної служби.

Голова та члени Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей призначаються на посади та звільняються з посад Кабінетом Міністрів України за результатами конкурсу у порядку, визначеному цим Законом. Конкурсна комісія утворюється при Кабінеті Міністрів України.

Головою та членом Уповноваженого органу можуть бути громадяни України, які мають вищу освіту (у сфері публічного управління та адміністрування, економічну або юридичну), бездоганну ділову репутацію, загальний стаж роботи не менше семи років (з них досвід роботи на керівних посадах – не менш як три роки), вільно володіють державною мовою.

Голова та члени Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей є державними службовцями.

Голова та члени Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей працюють на постійній основі. На час виконання своїх службових обов'язків Голова та члени Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей не можуть обіймати будь-які інші посади, у тому числі на громадських засадах, у державних та недержавних органах, організаціях, установах та на підприємствах, одержувати винагороди та разові гонорари за іншу роботу, крім наукової, викладацької та творчої. Зазначена норма не поширюється на творчу діяльність у сфері азартних ігор.

Голова та члени Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей не можуть бути прямо чи опосередковано власниками корпоративних прав організаторів азартних ігор, виробників грального обладнання чи надавачів послуг у сфері азартних ігор, отримувати від них фінансову або матеріальну винагороду та допомогу чи займати будь-яку посаду у структурних підрозділах організатора азартних ігор чи надавача послуг у сфері азартних ігор, у тому числі на громадських засадах.

Голова, член Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей зобов'язані на день його призначення на посаду вийти зі складу засновників (співзасновників) організаторів азартних ігор, виробників грального обладнання та позбутися частки у майні таких суб'єктів господарювання.

Строк повноважень Голови, члена Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей становить чотири роки. Одна й та сама особа не може бути членом Уповноваженого органу більше двох строків підряд.

Після закінчення строку повноважень Голова, член Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей продовжує виконувати свої обов'язки до моменту призначення нового Голови, члена Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей, крім випадків дострокового припинення повноважень Голови, члена Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей.

Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей не може делегувати свої повноваження третім особам. Голова, член Комісії з регулювання азартних ігор та лотерей не може одноосібно здійснювати функції, покладені на Комісію з регулювання азартних ігор та лотерей.

- 102.** *Національна комісія зі стандартів державної мови* є також новоствореним державним органом, оскільки Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»⁵⁴ був прийнятий у 2019 році.

54 Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України, 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII // Голос України. – 2019. – № 90: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

Відповідно до статті 43 вищевказаного Закону опрацювання та утвердження стандартів української мови як державної здійснює Національна комісія зі стандартів державної мови. Завданням Національної комісії зі стандартів державної мови є збереження та розвиток державної мови через встановлення стандартів державної мови і методів перевіряння рівня володіння державною мовою, необхідного для набуття громадянства чи зайняття визначених законами посад.

Відповідно до статті 45 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» Національна комісія зі стандартів державної мови є колегіальним органом у складі дев'яти членів.

Міністр освіти і науки України вносить до Кабінету Міністрів України подання щодо призначення членами Національної комісії зі стандартів державної мови осіб із числа кандидатів, запропонованих центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику (Міністерство юстиції України), Національною академією наук України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну мовну політику (Міністерство культури та інформаційної політики України), центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки (Міністерство освіти і науки України – ред.).

Кабінет Міністрів України призначає на посаду членів Національної комісії зі стандартів державної мови з числа осіб, запропонованих міністром, не пізніше місячного строку з дня внесення відповідних подань.

Член Національної комісії зі стандартів державної мови призначається на посаду та звільняється з посади рішенням Кабінету Міністрів України.

На посаду члена Національної комісії зі стандартів державної мови може бути призначений громадянин України, який на момент призначення (обрання) досяг 30 років, володіє державною мовою, має науковий ступінь доктора філософії в галузі філології за однією з таких спеціальностей: українська мова, загальне мовознавство, перекладознавство та здатний за своїми освітнім і професійним рівнями виконувати відповідні посадові обов'язки.

Строк повноважень члена Комісії становить шість років. Одна і та сама особа може бути членом Комісії не більше ніж два строки поспіль.

Відповідно до статті 46 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» керівником Національної комісії зі стандартів державної мови є її Голова, який обирається Національною комісією зі стандартів державної мови з числа її членів.

Інформація про Голову та членів Національної комісії зі стандартів державної мови наводиться на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (<https://mon.gov.ua/ua/nacionalna-komisiya-zi-standartiv-derzhavnoyi-movi>), у розділі «Освіта»/«Національної комісії зі стандартів державної мови»/ «Члени комісії»

- 103.** *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації* (скорочено – НКРЗІ), функціонує відповідно до Закону України «Про телекомунікації»⁵⁵ як орган державного регулювання у сфері телекомунікацій (стаття 17).

Згідно з вказаною статтею Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про телекомунікації» Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, як колегіальний орган утворюється у складі Голови Комісії та шести членів.

55 Про телекомунікації: Закон України, 18 листопада 2003 р. № 1280-IV // Голос України. – 2003. – № 244: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15#Text>

Голова та члени Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України шляхом видання відповідного указу.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, набуває повноважень з моменту призначення більше половини її загального кількісного складу.

Головою та членом Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, можуть бути громадяни України, які мають повну вищу (профільну, економічну або юридичну) освіту, досвід роботи на керівних посадах не менше трьох років упродовж останніх десяти років.

Голова та член Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, не можуть бути власниками корпоративних прав операторів, провайдерів телекомунікацій, операторів поштового зв'язку, виробників телекомунікаційного обладнання, діяльність яких відповідно до цього Закону регулюється комісією, отримувати від них фінансову або матеріальну винагороду та допомогу чи займати будь-яку посаду, в тому числі на громадських засадах.

Термін повноважень Голови та члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, становить шість років. Одна й та ж особа не може бути Головою та/або членом Комісії більше двох термінів підряд.

Інформація про Голову та членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, наводиться на її офіційному вебсайті (<https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=1&language=uk>), у розділі «Про Комісію» / «Структура НКРЗІ» / «Голова НКРЗІ» та «Члени НКРЗІ».

- 104.** *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг* функціонує відповідно до Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг»⁵⁶ як постійно діючий центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, є колегіальним органом, що здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

Відповідно до статті 7 вищевказаного Закону Головою або членом Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, може бути громадянин України, який має повну вищу освіту (технічну, юридичну або економічну), високі професійні та моральні якості, досвід роботи у сферах енергетики або комунальних послуг не менше трьох років, у тому числі на керівних посадах не менше двох років, володіє державною мовою, має освітній і професійний рівень та стан здоров'я, необхідні для виконання своїх посадових обов'язків.

Згідно зі статтею 8 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» до складу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, входять сім членів, у тому числі Голова.

Призначення на посаду члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, здійснюється за результатами відкритого конкурсного відбору на зайняття цієї посади, крім випадків, передбачених цим Законом. Організацію та проведення конкурсного відбору здійснює Конкурсна комісія з добору кандидатів на посади членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, що утворюється і діє відповідно до цього Закону. Така конкурсна комісія утворюється при Кабінеті Міністрів України.

Члени Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, призначаються на посади розпорядженням Кабінету Міністрів України. Повноваження члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, припиняються з дня видання розпорядження Кабінету Міністрів України про його звільнення.

⁵⁶ Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України, 22 вересня 2016 р. № 1540-VIII // *Голос України*. – 2016. – № 225: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>

Строк повноважень членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, становить шість років.

Голова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, обирається членами Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг шляхом таємного голосування строком на два роки (стаття 9 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг»).

Інформація про Голову та членів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, наводиться на її офіційному вебсайті (<http://www.nerc.gov.ua>), у розділі «Про НКРЕКП» / «Структура» / «Склад НКРЕКП».

- 105.** *Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку* функціонує відповідно до Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»⁵⁷ як державний колегіальний орган, підпорядкований Президенту України, підзвітний Верховній Раді України (стаття 6 цього Закону).

Відповідно до цієї статті Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку як колегіальний орган утворюється у складі Голови Комісії та шести членів Комісії.

Голова та члени Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України шляхом видання відповідного указу.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку є правомочною з моменту призначення більше половини її загального кількісного складу.

Головою та членом Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку можуть бути громадяни України, які мають повну вищу (профільну, економічну або юридичну) освіту, досвід роботи на керівних посадах не менше трьох років упродовж останніх десяти років.

Голова та член Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку не можуть бути власниками корпоративних прав професійних учасників фондового ринку.

Строк повноважень Голови та членів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку становить шість років. Одна й та ж особа не може бути Головою та/або членом Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку більше двох строків підряд.

Інформація про Голову та членів Національної комісії з цінних паперів наводиться на її офіційному вебсайті (<https://www.nssmc.gov.ua>), у розділі «Про Комісію» / «Структура».

- 106.** Зазначений перелік колегіальних державних органів не є вичерпним, та підлягає перевірці СПФМ під час вивчення клієнта.

107. Надзвичайні і повноважні послы

Відповідно до статті 1 Закону України «Про дипломатичну службу»⁵⁸ дипломатична служба – це державна служба особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності РЕР дипломатичної служби, пов'язаній з реалізацією зовнішньої політики України, захистом національних інтересів України у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном.

Згідно зі статтею 2 вищевказаного Закону дипломатична посада – визначена структурою і штатним

57 Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України, 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР // Голос України. – 1996. – № 221: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80#Text>

58 Про дипломатичну службу: Закон України, 7 червня 2018 р. № 2449-VIII // Голос України. – 2018. – № 111: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text>

розписом первинна структурна одиниця органу дипломатичної служби з установленими відповідно до законодавства посадовими обов'язками з виконання дипломатичних або консульських функцій.

Дипломатичний службовець – громадянин України, який займає дипломатичну посаду в органі дипломатичної служби, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням дипломатичних або консульських функцій, а також дотримується принципів дипломатичної служби.

Надзвичайний і Повноважний Посол України є дипломатичним рангом, що відповідно до частини другої статті 24 Закону України «Про дипломатичну службу», є спеціальним званням, яке відповідно до Конституції України та цього Закону присвоюється дипломатичним службовцям.

Порядок присвоєння та позбавлення дипломатичних рангів визначено у статті 25 Закону «Про дипломатичну службу». Дипломатичний ранг присвоюється згідно з посадою, яку займає дипломатичний службовець.

Особам, які не мають дипломатичного рангу та прийняті на посади у структурні підрозділи Адміністрації Президента України, що забезпечують здійснення Президентом України повноважень у зовнішньополітичній сфері, на посади у структурні підрозділи Апарату Верховної Ради України і Секретаріату Кабінету Міністрів України, що забезпечують представництво Голови Верховної Ради України і Прем'єр-міністра України у зносинах з органами влади інших держав та здійснення заходів з міжнародного співробітництва Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, дипломатичний ранг присвоюється за поданням керівників цих органів у порядку, встановленому законодавством.

Дипломатичні ранги Надзвичайного і Повноважного Посла присвоюються дипломатичним службовцям Президентом України за поданням Міністра закордонних справ України.

За особами, яким присвоєно дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла, а також за їхніми дружинами (чоловіками) зберігається право на користування дипломатичним паспортом довічно.

Міністрові закордонних справ України присвоюється дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла.

Відповідність посад дипломатичних службовців дипломатичним рангам визначається Переліком дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів, який затверджується Президентом України.

Відповідно до Указу Президента України від 21.12.2018 № 434/2018 «Про Перелік дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів»⁵⁹ до дипломатичного рангу Надзвичайний і Повноважний Посол приписані такі посади:

- Міністр закордонних справ України;
- Перший заступник Міністра закордонних справ України;
- Заступник Міністра закордонних справ України;
- Державний секретар Міністерства закордонних справ України;
- Заступник Керівника Офісу Президента України (за яким Схемою розподілу обов'язків між Керівником Офісу Президента України, його Першим заступником та заступниками, Керівником Апарату Офісу Президента України, закріплення за ними самостійних структурних підрозділів Офісу Президента України закріплено структурні підрозділи, що забезпечують здійснення Президентом України повноважень у зовнішньополітичній сфері), Генеральний директор, керівник Головного управління з питань зовнішньої політики Директорату з питань зовнішньої політики Офісу Президента України, Керівник Департаменту, заступник Керівника Департаменту з питань Державного Протоколу та Церемоніалу Офісу Президента України;
- Заступник Державного секретаря Кабінету Міністрів України (за яким згідно з розподілом обов'язків закріплено структурні підрозділи Секретаріату Кабінету Міністрів України, що забезпечують здійснення заходів з міжнародного співробітництва Кабінету Міністрів України

59 Про Перелік дипломатичних посад, приписаних до дипломатичних рангів: Указ Президента України, 21 грудня 2018 р. № 434/2018 // Офіційний вісник Президента України. – 2018. – № 31: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/434/2018#Text>

та представництво Прем'єр-міністра України у зносинах з органами влади інших держав і міжнародними організаціями);

- Надзвичайний і Повноважний Посол України, Надзвичайний і Повноважний Посол України з резиденцією в Києві, Постійний представник України при міжнародній організації, Представник України при міжнародній організації, Глава Місії України при міжнародній організації;
- Генеральний директор директорату, директор департаменту, Посол з особливих доручень Міністерства закордонних справ України;
- Дипломатичний радник державного органу;
- Спеціальний представник України з питань придністровського врегулювання.

Крім того, відповідно до частини п'ятнадцятої статті 25 Закону України «Про дипломатичну службу» дипломатичний службовець, якому присвоєно дипломатичний ранг, може бути позбавлений дипломатичного рангу за рішенням суду. У разі припинення дипломатичним службовцем громадянства України позбавлення дипломатичного рангу здійснюється органом чи посадовою особою, які його присвоїли.

Водночас, перевірка наявності у дипломатичного службовця дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла може бути здійснена за особою справою чи трудовою книжкою дипломатичного службовця в яких, відповідно до частини шістнадцятої статті 25 Закону України «Про дипломатичну службу», робляться записи про присвоєння, зміну та позбавлення дипломатичного рангу.

108. Начальник Генерального штабу – Головнокомандувач Збройних Сил України, командувачі Сухопутних військ Збройних Сил України, Повітряних Сил Збройних Сил України, Військово-Морських Сил Збройних Сил України

Закон України «Про оборону України»⁶⁰ передбачає, що військове командування – це Генеральний штаб Збройних Сил України, Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України, командування видів Збройних Сил України, командування Сил спеціальних операцій Збройних Сил України, командування Десантно-штурмових військ Збройних Сил України, управління оперативних командувань, командування з'єднань, військових частин Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Збройні Сили України»⁶¹ Збройні Сили України – це військове формування, на яке відповідно до Конституції України покладаються оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності. Збройні Сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та відсіч їй, охорону повітряного простору держави та підводного простору у межах територіального моря України у випадках, визначених законом, беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про Збройні Сили України» Збройні Сили України мають таку загальну структуру:

- Генеральний штаб Збройних Сил України як головний орган військового управління;
- Об'єднаний оперативний штаб Збройних Сил України як орган управління міжвидовими та міжвідомчими угрупованнями військ (сил);
- види Збройних Сил України – Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили;
- з'єднання, військові частини, військові навчальні заклади, установи та організації, що не належать до видів Збройних Сил України;
- окремий рід військ – Десантно-штурмові війська Збройних Сил України;
- окремий рід сил – Сили спеціальних операцій Збройних Сил України.

Організаційно Збройні Сили України складаються з органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій.

60 Про оборону України: Закон України, 6 грудня 1991 р. № 1932-XII // Голос України. – 1991 – № 247: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>

61 Про Збройні Сили України: Закон України, 6 грудня 1991 р. № 1934-XII // Голос України. – 1991 – № 244: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>

Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України»⁶² відбулось внесення змін у чинне законодавство щодо оборони та збройних сил України, зокрема в частині зміни назви посади Начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України на Головнокомандувача Збройних Сил України, який є найвищою військовою посадовою особою у Збройних Силах України (стаття 8 Закону України «Про Збройні Сили України»).

Головнокомандувач Збройних Сил України здійснює через Генеральний штаб Збройних Сил України безпосереднє військове керівництво Збройними Силами України, під яким розуміється діяльність, спрямована на здійснення заходів щодо розвитку Збройних Сил України, їх технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення, визначення основ їх застосування, а також управління ними (стаття 8 Закону України «Про Збройні Сили України»).

Командувач об'єднаних сил, командувачі видів, окремих родів військ (сил) Збройних Сил України підпорядковуються Головнокомандувачу Збройних Сил України та відповідають за розвиток підпорядкованих їм військ (сил), їх технічне оснащення та всебічне забезпечення, підготовку та готовність до виконання покладених завдань (стаття 8 Закону України «Про Збройні Сили України»).

Відповідно до частини третьої статті 16 Закону України «Про національну безпеку України» Головнокомандувач Збройних Сил України призначається на посаду за поданням Міністра оборони України та звільняється з посади Президентом України. Головнокомандувач Збройних Сил України підпорядковується Президенту України та Міністру оборони України.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про оборону України» Генеральний штаб Збройних Сил України є головним органом військового управління з планування оборони держави, стратегічного планування застосування Збройних Сил України та визначених сил і засобів інших складових сил оборони, координації і контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та силами оборони у межах, визначених законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України.

Відповідно до статті 16 Закону України «Про національну безпеку України» Генеральний штаб Збройних Сил України очолює начальник Генерального штабу Збройних Сил України, який призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України за поданням Міністра оборони України. Начальник Генерального штабу Збройних Сил України підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України.

Відповідно до пункту 17 статті 106 Конституції України Президент України є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України; призначає на посади та звільняє з посад вище командування Збройних Сил України, інших військових формувань; здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави.

Таким чином, командувачі Сухопутних військ Збройних Сил України, Повітряних Сил Збройних Сил України, Військово-Морських Сил Збройних Сил України призначаються на посади Президентом України (шляхом видання відповідного Указу).

Інформація про командування Збройних Сил України наводиться на офіційному вебсайті Міністерства оборони України (<https://www.mil.gov.ua>) у розділі «Міністерство» / «Керівництво».

109. Державні службовці, посади яких належать до категорії «А»

Відповідно до частини другої статті 1 Закону України «Про державну службу»⁶³ державний службовець – це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті) (далі – державний орган), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади

62 Про національну безпеку України: Закон України, 21 червня 2018 р. № 2469-VIII // Голос України. – 2018 – № 122: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

63 Про державну службу: Закон України, 10 грудня 2015 р. № 889-VIII // Голос України. – 2015 – № 250: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про державну службу» керівник державної служби в державному органі (далі – керівник державної служби)⁶⁴ – посадова особа, яка займає вищу посаду державної служби в державному органі, до посадових обов'язків якої належить здійснення повноважень з питань державної служби та організації роботи інших працівників у цьому органі.

Посада державної служби – визначена структурою і штатним розписом первинна структурна одиниця державного органу з установленими відповідно до законодавства посадовими обов'язками у межах повноважень, визначених частиною першою статті 1 цього Закону.

Відповідно до статті 6 вищевказаного Закону в посади державної служби в Україні поділяються на три категорії: «А», «Б», «В».

До категорії «А» (вищий корпус державної служби) належать такі посади:

- Керівника Апарату Верховної Ради України та його заступників;
- керівника апарату (секретаріату) постійно діючого допоміжного органу, утвореного Президентом України;
- Державного секретаря Кабінету Міністрів України та його заступників, державних секретарів міністерств;
- керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, та їх заступників;
- керівників апаратів Конституційного Суду України, Верховного Суду, вищих спеціалізованих судів та їх заступників, керівників секретаріатів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та їх заступників, Голови Державної судової адміністрації України та його заступників;
- керівників державної служби в інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, та їх заступників.

Інформація про державних службовців, посади яких належать до категорії «А», наводиться на офіційних вебсайтах відповідних органів державної влади переважно у розділі «Керівництво». Перелік більшості органів державної влади наводиться на офіційному вебпорталі Кабінету Міністрів України (<https://www.kmu.gov.ua>), у розділі «Уряд та органи влади» / «Інші органи виконавчої влади».

110. Керівник Апарату Верховної Ради України та його заступники

Апарат Верховної Ради України (далі – Апарат) є постійно діючим органом, який здійснює правове, наукове, організаційне, документальне, інформаційне, експертно-аналітичне, фінансове і матеріально-технічне забезпечення діяльності Верховної Ради України, її органів та народних депутатів України⁶⁵.

Загальну структуру апарату затверджує Верховна Рада України. Чисельність апарату встановлюється в межах видатків кошторису Верховної Ради України на утримання апарату, який затверджується Верховною Радою України.

Апарат очолює керівник апарату, якого призначає на посаду і звільняє з посади Верховна Рада України більшістю від її конституційного складу за поданням Голови Верховної Ради України.

Керівник апарату відповідальний перед Верховною Радою України, безпосередньо підпорядкований і підзвітний Голові Верховної Ради України.

Керівник Апарату має першого заступника – керуючого справами та заступників, які призначаються на посаду і звільняються з посади Головою Верховної Ради України.

64 У частині першій статті 17 Закону України «Про державну службу» наводиться перелік посад, які здійснюють повноваження керівника державної служби: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

65 Про затвердження Положення про Апарат Верховної Ради України: Розпорядження Голови Верховної Ради України, 25 серпня 2011 р. № 769: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769/11-%D1%80%D0%B3#Text>

111. *Державний секретар Кабінету Міністрів України, його заступники*

Відповідно до статті 47 Закону України «Про кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року № 794-VII⁶⁶ Секретаріат Кабінету Міністрів України здійснює організаційне, експертно-аналітичне, правове, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Кабінету Міністрів України.

Секретаріат Кабінету Міністрів України забезпечує підготовку та проведення засідань Кабінету Міністрів України та діяльність Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністрів України та міністрів України, які не очолюють міністерства. Секретаріат здійснює контроль за своєчасним поданням органами виконавчої влади проектів законів, проектів актів Кабінету Міністрів України, інших документів для підготовки їх до розгляду Кабінетом Міністрів України.

Секретаріатом Кабінету Міністрів України керує Державний секретар Кабінету Міністрів України, який призначається на посаду Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу строком на п'ять років з правом повторного призначення.

Державний секретар Кабінету Міністрів України звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України з підстав, передбачених законодавством про державну службу.

Державний секретар Кабінету Міністрів України має першого заступника та заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства про державну службу строком на п'ять років з правом повторного призначення.

112. *Державні секретарі міністерств*

До переліку державних службовців, посади яких належать до категорії «А», зокрема, належать державні секретарі міністерств.

Відповідно до статті 10 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» державний секретар міністерства є вищою посадовою особою з числа державних службовців міністерства. Державний секретар підзвітний і підконтрольний міністру.

Державний секретар міністерства призначається на посаду Кабінетом Міністрів України строком на п'ять років з правом повторного призначення.

Відбір кандидатури на посаду державного секретаря міністерства здійснюється за результатами конкурсу, що проводиться відповідно до законодавства про державну службу.

Кандидатом на посаду державного секретаря міністерства може бути громадянин України, який має вищу освіту, загальний стаж роботи не менше семи років, включаючи досвід управлінської роботи не менше трьох років, і відповідає іншим вимогам, визначеним законом.

Державний секретар міністерства звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України або відповідного міністра.

113. *Керівник Апарату Офісу Президента України*

Відповідно до Указу Президента України «Про Положення про Офіс Президента України» від 25 червня 2019 року № 436/2019⁶⁷ до складу офісу входить Керівник Апарату Офісу Президента України, який призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України в установленому порядку.

66 Про Кабінет Міністрів України: Закон України, 27 лютого 2014 р. № 794-VII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

67 Про Положення про Офіс Президента України: Указ Президента України, 25 червня 2019 р., № 436/2019: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/2019#Text>

Керівник Апарату Офісу Президента України здійснює повноваження з питань державної служби та організації роботи державних службовців та інших працівників в Офісі.

Керівник Апарату Офісу Президента України у межах своїх повноважень, на основі та на виконання актів законодавства видає накази.

Керівник Апарату Офісу Президента України має заступників, які є керівниками самостійних структурних підрозділів Офісу.

У разі тимчасової відсутності Керівника Апарату Офісу Президента України його повноваження виконує один із його заступників, на якого тимчасове виконання повноважень покладено відповідним наказом Керівника Апарату Офісу Президента України.

114. *Керівник Секретаріату Конституційного Суду України*

Відповідно до статті 44 Закону України «Про Конституційний суд України» Секретаріат Суду здійснює організаційне, аналітичне, юридичне, інформаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Суду.

Секретаріат очолює керівник Секретаріату, якого Суд призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Голови Суду. Кандидат на посаду керівника Секретаріату повинен мати вищу юридичну освіту та відповідати кваліфікаційним вимогам, передбаченим Законом України «Про державну службу» для осіб, які претендують на зайняття посади державної служби категорії «А».

Керівник Секретаріату має першого заступника, заступників, яких Суд призначає на посаду та звільняє з посади за поданням Голови Суду. Кандидати на посади першого заступника та заступників керівника Секретаріату мають відповідати кваліфікаційним вимогам, передбаченим Законом України «Про державну службу» для осіб, які претендують на зайняття посади державної служби категорії «А».

115. *Керівник апарату Антимонопольного комітету України*

Відповідно до статті 15 Закону України «Про Антимонопольний комітет України»⁶⁸ апарат Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень здійснює роботу із забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України та його органів, територіальних відділень Антимонопольного комітету України, в тому числі організаційну, технічну, аналітичну, інформаційно-довідкову та іншу роботу.

Положення про структурні підрозділи апарату Антимонопольного комітету України затверджує Голова Антимонопольного комітету України, а про структурні підрозділи апарату територіального відділення - голова територіального відділення Антимонопольного комітету України.

Керівник апарату забезпечує виконання завдань апаратом Комітету з питань організаційного, документального, інформаційного, експертно-аналітичного, матеріально-технічного, кадрового та фінансового забезпечення діяльності Комітету та його органів, здійснює повноваження з питань державної служби, та організацію роботи працівників апарату Комітету, забезпечує організаційну та технічну підготовку засідань колегіальних органів Комітету, нарад у Голови Комітету.

116. *Керівник апарату Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку*

Відповідно до Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), затвердженого указом Президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового

⁶⁸ Про Антимонопольний комітет України: Закон України, 26 листопада 1993 р. № 3659-XII (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 50, ст.472): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text>

ринку»⁶⁹ НКЦПФР є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України, підзвітним Верховній Раді України. НКЦПФР здійснює державне регулювання ринку цінних паперів.

Пунктом 11 Положення передбачено, що організаційно-технічну та іншу роботу щодо забезпечення діяльності НКЦПФР здійснює її центральний апарат та територіальні органи відповідно до цього Положення.

Апарат очолює керівник, який призначається на посаду та звільняється з посади Головою НКЦПФР. Керівник апарату підзвітний і підконтрольний безпосередньо Голові НКЦПФР.

Обов'язки керівника апарату визначаються Головою НКЦПФР.

117. Керівник апарату Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

Відповідно до статті 1 Закону «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг»

Керівник апарату Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг є державним службовцем категорії «А».

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, є постійно діючим центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який утворюється Кабінетом Міністрів України.

Апарат очолює керівник апарату, який призначається на посаду та звільняється з посади Головою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг⁷⁰.

118. Керівники органів прокуратури

Відповідно до частини першої статті 7 Закону України «Про прокуратуру»⁷¹ систему прокуратури становлять:

- 1) Офіс Генерального прокурора;
- 2) обласні прокуратури;
- 3) окружні прокуратури;
- 4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

У разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

Перелік, утворення, реорганізація та ліквідація спеціалізованих прокуратур, визначення їх статусу, компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

Керівником Офісу Генерального прокурора є Генеральний прокурор, а керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (стаття 8 вищевказаного Закону).

69 Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: Указ Президента України: 23 листопада 2011 р. № 1063/2011: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011#Text>

70 Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Закон України: 22 вересня 2016 р. № 1540-VIII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>

71 Про прокуратуру: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

Відповідно до статті 10 Закону України «Про прокуратуру» у системі прокуратури України діють обласні прокуратури, до яких належать прокуратури областей, прокуратура Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, Київська міська прокуратура.

Обласну прокуратуру очолює керівник обласної прокуратури, керівник прокуратури Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, керівник Київської міської прокуратури, який має першого заступника та не більше трьох заступників. Повноваження керівника обласної прокуратури наведені у статті 11 цього Закону.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про прокуратуру» у системі прокуратури України діють окружні прокуратури, перелік та територіальна юрисдикція яких визначається наказом Генерального прокурора. Утворення, реорганізація та ліквідація окружних прокуратур, визначення їхньої компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором.

Окружну прокуратуру очолює керівник окружної прокуратури, який має першого заступника та не більше двох заступників. Повноваження керівника окружної прокуратури наведені у статті 13 цього Закону.

Керівники обласної та окружної прокуратур мають статус прокурорів відповідно до статті 15 Закону України «Про прокуратуру», вимоги до кандидата на посаду прокурора встановлено статтею 27.

Призначення керівників обласної та окружної прокуратури здійснюється Генеральним прокурором за рекомендацією Ради прокурорів України строком на п'ять років (стаття 39 Закону України «Про прокуратуру»).

Інформація про керівників обласних прокуратур наводяться на офіційних вебсайтах відповідних прокуратур у розділі «Керівництво». Перелік сайтів обласних прокуратур є на офіційному вебсайті Офісу Генерального прокурора (<https://www.gp.gov.ua/ua/index.html>), у розділі «Сайти обласних прокуратур».

119. Керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України

Згідно із частиною першою статті 11 Закону України «Про Службу безпеки України»⁷² з метою ефективного виконання своїх завдань Службою безпеки України створюються її регіональні органи, до яких, зокрема, віднесені обласні управління Служби безпеки України.

Стаття 15 Закону України «Про Службу безпеки України» визначає, що начальники регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України призначаються на посади за поданням Голови Служби безпеки України та звільняються з посад Президентом України. Начальники регіональних органів Служби безпеки України призначаються з відома глави місцевої державної адміністрації.

Інформація про керівників обласних управлінь Служби безпеки України наводиться на офіційному вебсайті СБУ (<https://ssu.gov.ua>) у розділі «Контакти».

120. Голови та судді апеляційних судів

Відповідно до частини третьої статті 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

72 Про Службу безпеки України: Закон України, 25 березня 1992 р. № 2229-XII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>

Стаття 26 вказаного Закону передбачає, що апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах.

Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються в апеляційних округах.

У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ. Судову палату очолює секретар судової палати, який обирається з числа суддів цього суду строком на три роки. Рішення про утворення судової палати, її склад, а також про обрання секретаря судової палати приймаються зборами суддів апеляційного суду за пропозицією голови суду. Секретар судової палати організовує роботу відповідної палати, контролює здійснення аналізу та узагальнення судової практики у справах, віднесених до компетенції палати, інформує збори суддів апеляційного суду про діяльність судової палати.

Повноваження голів та суддів апеляційного суду регламентовані статтями 29 та 28 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» відповідно.

Відповідно до статті 28 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддею апеляційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років;
- 2) має науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1-3 цієї частини, щонайменше сім років.

Відповідно до статті 128 Конституції України призначення на посаду судді здійснюється Президентом України за поданням Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом. Суддя обіймає посаду безстроково (стаття 126 Конституції України).

При цьому відповідно до частини другої статті 52 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Відповідно до статті 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» посади голови суду та його заступника (заступників) є адміністративними посадами в суді.

Голова апеляційного суду, його заступники, обираються на посади зборами суддів відповідного суду з числа суддів цього суду шляхом таємного голосування більшістю від кількості суддів відповідного суду строком на три роки, але не більш як на строк повноважень судді, у порядку, визначеному законом.

Голова апеляційного суду, його заступники, можуть бути достроково звільнені з посади за ініціативою не менш як однієї третини від загальної кількості суддів відповідного суду шляхом таємного голосування не менш як двома третинами суддів цього суду.

Повноваження голови апеляційного суду наведені у статті 29 вищевказаного закону.

У разі відсутності голови апеляційного суду його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови суду за визначенням голови суду, за відсутності такого визначення – заступник голови суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови суду – суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді.

Враховуючи вищевикладене, варто звернути увагу, що заступники голови апеляційних судів та секретарі судових палат цих судів є національними публічними діячами у розумінні Закону 361, оскільки вони обираються зі складу суддів відповідних апеляційних судів.

Інформацію про голів, їх заступників та суддів апеляційних судів наводиться на вебпорталі Судової влади України в розділі (<https://court.gov.ua>) «Суди» / «Про Суд» / «Керівництво» та «Судді» відповідного суду.

121. Керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких прямо чи опосередковано перевищує 50 відсотків

Зазначена категорія національних публічних осіб охоплює керівників адміністративних, управлінських чи наглядових органів:

- державних підприємств;
- казенних підприємств;
- господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких прямо чи опосередковано перевищує 50 відсотків.

Законодавство про управління об'єктами державної власності складається з Господарського кодексу України, Податкового кодексу України, Закону України «Про захист економічної конкуренції», Закону України «Про управління об'єктами державної власності» інших законів України, якими можуть бути встановлені особливості управління окремими об'єктами державної власності або їх видами, та інших нормативно-правових актів з питань управління об'єктами державної власності.

Відповідно до частини першої статті 62 Господарського кодексу України⁷³ підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

Відповідно до частини другої статті 22 Господарського кодексу України суб'єктами господарювання державного сектора економіки є суб'єкти, що діють на основі лише державної власності, а також суб'єкти, державна частка у статутному фонді яких перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів.

При цьому законодавство окремо виділяє такий вид суб'єктів господарювання державного сектору економіки, як *державні підприємства*, що діє на основі державної власності (стаття 63 Господарського кодексу України).

Повноваження суб'єктів управління у державному секторі економіки – Кабінету Міністрів України, міністерств, інших органів влади та організацій щодо суб'єктів господарювання визначаються законом.

Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного капіталу в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні.

⁷³ Господарський кодекс України: Закон України, 16 січня 2003 р. № 436-IV // Голос України. – 2003. – № 49: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

Унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який призначається (обирається) засновником (наглядовою радою такого підприємства у разі її утворення), керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Унітарними є підприємства державні, комунальні, підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника.

Корпоративне підприємство утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Корпоративними є кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

Відповідно до статті 65 Господарського кодексу України управління підприємством здійснюється відповідно до його установчих документів на основі поєднання прав власника щодо господарського використання свого майна і участі в управлінні трудового колективу.

Правові основи управління об'єктами державної власності визначаються Законом України «Про управління об'єктами державної власності»⁷⁴.

Управління об'єктами державної власності – здійснення Кабінетом Міністрів України та уповноваженими ним органами, іншими суб'єктами, визначеними цим Законом, повноважень щодо реалізації прав держави як власника таких об'єктів, пов'язаних з володінням, користуванням і розпорядженням ними, у межах, визначених законодавством України, з метою задоволення державних та суспільних потреб.

Відповідно до статті 4 зазначеного Закону суб'єктами управління об'єктами державної власності є:

- Кабінет Міністрів України;
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері управління об'єктами державної власності;
- міністерства, інші органи виконавчої влади та державні колегіальні органи (далі – уповноважені органи управління);
- Фонд державного майна України;
- органи, що забезпечують діяльність Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України;
- органи, які здійснюють управління державним майном відповідно до повноважень, визначених окремими законами;
- державні господарські об'єднання, державні холдингові компанії, інші державні господарські організації (далі – господарські структури), державне підприємство, установа, організація або господарське товариство, 100 відсотків акцій (часток) якого належить державі або іншому господарському товариству, 100 відсотків акцій (часток) якого належать державі;
- Національна академія наук України, галузеві академії наук.

Власник здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи відповідно до статуту підприємства чи інших установчих документів.

Для керівництва господарською діяльністю підприємства власник (власники) безпосередньо або через уповноважені органи чи наглядова рада такого підприємства (у разі її утворення) призначає (обирає) керівника підприємства, який є підзвітним власнику, його уповноваженому органу чи наглядовій раді.

Керівник підприємства без доручення діє від імені підприємства, представляє його інтереси в органах державної влади і органах місцевого самоврядування, інших організаціях, у відносинах

74 Про управління об'єктами державної власності: Закон України, 21 вересня 2006 р. № 185-V: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-16#Text>

з юридичними особами та громадянами, формує адміністрацію підприємства і вирішує питання діяльності підприємства в межах та порядку, визначених установчими документами.

Згідно зі статтею 73 Господарського кодексу України державне унітарне підприємство утворюється компетентним органом державної влади в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки, і входить до сфери його управління.

Орган державної влади, до сфери управління якого входить підприємство, є представником власника і виконує його функції у межах, визначених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

Органами управління державного унітарного підприємства є:

- керівник підприємства, який призначається (обирається) суб'єктом управління об'єктами державної власності, що здійснює функції з управління підприємством, або наглядовою радою такого підприємства (у разі її утворення) і є підзвітним органу, який його призначив (обрав);
- наглядова рада підприємства (у разі її утворення), яка в межах компетенції, визначеної статутом підприємства та законом, контролює і регулює діяльність керівника підприємства.

Наглядова рада державного унітарного підприємства утворюється за рішенням суб'єкта управління об'єктами державної власності, що здійснює функції з управління підприємством.

Державні унітарні підприємства діють як державні комерційні підприємства або казенні підприємства.

Державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту або модельного статуту і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном згідно з Господарським кодексом України та іншими законами, прийнятими відповідно до цього Кодексу (частина перша статті 74 Господарського кодексу України).

Казенне підприємство створюється за рішенням Кабінету Міністрів України. У рішенні про створення казенного підприємства визначаються обсяг і характер основної діяльності підприємства, а також орган, до сфери управління якого входить підприємство, що створюється. Такий орган призначає керівника цього підприємства (стаття 76 Господарського кодексу України).

Казенні підприємства створюються у галузях економіки, в яких:

- законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам;
- основним (понад п'ятдесят відсотків) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава;
- за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів;
- переважаючим (понад п'ятдесят відсотків) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ним задовольняються, як правило, не може бути рентабельним;
- приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом;
- здійснюється медичне обслуговування населення.

Частина шоста статті 73 Господарського кодексу України передбачає, що органом управління державного унітарного підприємства є керівник підприємства, який призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органу.

Створення господарських організацій на базі об'єктів державної власності здійснюється за умови, що розмір корпоративних прав держави перевищуватиме 50 відсотків їх статутного капіталу.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про господарські товариства»⁷⁵ господарським товариством є юридична особа, статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками (стаття втратила чинність у частині, що стосується акціонерних товариств).

⁷⁵ Про господарські товариства: Закон України, 19 вересня 1991 р. №1576-ХІІ // Голос України. – 1991. – №198: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>

Господарськими товариствами цим Законом визнаються підприємства, установи, організації, створені на засадах угоди юридичними особами і громадянами шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку.

Відповідно до статті 80 Господарського кодексу України до господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Порядок створення, діяльності, припинення, виділу акціонерних товариств, їх правовий статус, права та обов'язки акціонерів регулюється Законом України «Про акціонерні товариства»⁷⁶.

Акціонерне товариство (далі – АТ) – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями.

Мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства. Статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів.

Правовий статус товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю, порядок їх створення, діяльності та припинення, права та обов'язки їх учасників визначаються нормами закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»⁷⁷.

Товариством з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів. Товариство не відповідає за зобов'язаннями своїх учасників.

Товариством з додатковою відповідальністю (далі – ТДВ) є господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Установчим документом АТ, ТОВ та ТДВ є статут, який повинен містити відомості про його найменування, про органи управління, їх компетенцію, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до товариства та виходу з нього. Статут може містити й інші відомості, що не суперечать законодавству.

Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладками (вкладники).

Відповідно до статті 89 Господарського кодексу України управління діяльністю господарського товариства здійснюють його органи та посадові особи, склад і порядок обрання (призначення) яких визначається залежно від виду товариства, а у визначених законом випадках – учасники товариства.

76 Про акціонерні товариства: Закон України, 17 вересня 2008 р. № 514-VI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

77 Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України, 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

Відповідно до статті 23 Закону України «Про господарські товариства» посадовими особами господарського товариства є фізичні особи – голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, наділені повноваженнями з управління товариством, якщо утворення такого органу передбачено установчими документами товариства (стаття втратила чинність у частині, що стосується акціонерних товариств).

Органами управління у ТОВ та ТДВ є загальні збори учасників, наглядова рада (у разі утворення) та виконавчий орган.

Закон «Про акціонерні товариства» дає визначення РЕР органів АТ, а саме: фізичні особи – голова та члени наглядової ради, виконавчого органу, ревізійної комісії, ревізор акціонерного товариства, а також голова та члени іншого органу товариства, якщо утворення такого органу передбачено статутом товариства.

Наглядова рада АТ є колегіальним органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства і в межах компетенції, визначеної статутом та цим Законом, здійснює управління акціонерним товариством, а також контролює та регулює діяльність виконавчого органу.

У разі якщо в приватному акціонерному товаристві кількість акціонерів становить 10 і більше осіб і всі акціонери є афілійованими один до одного, створення наглядової ради є необов'язковим.

Виконавчий орган акціонерного товариства здійснює управління поточною діяльністю товариства.

До компетенції виконавчого органу належить вирішення всіх питань, пов'язаних з керівництвом поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів та наглядової ради.

Виконавчий орган акціонерного товариства може бути колегіальним (правління, дирекція) або одноосібним (директор, генеральний директор).

Відповідно до пункту 11¹ статті 1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок»⁷⁸ особа, яка здійснює управлінські функції, – фізична особа, яка:

- 1) входить до складу наглядової ради або виконавчого органу юридичної особи; або
- 2) не входить до складу наглядової ради або виконавчого органу юридичної особи, але має постійний доступ до інсайдерської інформації, що прямо чи опосередковано стосується юридичної особи, та має повноваження ухвалювати управлінські рішення, що впливають на подальший розвиток і комерційні перспективи юридичної особи.

Враховуючи наведене, та в розумінні абзацу 21 пункту 37 частини першої статті 1 Закону, національними публічними діячами державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких прямо чи опосередковано перевищує 50 відсотків є:

- голова наглядового органу (наглядової ради);
- керівник (голова, директор, генеральний директор) колегіального виконавчого органу (правління, ради директорів, дирекції тощо) або керівник одноосібного виконавчого органу за умови, якщо утворення такого органу передбачено установчими документами товариства.

Окремо варто зупинитись на керівниках державних банків.

Банки в Україні створюються у формі акціонерного товариства або кооперативного банку. Відповідно до статті 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність»⁷⁹ державний банк – це банк, сто відсотків статутного капіталу якого належать державі. Державний банк може існувати лише у формі акціонерного товариства.

78 Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України, 23 лютого 2006 р. № 3480-IV: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

79 Про банки і банківську діяльність: Закон України, 7 грудня 2000 р. № 2121-III// Голос України. – 2001. – № 12: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

Єдиним акціонером державного банку є держава. Функції з управління корпоративними правами держави у державному банку здійснює Кабінет Міністрів України. Орган, що здійснює управління корпоративними правами держави у державному банку, також виконує функції вищого органу управління державного банку (далі – вищий орган).

Іншими органами управління державного банку є наглядова рада державного банку та правління державного банку.

Наглядова рада є колегіальним органом управління державного банку, що в межах своєї компетенції здійснює управління державним банком, а також контролює та регулює діяльність виконавчого органу державного банку з метою виконання стратегії розвитку державного банку. Наглядова рада державного банку, діючи в інтересах державного банку відповідно до цього Закону, здійснює захист прав вкладників, кредиторів та держави як акціонера.

Наглядова рада державного банку складається з дев'яти членів, з яких шість членів є незалежними, а три члени є представниками держави. Строк повноважень наглядової ради державного банку становить три роки.

Наглядову раду державного банку очолює голова, який обирається наглядовою радою зі складу її незалежних членів.

Виконавчим органом державного банку, що здійснює поточне управління діяльністю державного банку, є правління державного банку. Голова та члени правління державного банку призначаються та звільняються з посади наглядовою радою державного банку за пропозицією комітету наглядової ради державного банку з питань призначень та винагород посадовим особам. Кандидати на посади голови та членів правління державного банку визначаються на умовах конкурсного відбору у порядку, встановленому наглядовою радою державного банку. Повноваження правління державного банку визначаються статутом державного банку. Порядок скликання і проведення засідань, голосування, прийняття і оформлення рішень правління державного банку визначається статутом державного банку та положенням про правління державного банку. Голова та члени правління державного банку повинні сумлінно виконувати покладені на них обов'язки, діяти в інтересах державного банку та уникати конфлікту інтересів. Голова та члени правління державного банку повинні відповідати вимогам цього Закону та нормативно-правових актів Національного банку України щодо професійної придатності та ділової репутації.

Інформація про керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких прямо чи опосередковано перевищує 50 відсотків може наводитись на вебсайтах цих суб'єктів господарювання. Перелік таких суб'єктів наводиться на офіційному вебсайті Фонду державного майна України (<http://www.spfu.gov.ua/ua>), у розділі «Діяльність» / «Єдиний реєстр об'єктів державної власності» / «Суб'єкти господарювання».

122. Члени керівних органів політичних партій

Стаття 10 Закону України «Про політичні партії в Україні»⁸⁰ передбачає, що на установчому з'їзді (конференції, зборах) політичної партії затверджуються статут і програма політичної партії, обираються її керівні і контрольно-ревізійні органи.

Стаття 11 зазначеного Закону встановлює, що реєстрація політичних партій здійснюється в порядку, визначеному Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»⁸¹, після перевірки поданих матеріалів (зокрема відомості про керівні органи).

80 Про політичні партії в Україні: Закон України, 5 квітня 2001 р. № 2365-III// Голос України. – 2001. – № 82: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

81 Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України, 15 травня 2003 р. № 755-IV// Голос України. – 2003. – № 115: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>

Керівник політичної партії, склад керівних та контрольно-ревізійних органів обласної, міської, районної організації, первинного осередку політичної партії або іншого структурного утворення обираються у спосіб, передбачений статутом партії.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань (Міністерство юстиції України), щороку оприлюднює список зареєстрованих політичних партій, їхні юридичні адреси.

Інформація про членів керівних органів політичних партій може міститись на офіційних вебсайтах політичних партій.

3.2. Іноземні РЕР та діячі, що виконують публічні функції в міжнародних організаціях

- 123.** До РЕР Законом 361 віднесено іноземних публічних діячів та діячів, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях.

Визначення терміну «іноземні РЕР» передбачено пунктом 28 частини першої статті 1 Закону 361.

Іноземні РЕР – фізичні особи, які виконують або виконували визначні публічні функції в іноземних державах, а саме:

- глава держави, уряду, міністри (заступники);
- члени парламенту або інших органів, що виконують функції законодавчого органу держави;
- голови та члени правлінь центральних банків або рахункових палат;
- члени верховного суду, конституційного суду або інших судових органів, рішення яких не підлягають оскарженню, крім оскарження у зв'язку з винятковими обставинами;
- надзвичайні та повноважні послы, повірені у справах та керівники центральних органів військового управління;
- керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних підприємств;
- члени керівних органів політичних партій.

- 124.** Перелік іноземних публічних діячів є значно вужчим за перелік національних публічних діячів, що передбачається Законом 361 (пункт 37 частини першої статті 1).

В таблиці 4 відображена зміна підходів до визначення категорії «іноземні РЕР» у різних редакціях закону ПВК/ФТ.

Таблиця 4 Порівняльна визначень «іноземні РЕР» у різних редакціях закону ПВК/ФТ

Закон 1702	Закон 361
Термін «іноземні РЕР»	
<p>Стаття 1 частина перша пункт 19</p> <p>19) іноземні РЕР – фізичні особи, які виконують або виконували протягом останніх трьох років визначені публічні функції в іноземних державах, а саме:</p> <p>глава держави, керівник уряду, міністри та їх заступники;</p> <p>депутати парламенту;</p> <p>голови та члени правлінь центральних банків;</p> <p>члени верховного суду, конституційного суду або інших судових органів, рішення яких не підлягають оскарженню, крім оскарження за виняткових обставин;</p> <p>надзвичайні та повноважні посли, повірені у справах та керівники центральних органів військового управління;</p> <p>керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних підприємств, що мають стратегічне значення;</p> <p>керівники керівних органів політичних партій, представлених у парламенті.</p>	<p>Стаття 1 частина перша пункт 28</p> <p>28) іноземні РЕР – фізичні особи, які виконують або виконували визначні публічні функції в іноземних державах, а саме:</p> <p>глава держави, уряду, міністри (заступники);</p> <p>члени парламенту або інших органів, що виконують функції законодавчого органу держави;</p> <p>голови та члени правлінь центральних банків або рахункових палат;</p> <p>члени верховного суду, конституційного суду або інших судових органів, рішення яких не підлягають оскарженню, крім оскарження у зв'язку з винятковими обставинами;</p> <p>надзви чайні та повноважні посли, повірені у справах та керівники центральних органів військового управління;</p> <p>керівники адміністративних, управлінських чи наглядових органів державних підприємств;</p> <p>члени керівних органів політичних партій.</p>

- 125.** Іноземна держава – це будь-яка держава, крім України, незалежно від того, чи визнана вона Україною як суверенна і чи має Україна з нею дипломатичні відносини⁸².
- 126.** Згідно з пунктом 20 частини першої статті 1 Закону 361 діячі, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях, – посадові особи міжнародних організацій, які обіймають або обіймали посаду керівника (директора, голови правління або іншу) чи заступника керівника в таких організаціях або виконують чи виконували будь-які інші керівні (визначні публічні) функції на найвищому рівні, в тому числі в міжнародних міждержавних організаціях, члени міжнародних парламентських асамблей, судді та керівні посадові особи міжнародних судів.
- 127.** У визначенні поняття «діячі, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях» також відбулися певні зміни між двома редакціями закону ПВК/ФТ (див. табл. 5).

Таблиця 5 Порівняльна визначень «діячі, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях» у різних редакціях закону ПВК/ФТ

Закон 1702	Закон 361
Термін «діячі, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях»	
<p>Стаття 1 частина перша пункт 19</p> <p>13) діячі, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях, – посадові особи міжнародних організацій, що обіймають або обіймали протягом останніх трьох років керівні посади в таких організаціях (директори, голови правління або їх заступники) або виконують будь-які інші керівні функції на найвищому рівні, в тому числі в міжнародних міждержавних організаціях, члени міжнародних парламентських асамблей, судді та керівні посадові особи міжнародних судів.</p>	<p>Стаття 1 частина перша пункт 28</p> <p>20) діячі, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях, – посадові особи міжнародних організацій, які обіймають або обіймали посаду керівника (директора, голови правління або іншу) чи заступника керівника в таких організаціях або виконують чи виконували будь-які інші керівні (визначні публічні) функції на найвищому рівні, в тому числі в міжнародних міждержавних організаціях, члени міжнародних парламентських асамблей, судді та керівні посадові особи міжнародних судів.</p>

128. Міжнародна організація

Відповідно до статті 2 Закону України «Про міжнародні договори України»⁸³ міжнародна організація – це міжнародна міжурядова організація.

Міжнародні міжурядові організації (англ. – «International Intergovernmental Organization», IIGO's), найчастіше асоціюються із терміном Міжнародні організації – об'єднання трьох або більше незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів. Уряди діють від імені своєї держави і представляють її інтереси, дотримуючись поваги її суверенітету. Міжнародні міжурядові організації часто називають міжнародними організаціями, хоча останніми можуть називатися також і міжнародні неурядові організації (INGO's), такі як міжнародні неприбуткові організації, чи мультинаціональні корпорації. Міжнародні міжурядові організації є важливим суб'єктом в публічному міжнародному праві, починають діяти після підписання певного взаємного договору, ратифікованого державами-учасниками²⁸.

Наразі функціонують такі загальнополітичні організації: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Ліга Арабських Держав (ЛАД), Організація Американських Держав (ОАД), Організація Африканської Єдності (ОАЄ), Співдружність Незалежних Держав (СНД), Азіатсько-Тихоокеанська Рада (АЗПАК) та ін.

Військово-політичні організації: Організація Північноатлантичного договору (НАТО), Західноєвропейський союз (ЗЄС) та ін.

Міжнародні економічні об'єднання: Світова організація торгівлі (СОТ), Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК), Організація чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) та ін.

Регіональні організації: Європейський Союз (ЄС), Рада Європи (РЕ), Ліга Арабських Держав (ЛАД), Організація за демократію та економічний розвиток (ГУАМ), Центральноєвропейська ініціатива (ЦЄІ) та ін.

Валютно-фінансові організації: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародний Валютний Фонд (МВФ) та ін.

Приклади міжнародних організацій та установ, створених міжнародними організаціями: Група Африканського банку розвитку; Арктична рада; Азіатський банк розвитку; Асоціація держав Південно-Східної Азії; Банк міжнародних розрахунків; Базельський комітет з банківського нагляду; Карибський банк розвитку; Спільнота демократій; Європейський банк реконструкції та розвитку; Секретаріат Європейської асоціації вільної торгівлі; Європейське космічне агентство;

83 Про міжнародні договори: Закон України, 29 червня 2004 р. № 1906-IV: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

Міжамериканський банк розвитку; Міжнародний кримінальний суд; Міжнародна комісія зниклих осіб; Міжнародна організація кримінальної поліції; Міжнародне енергетичне агентство; Міжнародний енергетичний форум; Міжнародна мобільна супутникова організація; Міжнародна організація з міграції.

Слід зауважити, що для установи, заснованої міжнародною організацією, не потрібно обов'язково діяти на міжнародному рівні. Можливо, установа, створена міжнародною організацією, працює тільки всередині країни або в одній юрисдикції.

129. Члени міжнародних парламентських асамблей

Міжнародними парламентськими асамблеями, наприклад, є:

- Парламентська асамблея Ради Європи, ПАРЕ (англ. – «Parliamentary Assembly of the Council of Europe», PACE)⁸⁴ – один з двох головних статутних органів Ради Європи; консультативний орган, що складається з представників парламенту всіх держав-членів. Членів ПАРЕ призначають парламенти держав-членів. П'ять найбільших держав представлені в ПАРЕ 18 членами, мінімальне представництво – 2 члени від держави. У цілому в ПАРЕ входять 318 членів і 318 «заступників»;
- Парламентська асамблея Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) («Parliamentary Assembly of the Organization for Security and Co-operation in Europe») ⁸⁵ – це один з центральних інститутів ОБСЄ, що відіграє важливу роль у процесі вирішення завдань всієї Організації. До складу Асамблеї входять представники національних парламентів країн – учасниць ОБСЄ.

130. Судді та керівні посадові особи міжнародних судів

Прикладом може бути Міжнародний суд Організації Об'єднаних Націй (англ. – «International Court of Justice») ⁸⁶ – головний судовий орган ООН, що заснований відповідно до Статуту, який є складовою частиною Статуту ООН, для досягнення однієї з головних цілей ООН: здійснювати мирними заходами, у згоді з принципами справедливості і міжнародного права, улагоджування або розв'язання міжнародних суперечок або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру. Суд шляхом таємного голосування, в якому беруть участь всі 15 суддів Міжнародного суду ООН, обирає строком на три роки голову і віце- голову (заступника) Суду, які можуть бути переобрані. Суд призначає свого секретаря.

84 Вебсайт ПАРЕ: <https://pace.coe.int/en/pages/artificial-intelligence>

85 Вебсайт Парламентської асамблеї ОБСЄ: <https://www.oscepa.org>

86 Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text

3.3. Особи, пов'язані з політично значущими

- 131.** Відповідно до Закону 361 до пов'язаних з РЕР віднесено фізичних осіб, які відповідають хоча б одному з таких критеріїв:
- відомо, що такі особи мають спільне з РЕР бенефіціарне володіння юридичною особою, трастом або іншим подібним правовим утворенням або мають будь-які інші тісні ділові зв'язки з РЕР;
 - є КБВ юридичної особи, трасту або іншого подібного правового утворення, про які відомо, що вони де-факто були утворені для вигоди РЕР.
- 132.** Визначення осіб пов'язаних з РЕР у редакції Закону 361 радикальним чином відрізняється від минулого розуміння (Закон 1702). Необхідно зауважити, що така зміна позицій притаманна не тільки Україні і пов'язана знов ж таки з різним трактування цієї категорії у міжнародних стандартах та настановах. Наприклад, КООНПК в число осіб з найближчого оточення РЕР включає як фізичних, так і юридичних осіб, що мають відношення до особи, яка виконує важливі публічні функції, тоді як Рекомендацій FATF не містять взагалі ніякого визначення.

Співставлення двох редакцій закону ПВК/ФТ щодо визначення осіб, пов'язаних з РЕР міститься в таблиці 6.

Таблиця 6 Порівняльна характеристика визначення термінів «особи, пов'язані з РЕР» у різних редакціях закону ПВК/ФТ

Закон 1702	Закон 361
Термін «особи, пов'язані з РЕР»	
<p>Стаття 6 частина п'ята</p> <p>пов'язаними особами є особи, з якими члени сім'ї національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях мають ділові або особисті зв'язки, а також юридичні особи, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є такі діячі чи їх члени сім'ї або особи, з якими такі діячі мають ділові або особисті зв'язки)</p>	<p>Стаття 1 частина перша пункт 42</p> <p>42) особи, пов'язані з політично значущими особами, - фізичні особи, які відповідають хоча б одному з таких критеріїв:</p> <p>відомо, що такі особи мають спільне з політично значущою особою бенефіціарне володіння юридичною особою, трастом або іншим подібним правовим утворенням або мають будь-які інші тісні ділові зв'язки з політично значущими особами;</p> <p>є кінцевими бенефіціарними власниками юридичної особи, трасту або іншого подібного правового утворення, про які відомо, що вони де-факто були утворені для вигоди політично значущих осіб.</p>

Термін ділові зв'язки рекомендовано розуміти, як документарно засвідчені (зокрема правостановлюючими документами) зв'язки, що виникають між РЕР та/або членами їх сім'ї та фізичними або юридичними особами в контексті, зокрема:

- права власності (спільне володіння, користування чи розпорядження активами членів сім'ї РЕР (наприклад: фізична особа має частку на праві спільної часткової або спільної сумісної власності, зокрема, устаткуванням, обладнанням, транспортом, іншим рухомим та нерухомим майном і т.д. в підприємстві, яким володіє член сім'ї РЕР або його близький родич. І це право власності засвідчено відповідним документом);
- контролю, тобто можливості здійснювати вирішальний вплив на господарську діяльність суб'єкта господарювання, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною частиною, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування та прийняття рішення органами управління суб'єкта господарювання, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати

умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління суб'єкта господарювання;

- обіймання керівних посад в органах управління суб'єкта господарювання;
- представництва: (а) представництво, засноване на адміністративному акті; (б) представництво, засноване на законі (представництво за законом); (в) представництво, засноване на договорі (добровільне або договірне представництво); (г) комерційне представництво;
- ділового партнерства.

133. Відповідно до пункту 30 частини першої статті 1 Закону 361:

КБВ – будь-яка фізична особа, яка здійснює вирішальний вплив (контроль) на діяльність клієнта та/або фізичну особу, від імені якої проводиться фінансова операція.

КБВ є:

- для юридичних осіб – будь-яка фізична особа, яка здійснює вирішальний вплив на діяльність юридичної особи (в тому числі через ланцюг контролю/володіння);
- для трастів, утворених відповідно до законодавства країни їх утворення, – засновник, довірчий власник, захисник (за наявності), вигодоодержувач (вигодонабувач) або група вигодоодержувачів (вигодонабувачів), а також будь-яка інша фізична особа, яка здійснює вирішальний вплив на діяльність трасту (в тому числі через ланцюг контролю/володіння);
- для інших подібних правових утворень – особа, яка має статус, еквівалентний або аналогічний особам, зазначеним для трастів.

Ознакою здійснення прямого вирішального впливу на діяльність є безпосереднє володіння фізичною особою часткою у розмірі не менше 25 відсотків статутного (складеного) капіталу або прав голосу юридичної особи.

Ознаками здійснення непрямого вирішального впливу на діяльність є принаймні володіння фізичною особою часткою у розмірі не менше 25 відсотків статутного (складеного) капіталу або прав голосу юридичної особи через пов'язаних фізичних чи юридичних осіб, трасти або інші подібні правові утворення, чи здійснення вирішального впливу шляхом реалізації права контролю, володіння, користування або розпорядження всіма активами чи їх часткою, права отримання доходів від діяльності юридичної особи, трасту або іншого подібного правового утворення, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування органів управління, а також вчинення правочинів, які дають можливість визначати основні умови господарської діяльності юридичної особи, або діяльності трасту або іншого подібного правового утворення, приймати обов'язкові до виконання рішення, що мають вирішальний вплив на діяльність юридичної особи, трасту або іншого подібного правового утворення, незалежно від формального володіння.

3.4. Члени сім'ї

- 134.** Міжнародна практика та досвід свідчать про те, що РЕР використовують різні стратегії, щоб приховати факт свого володіння незаконно придбаними активами, вдаючись, зокрема, до допомоги членів сім'ї та осіб з найближчого оточення для ВК. У багатьох випадках члени сім'ї або особи з найближчого оточення РЕР здійснюють угоди і звертаються за продуктами і послугами, діючи в інтересах РЕР. Тому безумовно стандарти та міжнародні норми приділяють значну увагу визначенню категорії «члени сім'ї РЕР».
- 135.** Як вже неодноразово наголошувалося міжнародні стандарти та документи визначають членів сім'ї РЕР по-різному.

Так, наприклад, КООНПК і FATF не обмежують ступінь спорідненості (рідства). Крім цього, вимоги встановлених стандартів не вносять ясності у визначення членів сім'ї. КООНПК включає членів сім'ї та осіб з найближчого оточення в визначення РЕР.

Відповідно до Рекомендацій FATF члени сім'ї – це фізичні особи, які пов'язані з РЕР безпосередньо (кровна спорідненість) або шлюбом, або схожими (цивільними) формами партнерства. При цьому вимоги до усіх видів РЕР повинні також застосовуватися до членів їх сім'ї та пов'язаних з ними осіб.

Вітчизняним законодавством у сфері ПВК/ФТ також використовувалися різні підходи щодо визначення членів сім'ї РЕР. В таблиці 7 наведено порівняння двох редакцій закону стосовно зазначеної термінології.

Таблиця 7 Порівняльна характеристика визначення термінів «члени сім'ї» у різних редакціях закону ПВК/ФТ

Закон 1702	Закон 361
Термін «члени сім'ї»	
<p>Стаття 1 частина друга</p> <p>Термін «близькі особи» вживається у значенні, наведеному в Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції».</p> <p>«близькі особи – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 4 Закону, в тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі»</p>	<p>Стаття 1 частина перша</p> <p>70) члени сім'ї – чоловік/дружина або прирівняні до них особи, син, дочка, пасинок, падчерка, усиновлена особа, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, зять та невістка і прирівняні до них особи, батько, мати, вітчим, мачуха, усиновлювачі, опікуни чи піклувальники.</p>

Як свідчить таблиця 7, у Законі 361 перелік осіб, які входять до категорії «члени сім'ї», значно скоротився порівняно із Законом 1702.

136. Щодо дій, які СПФМ повинен здійснювати по відношенню до членів сім'ї РЕР у Законі 361 зазначене наступне.

СПФМ зобов'язаний присвоїти високий ризик ділових відносин (фінансової операції без встановлення ділових відносин) щодо іноземних публічних діячів, членів їх сімей та осіб, пов'язаних з такими РЕР, а також клієнтів, КБВ яких є зазначені особи.

Також під час проведення належної перевірки СПФМ має встановити факт належності клієнта або КБВ клієнта до РЕР, членів їх сімей або пов'язаних з ними осіб, з використанням декількох надійних джерел інформації та перевірки отриманої інформації. Разом з тим, додатково під час належної перевірки СПФМ повинен здійснювати стосовно клієнтів, які (КБВ яких) є РЕР, членами їх сімей та особами, пов'язаними з РЕР ряд заходів. Порівняння заходів у двох редакціях закону наведено в таблиці 8.

Таблиця 8 Порівняльна характеристика заходів, які СПФМ зобов'язаний здійснити відносно членів сім'ї РЕР

Закон 1702	Закон 361
Додаткові заходи належної перевірки щодо члени сім'ї РЕР	
<p>Стаття 6 частина четверта, пункт 2</p> <p>а) виявляти відповідно до внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу факт належності клієнта або особи, що діє від його імені, до зазначеної категорії клієнтів під час здійснення ідентифікації, верифікації та у процесі їх обслуговування, а також те, чи є вони кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) або керівниками юридичних осіб;</p> <p>б) встановлювати з дозволу керівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу ділові відносини з такими особами;</p> <p>в) до чи під час встановлення ділових відносин вживати заходів для з'ясування джерел походження коштів таких осіб на підставі отриманих від них документів та/або інформації з інших джерел, якщо така інформація є публічною (відкритою), що підтверджують джерела походження їх активів, прав на такі активи тощо;</p> <p>г) проводити з урахуванням рекомендацій відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу, який згідно з цим Законом виконує функції державного регулювання та нагляду за суб'єктом первинного фінансового моніторингу, первинний фінансовий моніторинг фінансових операцій, учасниками або вигодоодержувачами яких є такі особи, у порядку, визначеному для клієнтів високого ризику;</p> <p>г) проводити не рідше одного разу на рік уточнення інформації про клієнта.</p>	<p>Стаття 11 частина тринадцята</p> <p>1) мати належну систему управління ризиками з метою виявлення факту належності клієнта або кінцевого бенефіціарного власника клієнта до зазначеної категорії;</p> <p>2) одержувати дозвіл керівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу для встановлення (продовження) ділових відносин, проведення (без встановлення ділових відносин) фінансових операцій на суму, що дорівнює чи перевищує 400 000 грн. (незалежно від того, проводиться така фінансова операція одноразово чи як кілька фінансових операцій, що можуть бути пов'язані між собою);</p> <p>3) вживати достатніх заходів з метою встановлення джерела статків (багатства) та джерела коштів, з якими пов'язані ділові відносини чи операції з такими особами;</p> <p>4) здійснювати на постійній основі поглиблений моніторинг ділових відносин</p>

Отже вимоги законодавства передбачають необхідність здійснення певних заходів обачливості як щодо РЕР, так і стосовно членів їх сім'ї.

3.5. Термін дії статусу політично значущої особи

137. На сьогоднішній день ні Рекомендації FATF, ні положення КООНПК не накладають і не рекомендують чітких обмежень по часу, протягом якого РЕР зберігає свій статус після того, як залишить свою посаду («РЕР - це назавжди»). В Законі 1702 було визначено, що публічні діячі – це фізичні особи, які виконують або виконували протягом останніх **трьох років** визначені публічні функції.

138. У період з 27 березня по 8 квітня 2017 року Україна приймала виїзну місію експертів Комітету Ради Європи MONEYVAL в рамках 5-го раунду взаємних оцінок. Місія проводила аналіз технічної відповідності національного законодавства Рекомендаціям FATF та ефективності національної системи.

У Звіті за результатами п'ятого раунду взаємної оцінки, затвердженому MONEYVAL в 2017 році, було зазначено, що встановлені Законом 1702 терміни давності у 3 роки є істотною слабкістю визначення публічного діяча та не відповідають підходу, який застосовується 12-ю рекомендацією FATF. За позицією FATF статус публічного діяча є довічним⁸⁷. З урахуванням наведеного, Україна отримала рекомендацію Комітету Ради Європи усунути вказану технічну невідповідність.

139. Тимчасові обмеження, по суті, завжди штучні і пов'язані з проблемами: вони можуть вселити помилкове відчуття впевненості, що клієнт тепер не характеризується підвищеним ризиком ВК. Але існують докази, що корумповані РЕР не припиняють управляти незаконно отриманими доходами, навіть покинувши високий пост, а деякі продовжують отримувати кошти не один рік. Більш того, чиновники, члени їх сім'ї і особи з найближчого оточення можуть чекати відставки, щоб активно оперувати цими коштами.

Проблема тим серйозніше, чим коротше період, протягом якого РЕР вважається таким. Тому міжнародна практика свідчить про те, що СПФМ повинні розглядати поточний політично значущий статус свого клієнта в індивідуальному порядку, використовуючи підхід, заснований на оцінці ризику, а наглядові органи повинні надавати методологічну підтримку.

140. З метою усунення недоліків, визначених експертами та приведення національного законодавства у відповідність із 10 і 22 рекомендаціями FATF, в Законі 361 відсутня норма щодо формального строку для втрати фізичною особою статусу РЕР. Це дозволяє мінімізувати ризики, що залишаються властивими РЕР після того як вона перестала виконувати визначні публічні функції, та враховувати рівень впливу, що ця особа може ще мати, обсяг повноважень, якими вона була наділена, зв'язок між минулими та чинним повноваженнями тощо.

Зазначений підхід повністю відповідає практиці, яка застосовується у провідних країнах Європи та відображена у відповідних нормативно-правових актах у сфері ПВК/ФТ (див. табл. 9).

⁸⁷ Звіт за результатами п'ятого раунду взаємної оцінки України комітетом MONEYVAL: https://fiu.gov.ua/content/file/Site_docs/2018/20180305/ZVIT_UKR.pdf

Таблиця 9 Визначення РЕР у нормативно-правових актах деяких країни Європи

Країна, нормативно-правовий акт	Визначення РЕР
<p>Австрія Федеральний Закон щодо запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму у сфері фінансових ринків. (Оригінальна версія: Вісник Федерального Закону I №.118/2016. Зміни: Вісник Федерального Закону I №№.:107/2017;B 136/2017)</p>	<p>Стаття 2. Для цілей зазначеного Федерального Закону, повинні застосовуватися наступні визначення:</p> <p>б. Публічний діяч - фізична особа, <u>яка наділена або була наділена важливими державними функціями</u>, у тому числі:</p> <p>а) Глави держав, глави урядів, міністри та заступники або помічники міністрів; в Австрії це особливо стосується Федерального Президента, Федерального Канцлера і членів Федерального Уряду та урядових органів провінцій;</p> <p>б) Депутати або члени аналогічних законодавчих органів; в Австрії це особливо стосується членів Національної Ради та Федеральної Ради;</p> <p>с) Члени керівних органів політичних партій; в Австрії це особливо стосується членів керівних органів політичних партій у Національній Раді;</p> <p>д) Члени вищих судів, конституційних судів або інших судових органів високого рівня, рішення яких не підлягають подальшому оскарженню, крім виняткових обставин; в Австрії це особливо стосується суддів Верховного Суду, Конституційного Суду та Вищого адміністративного суду;</p> <p>е) Члени судів аудиту або органи управління центральних банків; в Австрії це особливо стосується президента Аудиторського суду Австрії, а також директорів Аудиторських судів окремих провінцій та членів Правління Австрійського Національного банку;</p> <p>(f) Послів, повірених у справах та високопоставлених офіцерів збройних сил; в Австрії це особливо стосується високопоставлених офіцерів збройних сил, зокрема військовослужбовців із званням генерал-лейтенанта або вище;</p> <p>г) Члени адміністративних, керівних або наглядових органів державних підприємств; в Австрії це особливо стосується підприємств, в яких Федеральний уряд володіє принаймні 50% номінального капіталу, статутного капіталу або акціонерного капіталу, чи Федеральний уряд лише керує, чи фактично контролює фінансовими засобами або іншими економічними чи організаційними заходами; у випадку підприємств, в яких провінція володіє принаймні 50% номінального капіталу, статутного капіталу або акціонерного капіталу, або якими провінція лише керує, або яка фактично контролює фінансовими засобами або іншими економічними чи організаційними заходами, - за умови, що річний оборот такого підприємства перевищує 1 000 000 євро - правління або керуючий директор. Загальний річний оборот визначається на основі річного обороту, зазначеного в останньому прийнятому річному фінансовому звіті;</p> <p>h) Директори, заступники директорів та члени правління або еквівалентні функції міжнародної організації.</p> <p>Жодна державна функція, зазначена в пунктах а) - h), не повинна розумітися як така, що охоплює посадових осіб середнього рівня чи більш молодих посадових осіб</p>
<p>Бельгія Закон про запобігання відмиванню коштів і фінансуванню тероризму та обмеження використання грошових коштів від 18 вересня 2017 р.</p>	<p>28. Публічний діяч - фізична особа, <u>яка займає чи займала важливу державну посаду</u> та, зокрема:</p> <p>а) глави держав, глави урядів, міністри та державні секретарі;</p> <p>б) парламентарії або члени аналогічних законодавчих органів;</p> <p>в) члени керівних органів політичних партій;</p> <p>г) члени вищих судів, конституційних судів або інших вищих судів, включаючи адміністративні суди, чиї рішення не підлягають оскарженню, крім виняткових обставин;</p> <p>д) члени Рахункової палати або Ради або Виконавчої ради центральних банків;</p> <p>ж) послы, консули, офіцери і старші офіцери збройних сил;</p> <p>з) члени адміністративних, управлінських або наглядових органів державних підприємств;</p> <p>к) директори, заступники директорів і члени правління міжнародної організації або осіб, які мають еквівалентні посади в ній</p>

Країна, нормативно-правовий акт	Визначення РЕР
<p>Данія</p> <p>Закон про заходи запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму від 8 червня 2017 р. № 651</p>	<p>Стаття 1 Сфера застосування та визначення тощо.</p> <p>Частина 2. Для цілей цієї Статті наступне має означати:</p> <p>.....</p> <p>8) Публічний діяч – фізична особа, яка виконує або виконувала наступні державні функції:</p> <p>a) Глава держави, Глава Уряду, міністр, заступник міністра або помічник міністра.</p> <p>b) Депутат або член аналогічного законодавчого органу.</p> <p>c) Член керівного органу політичної партії.</p> <p>d) Суддя Верховного Суду, член Конституційного Суду та інших вищих судових інстанцій, чиї рішення підлягають оскарженню лише у виняткових випадках.</p> <p>e) Члени судів аудиту та вищих керуючих органів центрального банку.</p> <p>f) Посли, повірені у справах та високопоставлені офіцери збройних сил.</p> <p>g) Члени адміністративного, керівного чи наглядового органу державної компанії.</p> <p>h) Генеральний директор, віце-президент та член правління або особа з однаковими функціями в міжнародній організації</p>
<p>Іспанія</p> <p>Закон про запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (внесено зміни 10 грудня 2013 року)</p>	<p>Стаття 14. Публічні діячі</p> <p>1. Зобов'язані особи повинні застосовувати посилені заходи належної перевірки, що містяться у цій статті, щодо ділових відносин або операцій публічних діячів. Публічними діячами вважаються:</p> <p>a) Особи, які виконують або виконували важливі державні функції через виборні посади, призначення або інвестування в інші держави-члени Європейського Союзу або треті країни, такі як: Глави держав, Глави урядів, міністри або інші члени Уряду, державні секретарі або їх заступники; парламентарії; Судді Верховного Суду, судді Конституційно Суду або інших вищих судових посадових осіб, чиї рішення зазвичай не підлягають оскарженню, за винятком виняткових обставин, включаючи еквівалентних членів прокуратури; члени судів аудиторів або рад директорів центральних банків; послы і повірені; старші кадри Збройних Сил; члени адміністративних, керівних або наглядових органів державних підприємств.</p> <p>b) Особи, які виконують або виконували важливі державні функції в іспанській державі, такі як: посадові особи з точки зору правил конфлікту інтересів в органах державного управління; національні парламентарі та члени Європейського Парламенту; судді Верховного Суду і Конституційного Суду, включаючи еквівалентних членів прокуратури; члени виконавчих рад Суду аудиторів та Банку Іспанії; послы і повірені; старші кадри Збройних Сил; та директори, заступники директорів і члени правління або еквівалентні функції міжнародної організації, включаючи Європейський Союз.</p> <p>c) Особи, які виконують або виконували важливі державні функції в межах іспанських автономних громад, такі як голови та керівники департаментів та інші члени керівних Рад, а також вищі посадові особи та депутати автономних громад та, на місцевому рівні в Іспанії, мери, члени ради та інші виборні особи в провінційних столицях і столицях автономних громад, а також місцевих органів, що налічують понад 50 000 жителів, або керівні посади в профспілках або організаціях роботодавців або іспанських політичних партіях, що також повинні вважатися публічними діячами.</p> <p>Жодна з цих категорій не включає державних службовців середнього або більш низького рівнів</p>

Країна, нормативно-правовий акт	Визначення РЕР
<p>Німеччина</p> <p>Закон про виявлення прибутку від вчинення тяжких злочинів (Закон про відмивання коштів від 23.06.2017 р.)</p>	<p>§ (12) Публічним діячем у значенні цього Закону є кожна особа, яка обіймала чи обіймає високу державну посаду на міжнародному, європейському або національному рівнях, або, яка обіймала чи обіймає державну посаду нижче національного рівня, політичне значення якої є порівняним. Зокрема, до публічних діячів належать:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Глави держав, глави урядів, міністри, члени Європейської комісії, заступники міністрів та державні секретарі, 2. Члени парламенту та члени відповідних законодавчих органів, 3. Члени керівних органів політичних партій, 4. Члени вищих судів, конституційних судів або інших вищих судів чиї рішення не можуть підлягати оскарженню, 5. Члени органів управління аудиторських бюро, 6. Члени керівних органів центральних банків, 7. Посли, повірені у справах та аташе з питань оборони, 8. Члени адміністративних, керівних та наглядових органів державних підприємств, 9. Директори, заступники директорів, члени керівного органу або інші директори, які виконують еквівалентні функції в міжурядовій міжнародній або європейській організації
<p>Швеція</p> <p>Закон про заходи щодо боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (від 12 лютого 2009 р. зі змінами)</p>	<p>Розділ 5</p> <p>Публічні особи – особи, які наділені або були наділені важливими державними функціями, а також безпосередні члени сім'ї або особи, які, як відомо, є близькими пов'язаними особами таких осіб</p>

- 141.** В деяких обставинах підхід «РЕР – це назавжди» вважається виправданим (наприклад, по відношенню до деяких глав держав, осіб, які займали ключові пости в країні). Разом з тим, кар'єра державного посадовця часто недовговічна і відповідно застосування жорстких процедур належної перевірки до всіх колишніх РЕР, а також до членів їхніх сімей та осіб з найближчого оточення протягом необмеженого періоду викликає певні соціальні рухи й труднощі та з часом може набувати ознак дискримінаційних дій.

Ця обставина змушує деякі юрисдикції вводити тимчасові обмеження, при яких звітуючі суб'єкти більше не зобов'язані автоматично відносити колишніх РЕР до клієнтів високого ризику. Наприклад в певних країнах вимагається застосовувати більш жорсткі заходи належної перевірки по відношенню тільки до діючих чиновників, членів їх сімей та осіб з найближчого оточення (іншими словами, після того як РЕР залишає свій пост, більш жорсткі заходи належної перевірки не повинні застосовуватися). Однак період, протягом якого ця особа зберігає вагу в суспільстві, після того як залишає свій пост, не вказує і не демонструє рівень ризику ВК, пов'язаних з діловими відносинами.

- 142.** Можна навести декілька прикладів визначення строку дії статусу «РЕР» в різних країнах світу⁸⁸.

Так, на рівні СПФМ створюється спеціальна комісія по РЕР, яка регулярно збирається, щоб оцінити, наскільки високий ризик ВК несуть його клієнти – РЕР, які пішли у відставку. Рішення комісії повинні бути прийняті одногосно. Ця комісія також щорічно переглядає і приймає рішення про продовження (або припинення) відносин з клієнтами – РЕР;

88 Politically Exposed Persons A Policy Paper on Strengthening Preventive Measures <https://www.un.org/ruleoflaw/files/Politically%20Exposed%20Persons%20A%20Policy%20Paper%20on%20Strengthening%20Preventive%20Measures.pdf>

У великому банку рахунки РЕР веде спеціальне відділення, на якому лежить обов'язок посиленого поточного контролю.

- 143.** Дуже важливо зробити наголос на тому, що відмовляти фізичній особі в обслуговуванні або розривати ділові відносини, керуючись тільки тим фактом, що вона належить до категорії РЕР, членів сім'ї або осіб, пов'язаних з РЕР, без вжиття заходів належної перевірки є неприпустимим. Також ознакою неналежної організації системи управління ризиками у СПФМ є встановлення клієнту високого або неприйнятно високого ризику ділових відносин виключно на підставі його належності до національних РЕР, членів сім'ї або осіб, пов'язаних з таким РЕР.
- 144.** Таким чином, наразі в Україні діє відкритий підхід, згідно з яким «один раз РЕР – завжди РЕР». Відповідно ставлення до клієнта, який наразі виконує визначні публічні функції, або повноваження якого були припинені, оцінюється на підставі ризику і не залежить від часових рамок.

РОЗДІЛ IV.

Характеристика та аналіз заходів, що вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу відносно політично значущих осіб

4.1. Застосування ризик-орієнтованого підходу відносно політично значущих осіб

- 145.** Відповідно до статті 7 Закону 361 СПФМ зобов'язаний у своїй діяльності застосовувати ризик-орієнтований підхід, враховуючи відповідні критерії ризику, зокрема, пов'язані з його клієнтами, географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, видом товарів та послуг, що клієнт отримує від СПФМ, способом надання (отримання) послуг. Ризик-орієнтований підхід має бути пропорційний характеру та масштабу діяльності суб'єкта СПФМ.

Відповідно до пункту 53 частини першої статті 1 Закону 361 ризик-орієнтований підхід – визначення (виявлення), оцінка (переоцінка) та розуміння ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня.

Ризики – це небезпека (загроза, уразливі місця) для СПФМ бути використаними з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення під час надання ними послуг відповідно до характеру їх діяльності (пункт 54 частини першої статті 1 Закону 361).

- 146.** Застосування ризик-орієнтованого підходу здійснюється в порядку, визначеному внутрішніми документами з питань фінансового моніторингу СПФМ, з урахуванням рекомендацій відповідних СДФМ.

Особливості застосування ризик-орієнтованого підходу спеціально визначеними СПФМ детально висвітлені в Керівництві, яке підготовлене Держфінмоніторингом за сприяння Координатора проектів ОБСЄ. Ознайомитися з Керівництвом можна на офіційному вебсайті Держфінмоніторингу (Фінансовий моніторинг/Методологія/Рекомендації/ Керівництво з ризик-орієнтованого підходу для спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу: <https://fiu.gov.ua/pages/finansovii-monitorint/metodologija/rekomendacij/0350zagalna200923-1239-book-kerivnc-pdf.html>).

- 147.** СПФМ щодо філій, інших відокремлених підрозділів та дочірніх компаній, розташованих у державах, в яких Рекомендації FATF не застосовуються або застосовуються недостатньою мірою, зобов'язаний провести оцінку заходів ПВК/ФТ, що здійснюються в таких державах.

4.2. Функціонування системи управління ризиками та встановлення високого рівня ризику

- 148.** Відповідно до частини першої статті 8 Закону 361 внутрішні документи з питань фінансового моніторингу повинні містити процедури, достатні для забезпечення ефективного управління ризиками, а також для запобігання використанню послуг та продуктів СПФМ для ВК, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.
- 149.** Частиною другою статті 8 Закону 361 до обов'язків СПФМ віднесено:
- забезпечувати функціонування належної системи управління ризиками, застосування у своїй діяльності ризик-орієнтовного підходу та вжиття належних заходів з метою мінімізації ризиків;
 - здійснення управління ризиками, пов'язаними із запровадженням чи використанням нових та існуючих інформаційних продуктів, ділової практики або технологій, у тому числі таких, що забезпечують проведення фінансових операцій без безпосереднього контакту з клієнтом;
 - здійснення оцінки/переоцінки ризиків, у тому числі притаманних його діяльності, документування їх результатів, а також підтримування в актуальному стані інформації щодо оцінки ризиків, притаманних його діяльності (ризик-профіль СПФМ), та ризику своїх клієнтів таким чином, щоб бути здатним продемонструвати своє розуміння ризиків, що становлять для нього такі клієнти (ризик-профіль клієнтів).
- 150.** Відповідно до пункту 11 частини першої статті 1 Закону 361, високий ризик - результат оцінки ризику СПФМ, що базується на результатах аналізу сукупності критеріїв, передбачених законодавством та внутрішніми документами СПФМ, та який свідчить про високу ймовірність використання СПФМ для ВК, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення.
- Згідно із пунктом 39 частини першої статті 1 Закону 361, неприйнятно високий ризик - максимально високий ризик, що не може бути прийнятий СПФМ відповідно до внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу.
- 151.** Відповідно до статті 7 Закону 361 СПФМ зобов'язаний встановити високий ризик ділових відносин (фінансової операції без встановлення ділових відносин), зокрема, стосовно іноземних РЕР, членів їх сімей та осіб, пов'язаних з такими РЕР, а також клієнтів, КБВ яких є зазначені особи, та встановити неприйнятно високий ризик ділових відносин (фінансової операції без встановлення ділових відносин) стосовно клієнтів у разі неможливості виконувати визначені цим Законом обов'язки або мінімізувати виявлені ризики, пов'язані з таким клієнтом або фінансовою операцією, а також у разі наявності обґрунтованих підозр за результатами вивчення підозрілої діяльності клієнта, що така діяльність може бути фіктивною.
- 152.** Закон 1702 передбачав необхідність встановлення високого ризику всім категоріям РЕР, а саме: національним, іноземним, а також тим, які виконують політичні функції в міжнародних організаціях (див. табл. 10).

Таблиця 10 Порівняння вимог щодо встановлення високого ризику РЕР

Закон 1702	Закон 361
Встановлення високого ризику РЕР	
<p>Стаття 6 частина четверта</p> <p>Суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний встановити високий ризик, зокрема, стосовно таких клієнтів:</p> <p>національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях, або пов'язаних з ними осіб, факт належності до яких клієнта або особи, що діє від їх імені, встановлений суб'єктом первинного фінансового моніторингу</p>	<p>Стаття 7 частина п'ята</p> <p>5. Суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний встановити високий ризик ділових відносин (фінансової операції без встановлення ділових відносин), зокрема стосовно таких клієнтів: іноземних публічних діячів, членів їх сімей та осіб, пов'язаних з такими політично значущими особами, а також клієнтів, кінцевими бенефіціарними власниками яких є зазначені особи</p>

4.3. Загальні вимоги до здійснення належної перевірки

- 153.** До обов'язків СПФМ віднесено:
- здійснення належної перевірки нових клієнтів, а також існуючих клієнтів (частина друга статті 8 Закону 361);
 - здійснення кожного із заходів належної перевірки (частина друга статті 11 Закону 361).
- 154.** Обсяг дій при здійсненні кожного із заходів належної перевірки визначається СПФМ з урахуванням ризик-профілю клієнта, зокрема рівня ризику, мети ділових відносин, суми здійснюваних операцій, регулярності або тривалості ділових відносин.
- 155.** Належна перевірка - заходи, що включають:
- ідентифікацію та верифікацію клієнта (його представника);
 - встановлення КБВ клієнта або його відсутності, у тому числі отримання структури власності з метою її розуміння, та даних, що дають змогу встановити КБВ, та вжиття заходів з верифікації його особи (за наявності);
 - встановлення (розуміння) мети та характеру майбутніх ділових відносин або проведення фінансової операції;
 - проведення на постійній основі моніторингу ділових відносин та фінансових операцій клієнта, що здійснюються у процесі таких відносин, щодо відповідності таких фінансових операцій наявній у СПФМ інформації про клієнта, його діяльність та ризик (у тому числі, в разі необхідності, про джерело коштів, пов'язаних з фінансовими операціями);
 - забезпечення актуальності отриманих та існуючих документів, даних та інформації про клієнта.
- 156.** Водночас, частиною 3 статті 11 Закону 361 передбачено, що належна перевірка здійснюється у разі:
- встановлення ділових відносин (крім ділових відносин, встановлених на підставі договорів страхування за видами страхування, що не передбачають здійснення страхової виплати в разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та/або досягнення застрахованою особою певного віку, визначеного в такому договорі, за якими клієнтом є фізична особа та загальний страховий платіж не перевищує 27 тисяч гривень або його сума еквівалентна зазначеній сумі, у тому числі в іноземній валюті; а також крім встановлення ділових відносин, які виникають на підставі договорів про участь в лотереї, за умови, що розмір ставки гравця не перевищує 5 тисяч гривень);
 - наявності підозри;
 - здійснення переказів (у тому числі міжнародних) без відкриття рахунка на суму, що дорівнює чи перевищує 30 тисяч гривень, або суму, еквівалентну зазначеній сумі, у тому числі в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, одиницях вартості, але є меншою за суму, передбачену частиною першою статті 20 цього Закону;
 - проведення фінансової операції з віртуальними активами на суму, що дорівнює чи перевищує 30 тисяч гривень;
 - виникнення сумнівів у достовірності чи повноті раніше отриманих ідентифікаційних даних клієнта;
 - проведення разової фінансової операції без встановлення ділових відносин з клієнтами, якщо сума фінансової операції дорівнює або перевищує суму, визначену частиною першою статті 20 цього Закону.

157. Залежно від рівня ризику проведення фінансової операції належна перевірка клієнта здійснюється також у разі проведення ним кількох фінансових операцій, що можуть бути пов'язані між собою, на загальну суму, що дорівнює або перевищує суму, визначену частиною першою статті 20 Закону 361.

Крім того, статтею 12 Закону 361 покладено на СПФМ обов'язок здійснювати посилені заходи належної перевірки щодо клієнтів, ризик ділових відносин з якими (ризик фінансової операції без встановлення ділових відносин яких) є високим.

158. Згідно із пунктом 49 частини першої статті 1 Закону 361 посилені заходи належної перевірки – це заходи, що вживаються СПФМ на основі ризик-орієнтованого підходу стосовно клієнтів, ділові відносини з якими (фінансові операції без встановлення ділових відносин яких) становлять високий ризик, є пропорційними виявленим ризикам та спрямовані на їх мінімізацію, у тому числі шляхом збільшення частоти та обсягу дій з моніторингу ділових відносин та збору додаткової інформації щодо ділових відносин.

159. СДФМ, що відповідно до Закону 361 виконують функції державного регулювання і нагляду за відповідними СПФМ, можуть визначати обставини, за яких здійснюються посилені заходи належної перевірки, та дії, що повинні вживатися СПФМ за таких обставин.

160. До спрощених заходів належної перевірки віднесено заходи, що здійснюються СПФМ на основі ризик-орієнтованого підходу стосовно клієнтів, ділові відносини з якими (фінансові операції без встановлення ділових відносин яких) становлять низький ризик, є пропорційними виявленим ризикам та можуть передбачати, зокрема, зменшення частоти та обсягу дій з моніторингу ділових відносин та збору додаткової інформації щодо ділових відносин.

Ідентифікація та верифікація

161. Ідентифікація та верифікація клієнта, як РЕР, здійснюються до встановлення ділових відносин, вчинення правочинів (крім випадків, передбачених Законом 361), проведення фінансової операції, відкриття рахунка. Зазначена вимога є ідентичною у різних редакціях закону ПВК/ФТ, але у Законі 1702 було визначено, що визначення належності клієнта до РЕР здійснюється під час вивчення клієнта, водночас в Законі 361 зазначена норма відсутня (див. табл. 11).

Таблиця 11 Порівняльна характеристика вимог щодо вивчення клієнтів

Закон 1702	Закон 361
Вивчення клієнта	
<p>Стаття 1 частина перша пункт 5</p> <p>5) вивчення клієнта - процес отримання суб'єктом первинного фінансового моніторингу під час ідентифікації та/або в процесі обслуговування клієнта інформації щодо фінансового стану клієнта та змісту його діяльності; проведення оцінки фінансового стану клієнта; визначення належності клієнта або особи, яка діє від його імені, до національних або іноземних публічних діячів, діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях, або пов'язаних з ними осіб; з'ясування місця його проживання або місця перебування чи місця тимчасового перебування в Україні (усіх даних щодо адреси місця проживання (перебування): назва країни, регіону (області), району, міста (села, селища), вулиці (провулку), номера будівлі (корпусу), номера квартири)</p>	<p>Норма відсутня</p>

162. З метою не перешкоджання звичайній діловій практиці верифікація клієнта може здійснюватися за необхідності під час встановлення ділових відносин. У такому разі здійснення верифікації має бути завершене якнайшвидше після першого контакту з клієнтом, за умови здійснення ефективного управління ризиками ВК, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Верифікація клієнта також може бути здійснена після відкриття рахунка, але до проведення по ньому першої фінансової операції. Верифікація здійснюється крім того в інших випадках, установлених Національним банком України для СПФМ, за якими він здійснює державне регулювання і нагляд.

Також, СПФМ відповідно до законодавства зобов'язаний на підставі офіційних документів або інформації, отриманої з офіційних та/або надійних джерел (якщо інше не передбачено Законом 361), здійснювати верифікацію.

163. Офіційні документи мають бути чинними (дійсними) на момент їх подання та включати всі необхідні ідентифікаційні дані. Копії офіційних документів, крім нотаріально засвідчених, на підставі яких СПФМ здійснив верифікацію, засвідчуються в порядку, встановленому СДФМ, що відповідно до Закону 361 виконує функції державного регулювання та нагляду за відповідним СПФМ.

164. Абзацом третім частини сьомої статті 11 Закону 361 визначено, яка інформація та документи, не потребують верифікації в разі відсутності в СПФМ підозр щодо їх достовірності (чинності).

165. Законом 361 передбачено, що з метою визначення належності клієнта або КБВ клієнта до РЕР, членів їх сімей або пов'язаних з ними осіб СПФМ використовує декілька надійних джерел інформації та вживає заходів для перевірки отриманої інформації.

А саме, з метою встановлення КБВ СПФМ:

- витребує та отримує від клієнта – юридичної особи структуру власності такого клієнта;
- встановлює щодо трасту або іншого подібного правового утворення відомості про засновників, довірчих власників, захисників (у разі наявності), вигодоодержувачів (вигодонабувачів) або групу вигодоодержувачів (вигодонабувачів), а також про будь-яких інших фізичних осіб, які здійснюють вирішальний вплив на діяльність трасту або іншого подібного правового утворення (у тому числі через ланцюг контролю/володіння). Щодо трастів та інших подібних правових утворень, вигодоодержувачі (вигодонабувачі) яких характеризуються певними ознаками або класом, встановлюється інформація про таких вигодоодержувачів (вигодонабувачів), яка б надала можливість встановити їх особу в момент виплати чи реалізації ними належних їм прав;
- має право використовувати дані, що містяться в офіційних документах, офіційних та/або інших джерелах;
- має вжити належних заходів для перевірки достовірності інформації щодо КБВ та пересвідчитися, що він знає, хто є КБВ (за його наявності), здійснюючи обґрунтовані заходи для розуміння права власності (контролю) та структури власності.

166. СПФМ при встановленні КБВ клієнта не повинен покладатися виключно на Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Вимоги щодо встановлення КБВ СПФМ виконує з використанням ризик-орієнтованого підходу.

167. Відповідно до частини п'ятої статті 11 Закону 361 СПФМ наділено правом витребувати, а державні органи, державні реєстратори зобов'язані протягом десяти робочих днів з дня отримання запиту надати відповідно до законодавства інформацію, що стосується належної перевірки. Зазначена інформація подається безоплатно в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Зазначений порядок встановлений постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 968 «Про затвердження Порядку надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта»⁸⁹.

⁸⁹ Про затвердження Порядку надання державними органами, державними реєстраторами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про клієнта: Постанова Кабінету Міністрів України, 21 жовтня 2020 р. № 968: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/968-2020-%D0%BF#Text>

- 168.** Також, СПФМ має право витребувати, а клієнт, представник клієнта зобов'язані подати інформацію (офіційні документи), необхідну (необхідні) для здійснення належної перевірки, а також для виконання таким СПФМ інших вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ.
- 169.** Частина восьма статті 11 Закону 361 визначає перелік даних, які встановлюються СПФМ під час ідентифікації та верифікації клієнтів резидентів, а частина дев'ята статті 11 Закону 361 відповідно – нерезидентів, а також трастів та інших подібних правових утворень.
- 170.** СДФМ, що відповідно до Закону 361 виконують функції державного регулювання і нагляду за СПФМ, встановлюють особливості та надійні джерела для здійснення належної перевірки клієнтів для відповідних СПФМ, а також особливості встановлення вигодоодержувачів (вигодонабувачів) за фінансовими операціями.
- 171.** СПФМ з метою виконання покладених на нього Законом 361 завдань має право звертатися із запитом до Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, органів виконавчої влади, правоохоронних органів, державних реєстраторів, які зобов'язані протягом десяти робочих днів з дня отримання відповідного запиту надати запитувану інформацію та/або документи (їх копії, витяги з документів). Правоохоронні органи надають інформацію з урахуванням вимог, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.
- 172.** СПФМ зобов'язаний під час здійснення ідентифікації клієнта інформувати його про покладені на такого СПФМ зобов'язання щодо обробки персональних даних для цілей запобігання та ПВК/ФТ.
- 173.** Законом 361 визначено, що СПФМ зобов'язаний документувати заходи, вжиті з метою виконання вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ шляхом створення (ведення) відповідних документів (у тому числі електронних), записів у такий спосіб, щоб сприяти працівникам СПФМ, залученим до проведення первинного фінансового моніторингу, найбільш раціонально та ефективно виконувати свої обов'язки та бути здатним довести СДФМ, що рішення, прийняті з метою дотримання вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ, зокрема, щодо оцінки ризиків, здійснення належної перевірки, моніторингу та повідомлення про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, ґрунтуються на змістовних фактах та результатах комплексного і належного аналізу.
- 174.** Також, Законом 361 встановлено, що СПФМ зобов'язаний зберігати (у спосіб, щоб оперативно надавати на запит відповідних СДФМ, та в обсязі, достатньому для відновлення інформації щодо конкретних фінансових операцій, у тому числі у разі необхідності надання як докази у кримінальному провадженні) документи (у тому числі електронні), їх копії, записи, дані, інформацію щодо заходів, вжитих з метою виконання вимог у сфері запобігання та ПВК/ФТ, зокрема щодо здійснення належної перевірки клієнтів (у тому числі ідентифікації та верифікації представників клієнтів, встановлення їх повноважень), а також осіб, яким СПФМ було відмовлено у встановленні ділових відносин та/або проведенні фінансових операцій, а також усі документи, що стосуються ділових відносин (проведення фінансової операції) з клієнтом (включаючи ділову, зокрема внутрішню, кореспонденцію, листування, звіти, запити, результати будь-якого аналізу під час здійснення належної перевірки клієнта), не менше п'яти років після припинення ділових відносин з клієнтом або завершення разової фінансової операції без встановлення ділових відносин з клієнтом.

Нормативно-правовим актом СДФМ, що відповідно до Закону 361 виконує функції державного регулювання і нагляду за СПФМ, можуть встановлюватися більш тривалі строки та додаткові вимоги до порядку зберігання документів.

- 175.** СПФМ зобов'язаний встановити ідентифікаційні дані, передбачені частинами восьмою-дев'ятою статті 11 Закону 361, у разі наявності в нього підозр щодо клієнтів, передбачених частиною п'ятнадцятою

цятою статті 11 Закону 361, положення, передбачені цією частиною не можуть бути застосовані в разі наявності у СПФМ підозр.

- 176.** Частиною сімнадцятою статті 11 Закону 361 передбачено обов'язок СДФМ розробити нормативно-правові акти щодо підстав використання агента для здійснення ідентифікації та верифікації клієнтів, порядок здійснення ним ідентифікацію та верифікацію.
- 177.** У разі якщо клієнт (особа) діє як представник РЕР, СПФМ зобов'язаний:
- ідентифікувати також особу, від імені або в інтересах якої проводиться фінансова операція, та встановити її КБВ або встановити вигодоодержувача (вигодонабувача) за фінансовою операцією. Крім здійснення фінансових операцій на підставі кореспондентських відносин, передбачених абзацами другим-четвертим пункту 32 частини першої статті 1 Закону 361;
 - перевірити на підставі офіційних документів наявність у представника відповідних повноважень, здійснити ідентифікацію та верифікацію такої особи.

Додаткові заходи щодо РЕР

- 178.** Відповідно до частини 13 статті 11 Закону 361 СПФМ зобов'язаний додатково під час належної перевірки здійснювати стосовно клієнтів, які (КБВ яких) є РЕР, членами їх сімей та особами, пов'язаними з РЕР, такі заходи:
- мати належну систему управління ризиками з метою виявлення факту належності клієнта або КБВ клієнта до зазначеної категорії;
 - одержувати дозвіл керівника СПФМ для встановлення (продовження) ділових відносин, проведення (без встановлення ділових відносин) фінансових операцій на суму, що дорівнює чи перевищує суму, визначену частиною першою статті 20 Закону 361 (незалежно від того, проводиться така фінансова операція одноразово чи як кілька фінансових операцій, що можуть бути пов'язані між собою);
 - вживати достатніх заходів з метою встановлення джерела статків (багатства) та джерела коштів, з якими пов'язані ділові відносини чи операції з такими особами;
 - здійснювати на постійній основі поглиблений моніторинг ділових відносин.
- 179.** Обсяг дій СПФМ щодо заходів, визначених усіма цими, має бути пропорційним ризику ділових відносин (фінансової операції без встановлення ділових відносин) з клієнтом.
- 180.** У разі якщо РЕР перестав виконувати визначні публічні функції, СПФМ зобов'язаний продовжувати не менше ніж протягом дванадцяти місяців враховувати її триваючі ризики та вживати, визначених вище заходів, поки не переконається в тому, що такі ризики відсутні.

При цьому СПФМ повинен враховувати ризики, що залишаються властивими РЕР, зокрема, рівень впливу, що особа може ще мати, обсяг повноважень, якими вона була наділена, а також зв'язок між минулими та чинними повноваженнями тощо.

- 181.** Цікавим у даному контексті є зіставлення вимог щодо здійснення додаткових заходів до належної перевірки РЕР з огляду на зміну підходу до їх визначення, терміну дії статусу РЕР, встановлення високого ризику тощо.

В таблиці 12 містяться відповідні норми законів ПВК/ФТ, які регламентують заходи додаткової обачливості щодо РЕР.

Таблиця 12 Порівняльна характеристика додаткових заходів належної перевірки відносно РЕР

Закон 1702	Закон 361
Додаткові заходи належної перевірки щодо РЕР	
<p>Стаття 6 частина п'ята пункт 2</p> <p>5. Суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний здійснювати такі додаткові заходи:</p> <p>2) стосовно національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях, їх близьких осіб або пов'язаних з ними осіб (пов'язаними особами є особи, з якими члени сім'ї національних, іноземних публічних діячів та діячів, що виконують політичні функції в міжнародних організаціях мають ділові або особисті зв'язки, а також юридичні особи, кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) яких є такі діячі чи їх члени сім'ї або особи, з якими такі діячі мають ділові або особисті зв'язки):</p> <p>а) виявляти відповідно до внутрішніх документів з питань фінансового моніторингу факт належності клієнта або особи, що діє від його імені, до зазначеної категорії клієнтів під час здійснення ідентифікації, верифікації та у процесі їх обслуговування, а також те, чи є вони кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) або керівниками юридичних осіб;</p> <p>б) встановлювати з дозволу керівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу ділові відносини з такими особами;</p> <p>в) до чи під час встановлення ділових відносин вживати заходів для з'ясування джерел походження коштів таких осіб на підставі отриманих від них документів та/або інформації з інших джерел, якщо така інформація є публічною (відкритою), що підтверджують джерела походження їх активів, прав на такі активи тощо;</p> <p>г) проводити з урахуванням рекомендацій відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу, який згідно з цим Законом виконує функції державного регулювання та нагляду за суб'єктом первинного фінансового моніторингу, первинний фінансовий моніторинг фінансових операцій, учасниками або вигодоодержувачами яких є такі особи, у порядку, визначеному для клієнтів високого ризику;</p> <p>г) проводити не рідше одного разу на рік уточнення інформації про клієнта.</p>	<p>Стаття 11 частина тринадцята</p> <p>13. Суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний додатково під час належної перевірки здійснювати стосовно клієнтів, які (кінцеві бенефіціарні власники яких) є політично значущими особами, членами їх сімей та особами, пов'язаними з політично значущими особами, такі заходи:</p> <p>1) мати належну систему управління ризиками з метою виявлення факту належності клієнта або кінцевого бенефіціарного власника клієнта до зазначеної категорії;</p> <p>2) одержувати дозвіл керівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу для встановлення (продовження) ділових відносин, проведення (без встановлення ділових відносин) фінансових операцій на суму, що дорівнює чи перевищує 400 000 грн. (незалежно від того, проводиться така фінансова операція одноразово чи як кілька фінансових операцій, що можуть бути пов'язані між собою);</p> <p>3) вживати достатніх заходів з метою встановлення джерела статків (багатства) та джерела коштів, з якими пов'язані ділові відносини чи операції з такими особами;</p> <p>4) здійснювати на постійній основі поглиблений моніторинг ділових відносин.</p> <p>Обсяг дій суб'єкта первинного фінансового моніторингу щодо заходів, визначених пунктами 2-4 цієї частини, має бути пропорційним ризику ділових відносин (фінансової операції без встановлення ділових відносин) з клієнтом.</p> <p>У разі якщо політично значуща особа перестала виконувати визначні публічні функції, суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний продовжувати не менше ніж протягом дванадцяти місяців враховувати її триваючі ризики та вживати заходів, визначених пунктами 2-4 цієї частини, поки не переконається в тому, що такі ризики відсутні.</p> <p>При цьому суб'єкт первинного фінансового моніторингу повинен враховувати ризики, що залишаються властивими політично значущій особі, зокрема:</p> <p>рівень впливу, що особа може ще мати;</p> <p>обсяг повноважень, якими вона була наділена;</p> <p>зв'язок між минулими та чинними повноваженнями тощо</p>

Розробка та використання належної системи управління ризиками з метою виявлення факту належності клієнта або КБВ клієнта до РЕР

- 182.** Виявлення РЕР вимагає дієвих процедур належної перевірки клієнтів, в тому числі встановлення особи КБВ. Відштовхуючись від цієї вимоги, СПФМ повинні запровадити відповідні системи управління ризиком, для того щоб визначити, чи є клієнт, члени його сім'ї або пов'язані з ним особи РЕР. Загальна вимога полягає в тому, що СПФМ повинен використовувати системи управління ризиком при розпізнаванні РЕР серед клієнтів: відповідні питання, перевірка по базі даних, аналіз інформації, що знаходиться у відкритому доступі, і т.п.

Крім того, існуючі клієнти іноді можуть отримати статус РЕР після того, як встановлені ділові відносини, тому важливо регулярно перевіряти існуючу клієнтську базу на наявність клієнтів, чий статус змінився. СПФМ можуть регулярно зіставляти свою клієнтську базу з базою даних РЕР щоб виявити таких осіб; доцільно використовувати загальнодоступну інформацію про корумпованих РЕР як привід для ситуаційних перевірок бази даних; обов'язковим має бути проведення перевірки статусу РЕР в ході оновлення інформації про своїх клієнтів.

Водночас необхідно зауважити, що СПФМ не повинен використовувати тільки один інструмент виявлення факту належності клієнта до РЕР. СПФМ зобов'язаний використовувати декілька надійних джерел інформації та вживати заходів для перевірки отриманої інформації.

Встановлення ділових відносин з дозволу керівника СПФМ

- 183.** Відповідно до пункту 19 частини першої статті 1 Закону 361 ділові відносини – відносини між клієнтом та СПФМ, пов'язані з діловою, професійною чи комерційною діяльністю СПФМ, що виникли на підставі договору, в тому числі публічного, про надання (використання) фінансових або інших послуг, здійснення СПФМ іншої діяльності та передбачають тривалість існування після їх встановлення.

Закон 361 вимагає, одержувати дозвіл керівника СПФМ для встановлення (продовження) ділових відносин, проведення (без встановлення ділових відносин) фінансових операцій на суму, що дорівнює чи перевищує суму, 400 000 грн. (незалежно від того, проводиться така фінансова операція одноразово чи як кілька фінансових операцій, що можуть бути пов'язані між собою).

Вжиття достатніх заходів з метою встановлення джерела статків (багатства) та джерела коштів, з якими пов'язані ділові відносини чи операції з РЕР

- 184.** Відповідно до пункту 17 частини першої статті 1 Закону 361 джерело коштів, пов'язаних з фінансовими операціями – відомості про походження коштів, що використовуються для здійснення фінансових операцій (коштів, що використовувалися для набуття права власності на активи, що є предметом фінансових операцій) за допомогою СПФМ, які дають розуміння про джерела їх походження, підстави володіння/розпорядження ними (прав на них) особою.

У пункті 18 частини першої статті 1 Закону 361 визначено термін «джерело статків (багатства)» як «відомості про проходження всіх наявних активів особи, що надають розуміння про розмір/величину сукупних активів (статків) особи та історію їх походження».

- 185.** Закон 361 передбачає, що до чи під час встановлення ділових відносин СПФМ вживає заходів для з'ясування джерел походження коштів (активів, прав на такі активи тощо) РЕР, членів їх сім'ї або пов'язаних з ними осіб на підставі:
- отриманих від них документів; та/або
 - інформації з інших джерел, якщо така інформація є публічною (відкритою).

- 186.** Документи, що підтверджують джерела походження коштів клієнта визначаються законодавством залежно від юридичного оформлення операцій, їх виду та економічного змісту.

Так, відповідно до законодавства України існують різні варіанти набуття особою права власності на кошти: дохід, отриманий за реалізацію виробленої продукції, надані послуги, продаж майна, що належить цій особі, отримання спадку, виграш у лотерею, набуття права на скарб тощо. У кожному випадку документи, які підтверджуватимуть право власності особи на отримані кошти, будуть різними. Тобто, джерела походження коштів, які особи надають СПФМ, мають підтверджуватися відповідними документами: наприклад, фінансовою звітністю, яка містить інформацію про види та розмір отриманих доходів, платіжними/ розрахунковими документами, що свідчать про отримані доходи за надані послуги, декларацією про доходи.

Окрім того, документами, що підтверджують джерела походження коштів/активів, також можуть бути: копія декларації про майновий стан і доходи з відміткою контролюючого органу України про її отримання (для податкових резидентів України); копія декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру/декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або органу місцевого самоврядування, отриманої, зокрема з Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що формується та ведеться Національним агентством з питань запобігання корупції; копія податкової декларації (декларації про доходи) з відміткою контролюючого органу іноземної країни про отримання (для нерезидентів України) [за наявності], документи про отриману спадщину, продаж майна, виплату страхової суми за договором страхування.

Здійснення на постійній основі поглибленого моніторингу ділових відносин з PEP

- 187.** Після того як були встановлені відносини з PEP, СПФМ повинен на постійній основі вести поглиблений моніторинг та поточний контроль ділових відносин. До поглибленого моніторингу відносяться процеси перевірки операцій PEP і оцінки того, наскільки ця активність збігається з профілем клієнта, а також періодичне оновлення інформації про клієнта. Також цей моніторинг може включати перевірку окремих клієнтів – вищим керівництвом.
- 188.** Крім збільшення частоти проведення контрольних процедур і більш пильної уваги до PEP через пов'язаний з ними більш високий ризик рекомендовано використовувати методи, наведені нижче:
- *контроль операцій.* Процес контролю операцій полягає в тому, щоб об'єднати інформацію про клієнта, джерела його статків і джерела коштів, проаналізувати всі застосовні до даної ситуації фактори ризику і оцінити, наскільки динаміка операцій клієнта (стан його рахунку, обсяги транзакцій, види використовуваних інструментів тощо) співвідносяться з цими факторами. Здійснюючи контроль операцій, крім безпосереднього аналізу СПФМ доцільно використовувати конкретні типології ВК, у тому числі типології діяльності корумпованих PEP, які на регулярній основі розробляються та оприлюднюються Держфінмоніторингом (див. розділ VII);
 - *отримання оновленої інформації про клієнта.* Клієнтське досьє PEP повинно регулярно оновлятися або завдяки збору інформації за допомогою автоматизованого пошуку по базах даних і ручного оновлення, або за допомогою контролю за операціями (ручного та (або) автоматизованого). Інформація, яка збирається таким чином, може показати зміну політичної функції або ділової активності, значні або незвичайні угоди, інші характеристики ризику, відзначити події, що впливають на репутацію особи (наприклад, участь в кримінальному або цивільному судовому процесі, негативна «увага» ЗМІ).

Посилені заходи належної перевірки у сфері страхування життя

- 189.** Додаткові, специфічні заходи обачливості щодо операцій із страхування життя PEP передбачені для страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів.

Так, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, крім заходів, передбачених частиною тринадцятою статті 11 Закону 361, здійснюють також заходи для встановлення факту проте,

чи є РЕР вигодоодержувачем (вигодонабувачем) та/або КБВ вигодоодержувача (вигодонабувача) за договором (страховим полісом, свідоцтвом, сертифікатом) страхування життя.

У разі встановлення факту про те, що така особа є вигодоодержувачем (вигодонабувачем) та/або КБВ вигодоодержувача (вигодонабувача), до здійснення страхової виплати за таким договором (страховим полісом, свідоцтвом, сертифікатом) про це інформується керівник СПФМ та проводиться на постійній основі моніторинг ділових відносин з держателем такого договору (страхового полісу, свідоцтва, сертифіката) з урахуванням рекомендацій відповідного СДФМ, за результатами якого приймається рішення щодо інформування Держфінмоніторингу.

190. Порівняння вимог щодо посиленних заходів належної перевірки у сфері страхування життя відносно РЕР у різних редакціях закону ПВК/ФТ наведено в таблиці 13.

Таблиця 13 Порівняльна характеристика посиленних заходів належної перевірки у сфері страхування життя відносно РЕР

Закон 1702	Закон 361
Посилені заходи належної перевірки у сфері страхування життя	
<p>Стаття 6 частина п'ята пункт 2</p> <p>Страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, крім заходів, передбачених цим пунктом, здійснюють також заходи для встановлення факту про те, чи є така особа за договором (полісом) страхування життя вигодоодержувачем (вигодонабувачем). У разі встановлення факту про те, що така особа є вигодоодержувачем (вигодонабувачем), до здійснення страхової виплати за таким полісом про це інформується керівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу та проводиться поглиблена перевірка клієнта-держателя такого страхового полісу, за результатами якої приймається рішення щодо інформування спеціально уповноваженого органу</p>	<p>Стаття 11 частина тринадцята пункт 4</p> <p>Страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, крім заходів, передбачених цією частиною, здійснюють також заходи для встановлення факту про те, чи є політично значуща особа вигодоодержувачем (вигодонабувачем) та/або кінцевим бенефіціарним власником вигодоодержувача (вигодонабувача) за договором (страховим полісом, свідоцтвом, сертифікатом) страхування життя. У разі встановлення факту про те, що така особа є вигодоодержувачем (вигодонабувачем) та/або кінцевим бенефіціарним власником вигодоодержувача (вигодонабувача), до здійснення страхової виплати за таким договором (страховим полісом, свідоцтвом, сертифікатом) про це інформується керівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу та проводиться на постійній основі моніторинг ділових відносин з держателем такого договору (страхового полісу, свідоцтва, сертифіката) з урахуванням рекомендацій відповідного суб'єкта державного фінансового моніторингу, за результатами якого приймається рішення щодо інформування спеціально уповноваженого органу</p>

Обов'язковий контроль фінансових операцій РЕР

191. Законом 361 визначено, що фінансовому моніторингу підлягають порогові фінансові операції, а також підозрілі фінансові операції (діяльність).
192. Відповідно до частини першої статті 20 Закону 361, фінансові операції є пороговими, якщо сума, на яку здійснюється кожна із них, дорівнює чи перевищує 400 тисяч гривень (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри, - 55 тисяч гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, еквівалентну за офіційним курсом гривні до іноземних валют і банківських металів 400 тисяч гривень на момент проведення фінансової операції (для суб'єктів господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри, - 55 тисяч гривень), зокрема, за умови участі в таких операціях РЕР, членів їх сім'ї та/або осіб, пов'язаних з РЕР.

Окрім цього, в додаток до зазначеного вище, фінансові операції РЕР, членів їх сім'ї та/або осіб, пов'язаних з РЕР або спроба їх проведення незалежно від суми, на яку вони проводяться, вважаються підозрілими, та підлягатимуть фінансовому моніторингу, якщо СПФМ має підозру або має достатні підстави для підозри, що вони є результатом злочинної діяльності або пов'язані чи стосуються фінансування тероризму або фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

- 193.** При визначенні того, чи є підозрілою фінансова операція або діяльність, СПФМ враховує типологічні дослідження, підготовлені Держфінмоніторингом та оприлюднені ним, а також рекомендації СДФМ.

Згідно із пунктом 46 частини першої статті 1 Закону 361 підозра – це припущення, що ґрунтується на результатах аналізу наявної інформації та може свідчити про те, що фінансова операція або її учасники, їх діяльність чи походження активів пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та/або фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, або із вчиненням іншого кримінального правопорушення або діяння, за яке передбачені міжнародні санкції.

- 194.** Крім того, Законом 361 передбачено, що СПФМ зобов'язаний:
- забезпечувати моніторинг фінансових операцій клієнта (у тому числі таких, що здійснюються в інтересах клієнта) на предмет відповідності таких фінансових операцій наявній у СПФМ інформації про клієнта, його діяльність та ризик, включаючи в разі необхідності інформацію про джерело коштів, пов'язаних з фінансовою(ими) операцією(ями);
 - забезпечувати виявлення, зокрема з використанням засобів автоматизації, фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, до початку, у процесі, у день виникнення підозри, після їх проведення або під час спроби їх проведення чи після відмови клієнта від їх проведення;
 - забезпечувати реєстрацію фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, зокрема з використанням засобів автоматизації
 - повідомляти Держфінмоніторинг про:
 - порогові фінансові операції, здійснені за участю РЕР, членів їх сім'ї та/або осіб, пов'язаних з РЕР що відповідають ознакам, визначеним абзацами другим та третім частини першої статті 20 Закону 361, – протягом п'яти робочих днів з дня їх проведення (спроби проведення);
 - підозрілі фінансові операції (діяльність) РЕР, членів їх сім'ї та/або осіб, пов'язаних з РЕР або спроби їх проведення незалежно від суми, на яку вони(а) проводяться, – негайно після виникнення підозри або достатніх підстав для підозри, а також надавати обґрунтовані висновки, копії документів та іншу інформацію, на основі яких сформовано підозру, та додаткову інформацію на запити спеціально уповноваженого органу.
- 195.** СПФМ для виявлення РЕР може користуватись відкритими інформаційними ресурсами.

Практичні аспекти застосування ризику-орієнтованого підходу щодо РЕР

- 196.** Однією з основних відмінностей Закону 361 є зміна підходу до оцінки СПФМ відповідних ризиків щодо національних РЕР, згідно з яким виключено норму щодо обов'язкового встановлення високого ризику ділових відносин (фінансової операції без встановлення ділових відносин) стосовно таких клієнтів.

Водночас, практика застосування зазначених норм законодавства у сфері ПВК/ФТ, свідчить про застосування деякими СПФМ однакового формального підходу до всіх клієнтів, які належать до національних РЕР, членів їх сімей та пов'язаних з ними осіб, як до високо ризикових клієнтів, не враховуючи вид послуг, та рівень впливу, який ці особи можуть мати.

Застосування зазначеного підходу свідчить про неналежну систему управління ризиками в цій частині.

Вважається адекватним застосування наступного підходу щодо клієнтів, які належать до категорії національних РЕР, уключаючи тих, які тривалий час не виконують визначені публічні функції.

Отже, СПФМ у випадках, якщо клієнт – національний РЕР обслуговувався до набуття чинності Законом 361, з моменту припинення виконання визначених публічних функцій пройшло не менше ніж дванадцять місяців, операції клієнта є зрозумілими для СПФМ (наприклад, операції проводяться в межах отриманої заробітної плати, не має підозрілих фінансових операцій), для встановлення джерел статків (багатства) та джерела коштів, пов'язаних із фінансовими операціями, може бути достатнім отримання інформації від клієнта, здійснення аналізу інформації, яка вже є у СПФМ, отримання інформації з публічних джерел з надійною репутацією.

Разом з цим, можливими критеріями/індикаторами встановлення СПФМ високого ризику ділових відносин з РЕР можуть бути, наприклад:

- використання корпоративних механізмів (юридичних осіб та інших утворень) з метою приховування факту бенефіціарної власності;
- використання посередників, якщо це не відповідає звичайним діловим відносинам або є підстави вважати, що вони використовуються з метою приховування КБВ, який є РЕР;
- використання членів сім'ї або пов'язаних осіб в якості законних власників активів РЕР (наприклад, оформлення права власності на активи РЕР, членів сім'ї, пов'язаних осіб);
- наявність доступу до державних активів, коштів та фінансових операцій з ними;
- наявність контролю за дозвільними органами, які видають ліцензії та права концесії;
- наявність прямої або опосередкованої можливості контролювати механізми, спрямовані на виявлення або запобігання ВК/фінансуванню тероризму;
- здійснення вирішального впливу на діяльність фінансової установи; контроль за нею опосередковано або через займану посаду;
- діяльність, пов'язана з торгівлею зброєю або військово-промисловим комплексом;
- діяльність, пов'язана з державними закупівлями (постачання товару/послуг державі або державним органам)
- діяльність, пов'язана з будівництвом та (великою) інфраструктурою, що здійснюється за рахунок державних/комунальних коштів;
- здійснення повноважень, пов'язаних діяльністю державних органів влади, зокрема з прийняттям рішень щодо розподілу державних коштів, приватизації державного майна, земельних ділянок, закупівлі продукції/послуг за державні кошти, призначення на посади в органах державної влади/місцевого самоврядування, прийняття законів та підзаконних нормативно-правових актів, ухвалення судових рішень;
- зарахування/отримання готівкових коштів у великих обсягах;
- проведення фінансових операцій, пов'язаних з придбанням РЕР та/або членом його сім'ї предметів розкоші, оплатою послуг з високою вартістю, у тому числі, що проводиться через їх представників.

Цей перелік не є вичерпним. Водночас, слід зауважити, що наявність одного чи більше можливих критеріїв/індикаторів не є обов'язковою підставою для встановлення СПФМ високого ризику ділових відносин з РЕР, вони можуть бути використані СПФМ для аналізу рівня впливу, що особа може ще мати, обсягом повноважень, якими вона була наділена.

РОЗДІЛ V.

Рекомендації щодо відкритих інформаційних джерел стосовно виявлення політично значущих осіб⁹⁰

- 197.** Країни іноді публікують списки національних PEP або відомих державних посад. Однак це не вимагається Рекомендаціями FATF, більш того, експерти зазначають, що такі списки мають потенційні недоліки і можуть створювати проблеми для їх ефективного виконання.
- 198.** Країни можуть публікувати два типи списків:
- список посад / функцій PEP;
 - список імен політично значущих осіб.

В цілому, хоча включення в список може підтвердити, що людина є PEP, його відсутність в списку не виключає можливості того, що людина є PEP.

5.1. Національні інформаційні ресурси

199. Інформаційні ресурси стосовно національних публічних діячів

Наразі законодавством України не передбачено формування єдиного державного інформаційного ресурсу з вичерпним переліком національних публічних діячів, що відповідає загальноновизнаній міжнародній практиці.

В свою чергу, інформація стосовно національних публічних діячів міститься в окремих комерційних та безкоштовних інтернет-базах, а також офіційних вебсайтах органів державної влади України.

Прикладами таких інформаційних ресурсів є наступні⁹¹.

200. База публічних діячів України

Зазначена база створена громадською організацією «Центр протидії корупції» спеціально для використання з метою виконання Закону 361.

У базі містяться відомості щодо українських публічних діячів та членів їх сімей та пов'язаних осіб.

База використовує легальні джерела для отримання інформації щодо PEP. Перелік джерел

⁹⁰ Зазначені у розділі інформаційні ресурси (продукти) є рекомендованими для використання з метою виявлення PEP, але не обов'язкові.

⁹¹ При цьому слід звернути увагу, що відповідальність за отримання відповідної інформації про клієнта лежить на СПФМ.

визначається Законом України «Про доступ до публічної інформації»⁹². Зокрема це: офіційні друковані видання, офіційні веб-сайти, будь-яке інше офіційне розміщення інформації.

Інтернет-адреса – <http://per.org.ua>

201. *Інтернет-довідник «Офіційна Україна сьогодні»*

Зазначений довідник містить інформацію про органи державної влади та біографічні довідки РЕР.

Для державних установ вказані загальні контактні відомості (адреса, телефон, офіційний сайт), штатний розпис керівників (посада, хто обіймає, телефон), структурні та регіональні підрозділи.

Особливістю довідника є те, що в ньому використовуються різноманітні інтернет-джерела (не лише офіційні сторінки установ та політиків, але й їхні блоги, різноманітні аналітичні досьє тощо).

Інтернет-адреса – <http://dovidka.com.ua>

202. *Пошукова система Ring*

Зазначена система містить усі державні відкриті офіційні бази даних (Єдиний державний реєстр, Декларації, СМІДА й інші) із гнучким доступом до всіх їх даних. Дозволяє здійснювати пошук, зокрема, за такими джерелами: власники значної частки СМІДА, помічники народних депутатів, декларації родинних зв'язків суддів та кандидатів, паперові декларації державних службовців, британський реєстр компаній.

Інтернет-адреса – <http://ring.org.ua>

203. *База Декларацій*

Декларації, включно з оцифрованими паперовими (подавалися з 2011 по 2015 роки включно) та новими електронними деклараціями від НАЗК (подавалися з 2015), в одному, уніфікованому форматі.

Інтернет-адреса – <http://declarations.com.ua>

Таблиця 14 Офіційні вебсайти органів державної влади України

Категорія національного РЕР	Назва офіційного вебсайту (інтернет-адреса)
Президент України	Офіційне інтернет-представництво Президента України (http://www.president.gov.ua)
Прем'єр-міністр України	Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua)
Члени Кабінету Міністрів України	Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua)
Перші заступники та заступники міністрів	Офіційні вебсайти міністерств
Керівники інших центральних органів виконавчої влади, їх перші заступники і заступники	Урядовий портал (http://www.kmu.gov.ua) Офіційні вебсайти центральних органів виконавчої влади
Народні депутати України	Офіційний вебсайт Верховної Ради України (http://www.rada.gov.ua)
Голова та члени Правління Національного банку України, члени Ради Національного банку України	Офіційний вебсайт Національного банку України (http://bank.gov.ua)
Голова та судді Конституційного Суду України	Офіційний вебсайт Конституційного Суду України (http://www.ccu.gov.ua)

92 Про доступ до публічної інформації: Закон України, 13 січня 2011 р. № 2939-VI // Голос України. – 2011. – № 24: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

Категорія національного РЕР	Назва офіційного вебсайту (інтернет-адреса)
Голова та судді Верховного Суду	Офіційний вебсайт Верховного Суду України (http://supreme.court.gov.ua)
Голови та судді вищих спеціалізованих судів	Офіційні вебсайти: Вищий антикорупційний суд (http://hcac.court.gov.ua) Вищий суд з питань інтелектуальної власності (<i>сайт знаходиться на стадії розробки</i>) Вищий господарський суд України (http://vgsu.arbitr.gov.ua); Вищий адміністративний суд України (суд припинив процесуальну діяльність 15.12.2017) (http://www.vasu.gov.ua) Офіційний веб-портал судової влади України (https://court.gov.ua/sudova-vlada)
Члени Вищої ради правосуддя	Офіційний вебсайт Вищої ради правосуддя (http://hcj.gov.ua)
Члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України	Офіційний вебсайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (http://www.vkksu.gov.ua)
Члени Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів	Офіційний вебсайт Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (http://www.kdkp.gov.ua)
Генеральний прокурор України та його заступники	Офіційний вебсайт Офісу Генерального прокурора (http://www.gp.gov.ua)
Голова Служби безпеки України та його заступники	Офіційний вебсайт Служби безпеки України (http://ssu.gov.ua)
Директор Національного антикорупційного бюро України	Офіційний вебсайт Національного антикорупційного бюро України (http://nabu.gov.ua)
Голова Антимонопольного комітету України та його заступники	Офіційний вебсайт Антимонопольного комітету України (http://amcu.gov.ua)
Голова та члени Рахункової палати	Офіційний вебсайт Рахункової палати (http://rp.gov.ua)
Члени Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України	Офіційний вебсайт Національної ради з питань телебачення і радіомовлення України (http://www.nrada.gov.ua)
Надзвичайні і повноважні послы	Єдиний профільний інформаційний ресурс відсутній
Начальник Генерального штабу - Головнокомандувач Збройних Сил України, начальники Сухопутних військ України, Повітряних Сил України, Військово-Морських Сил України	Офіційний вебсайт Міністерства оборони України (http://www.mil.gov.ua)
Державні службовці, посади яких віднесені до першої або другої категорії посад	Єдиний профільний інформаційний ресурс відсутній
Керівники обласних територіальних органів центральних органів виконавчої влади	Офіційний вебсайт Кабінету Міністрів України (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=24482930)
Керівники обласних територіальних органів прокуратури	Офіційний вебсайт Офісу Генерального прокурора (http://www.gp.gov.ua/ua/sop_1)
Керівники обласних територіальних органів Служби безпеки України	Офіційний вебсайт Служби безпеки України (https://ssu.gov.ua/rehionalni-orhany https://ssu.gov.ua/contacts/upravlinnia)
Голови та судді апеляційних судів	Офіційний вебсайт Судової влади України (http://court.gov.ua)
Керівники адміністративних управлінських чи наглядових органів державних та казенних підприємств, господарських товариств, державна частка у статутному капіталі яких перевищує 50 відсотків	Єдиний профільний інформаційний ресурс відсутній
Керівники керівних органів політичних партій та члени їх центральних статутних органів	Єдиний профільний інформаційний ресурс відсутній

204. При виявленні національних публічних діячів рекомендовано звертати увагу на можливі зміни (внаслідок реорганізації) в назвах органах державної влади та посад їх керівних працівників.

5.2. Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

- 205.** Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»⁹³ в Україні створено центральний орган виконавчої влади України зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізацію державної антикорупційної політики – Національне агентство з питань запобігання корупції.

Відповідно до пункту 9 частини першої статті 11 цього Закону одним із повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції є забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

- 206.** Згідно із статтею 47 Закону України «Про запобігання корупції» (облік та оприлюднення декларацій) Національне агентство з питань запобігання корупції забезпечує відкритий цілодобовий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному власному веб-сайті.

Доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції надається шляхом можливості перегляду, копіювання та роздрукування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання.

- 207.** Інформація про особу в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігається упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави або місцевого самоврядування, всього часу виконання цією особою функцій держави або місцевого самоврядування, а також упродовж п'яти років після припинення виконання нею зазначених функцій, крім останньої декларації, поданої особою, яка зберігається безстроково.

93 Про запобігання корупції: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

5.3. Інформаційні ресурси стосовно іноземних та міжнародних публічних діячів (в т.ч. національних)

208. *Lexisnexis*

Зазначений програмний продукт надає можливість здійснювати пошук PEP на національному та іноземному (міжнародному) рівні. Ця платформа з управління ризиками надає можливість автоматичного моніторингу афілійованих компаній та відмічає будь-які ризиковані дії або зв'язки для СПФМ.

Інтернет-адреса – <http://www.lexisnexis.com>

209. *Список Доу Джонса (Dow Jones Watchlist)*

Список Доу Джонса базується на програмах спостереження восьми найбільших фінансових інститутів світу за політичним діячами світу. Зазначений інтернет-ресурс характеризується гнучким форматом даних та детальною, цільовою категоризацією профайлів публічних діячів шляхом додавання додаткових ідентифікаторів.

Інтернет-адреса – <http://www.dowjones.com>

210. *Accuity's Global PEP*

База даних складається більш ніж з 1,3 мільйонів підприємств у 240 країнах світу та являється однією із найбільших баз даних високопосадовців.

База містить таку інформацію як: імена, псевдоніми, дати та місця народження, фотографії, посади, членів сімей, партнерів та холдингові компанії, надаючи прямий доступ до найбільш повної інформації, яка допоможе ідентифікувати співпадіння. У додаток міститься інформація про ступені спорідненості у вигляді інтерактивної діаграми для ідентифікації зв'язків між клієнтами із групи ризику та PEP.

Інтернет-адреса – <http://www.accuity.com>

211. *Thomson Reuters World-Check*

База даних, що оновлюються в он-лайн режимі та містить понад 2,6 мільйонів профайлів фізичних та юридичних осіб з більш ніж 240 країн світу. Забезпечує ефективний моніторинг більш ніж 400 санкційних програм, переліків осіб що публікуються правоохоронними органами, національними регуляторами. Профайли, окрім іншого, містять посилання і на відкриті джерела інформації.

Інтернет-адреса – <https://risk.thomsonreuters.com>

5.4. Керівництво з використання джерел інформації для визначення РЕР, членів їх сімей та пов'язаних осіб

- 212.** Визначення того, чи є клієнти або КБВ (контролери) РЕР та/або з'ясувати, хто є членами їх сімей може бути складним завданням для СПФМ, особливо, коли справа пов'язана з іноземними РЕР, стосовно яких доступ до інформації може бути не легким. Інше питання – виявлення СПФМ серед існуючих клієнтів, тих які є РЕР.
- 213.** Організації, що займаються встановленням міжнародних стандартів, запропонували ряд заходів, які можуть бути застосовані в роботі з РЕР або можливими РЕР (наведені нижче). Майже всі довідкові матеріали, перелічені у кінці цього розділу містять деякі рекомендації з найкращої практики для визначення РЕР та інших, пов'язаних з ними осіб.
- 214.** FATF підкреслює, що належна перевірка клієнта є основним джерелом інформації для визначення того, чи є клієнт РЕР, являються Рекомендації FATF 10 і 12.

Наприклад, ключовим фактором цього постійного процесу може бути основне заняття клієнта або місце роботи. Однак, існують і інші джерела інформації, які можуть допомогти СПФМ встановити чи є клієнт РЕР.

- 215.** На відміну від наглядових і правоохоронних органів у СПФМ є доступ до важливого джерела інформації – клієнта і цим джерелом інформації вони повинні користуватися ним більшою мірою, ніж інформацією від третіх сторін. Однак, у СПФМ часто виникає необхідність використовувати додаткові джерела інформації для проведення заходів з належної перевірки клієнта та отримання додаткових відомостей з метою реалізації вимог, передбачених Рекомендацією FATF 12.
- 216.** Заходи, які можуть бути застосовані в роботі з РЕР або можливими РЕР:

а) забезпечення отримання точної/оновленої інформації про належну перевірку клієнта

Іноді трапляється так, що клієнт стає РЕР після того, як відносини були вже встановлені. В таких випадках для СПФМ особливо важливо здійснювати моніторинг рахунків клієнтів, щоб зрозуміти період зміни профілю та статусу клієнта, операції по рахунку та оновлювати інформацію про такого клієнта. Постійний моніторинг повинен здійснюватися на підставі ризику у відповідності до Рекомендації FATF 10.

б) роль співробітників

Пояснювальна записка до Рекомендації FATF 18 вимагає, щоб внутрішній контроль включав в себе програму постійного навчання персоналу. Такі програми мають містити ефективні методи та заходи для визначення належності клієнта до РЕР, використання прикладів життєвих ситуацій для забезпечення їх актуальності. Внесок людей та аналітичні висновки, отримані від досвідчених співробітників можуть представляти більшу цінність для виявлення та управління ризиками, пов'язаними з РЕР, аніж програмне забезпечення.

в) пошук в Інтернеті та ЗМІ

СПФМ часто використовують Інтернет та ЗМІ в якості джерел інформації для встановлення, моніторингу, перевірки інформації щодо РЕР, проте, вона не може вважатися всеохоплюючим та надійним джерелом інформації. Загальний пошук по великих інформаційно-пошукових системах є складним по причині великої кількості збігів, що в подальшому викликає необхідність

здійснення додаткового пошуку. Для того, щоб пошук інформації був більш цілеспрямованим варто використовувати безкоштовні пошукові інструменти на спеціалізованих сайтах. Крім цього, пошукові ресурси, які можуть бути пов'язані з клієнтом, допоможуть знайти відповідну інформацію (наприклад, медіа сайти в країні походження клієнта). Пошук по Інтернет-ресурсам також може допомогти отримати загальну інформацію про країну (наприклад, чи існує в країні заборона щодо відкриття банківських рахунків РЕР за кордоном).

г) використання комерційних баз даних

Існує велика кількість комерційних баз даних доступ до яких може допомогти у виявленні РЕР. Відповідно до Рекомендацій FATF використання таких баз не являється обов'язковим.

Такі бази можуть використовуватися як додаткові джерела для встановлення високоризикових осіб, їх родичів або близьких осіб. Проте, у комерційних базах даних є ряд обмежень, про які необхідно знати компетентним органам та СПФМ, а саме:

- комерційні бази даних не містять повну або надійну інформацію, оскільки формуються з джерел, доступних для широкого кола осіб, як наслідок неможливо перевірити повноту та точність інформації про особу;
- враховуючи те, що вибори, зміни та загальна ротація РЕР відбувається практично щодня у всьому світі, такі бази даних не можуть містити актуальну інформацію;
- визначення РЕР постачальниками таких баз даних може не збігатися з визначеннями та функціями щодо РЕР, що використовуються в кожній конкретній країні;
- неточна транслітерація і написання деяких імен може вплинути на можливість СПФМ знайти збіг по іменах. Обробка клієнтських баз даних за допомогою комерційних баз може призвести до помилкових збігів, якщо така база даних містить недостатні або неточні ідентифікаційні дані. Такий збіг потребуватиме додаткових заходів для встановлення дійсної та точної інформації;
- висока вартість підключення до баз та використання їх ресурсів.

5.5. Червоні прапори щодо виявлення політично значущих осіб та їх діяльності

217. FATF розробила список червоних прапорів/підозрілих показників, які можуть бути використані для надання допомоги у виявленні зловживань PEP під час ділових відносин з ними. Цей список червоних прапорів/підозрілих індикаторів призначений для надання допомоги у виявленні підозрілої поведінки серед тих високопосадовців, які зловживають своїм посадовим становищем. Водночас, слід пам'ятати, що перелік показників не може бути застосований як «клеймо» щодо всіх PEP.

218. *PEP, що намагаються приховати свою особистість*

PEP, володіючи інформацією, що їх статус може вплинути на швидкість виявлення факту його неправомірної поведінки, намагаються приховати особисту інформацію, щоб їх неможливо було виявити.

Приклади способів приховування інформації:

- використання корпоративних інструментів (юридичних осіб та утворень), для приховування належності до КБВ;
- використання корпоративних інструментів (трастів) без достатніх на це підстав;
- використання посередників, коли це не відповідає звичній діловій практиці, або їх використання для приховування PEP;
- використання членів сім'ї чи близьких осіб в якості законних власників.

219. *Індикатори ризику, пов'язані з PEP та його поведінкою*

Певна поведінка та індивідуальні характеристики PEP можуть спровокувати червоні прапори/рівні ризику або критерії підозрілості:

- використання корпоративних механізмів (юридичних осіб та правових механізмів) з метою приховування: права власності, здійснення підприємницької діяльності, країни;
- PEP здійснює запити стосовно процедур політики ПБК/ФТ чи заходів, які застосовуються у відношенні PEP;
- PEP відчуває себе некомфортно при наданні інформації про активи чи джерело походження активів;
- невідповідність інформації про доходи, яка надана PEP з інформацією, отриманою з інших джерел (декларації, опубліковані офіційні дані про розмір заробітної плати);
- PEP не може або не бажає надати пояснення причин ведення справ в країні, де здійснюють свою діяльність фінансові або нефінансові установи;
- PEP надає неповну і неточну інформацію;
- PEP намагається використовувати послуги фінансових або нефінансових установ, які, як правило, не надаються іноземним чи високоризикованим клієнтам;
- кошти перераховуються в країну, з якою PEP не має ділових зв'язків;
- PEP було надано відмову на в'їзд до країни (відмова на видачу візи);
- PEP з країни, яка забороняє або обмежує можливості володіти нерухомістю та рахунки в іншій державі.

220. *Посада PEP або пов'язана з нею діяльність*

Можливі показники ризику можуть включати в себе:

- PEP має значні повноваження для доступу до державних активів, засобів, операцій;
- PEP здійснює контроль над регулюючими органами, які видають рішення про надання дозволів,

- в тому числі ліцензії, а також концесії;
- РЕР наділена повноваженнями щодо безпосереднього чи опосередкованого контролю щодо механізмів, створених для запобігання і виявлення ВК/фінансування тероризму;
- РЕР (активно) применшує важливість своїх функцій, якими вона наділена;
- РЕР не розкриває інформації про свої повноваження (враховуючи навіть і ті, якими вона наділена в силу займаної посади);
- РЕР має доступ до урядових чи корпоративних рахунків, здійснює контроль за їх використання, може якимось чином впливати на їх використання;
- РЕР (частково) володіє або контролює СПФМ, в приватному порядку, або за посадою;
- РЕР (частково) володіє або контролює СПФМ (особисто або неофіційно), які є контрагентом або установою – кореспондентом по операції;
- РЕР є директором або КБВ – клієнта СПФМ.

221. Індикатори ризику, пов'язані з сектором, в якому РЕР здійснює свою діяльність

Зв'язок з високоризикованою діяльністю може підвищити ризик ділових відносин з РЕР. Відповідно до положень Рекомендації FATF 1, компетентні органи, СПФМ повинні визначити категорію клієнтів, які можуть мати підвищений ризик. Для цього, у СПФМ мають бути керівництво або результати оцінки ризиків. Які види діяльності представляють собою високі ризики залежить від їх оцінки. Приклади високоризикованих видів діяльності:

- торгівля зброєю та військово-промисловий комплекс;
- банківська справа та фінанси;
- діяльність у сфері державних закупівель;
- будівництво та (великі) інфраструктури;
- розвиток та інші види допомоги;
- діяльність з охорони здоров'я людини;
- гірничовидобувна діяльність;
- приватизація;
- забезпечення товарами та послугами загального споживання.

222. Ділові відносини/операції/мета ділових відносин

Червоні прапори та індикатори, які так чи інакше можуть бути пов'язані з певними діловими відносинами або операціями:

- велика кількість представлених звітів про підозрілі операції РЕР, що підлягають фінансовому моніторингу;
- депозит або зняття значних готівкових коштів з рахунку, використання банківських чеків або інших документів на пред'явника для здійснення великих платежів. Використання великої кількості готівки;
- інші СПФМ припинили ділові відносини з РЕР;
- інші СПФМ були притягнуті до відповідальності регуляторів під час перебування у ділових відносинах з РЕР;
- особисті і ділові грошові потоки пов'язані, важко відрізнити один від одного;
- фінансова діяльність РЕР не відповідає законній або очікуваній діяльності, активи переміщуються з рахунку на рахунок різних фінансових установ без видимої на те причини;
- рух по рахунку відображає високу активність після періоду спокою; або протягом відносно короткого часу по спливу короткого терміну часу або одразу після встановлення ділових відносин;
- спостерігається суттєвий потік готівкових коштів або грошових переказів на рахунок або з рахунку, здійснення великої кількості електронних переказів з рахунку /на рахунок;
- операції між рахунками юридичної особи, яка не є клієнтом, і РЕР;
- РЕР не може або не бажає надавати інформацію або пояснення для встановлення ділових відносин, відкриття рахунку або проведення фінансових операцій;
- РЕР отримує міжнародні перекази грошових коштів на ігровий рахунок. РЕР знімає з рахунку кошти для гри шляхом виписки чека;
- РЕР використовує треті сторони для обміну ігрових фішок на готівку і навпаки з невеликою або

- мінімальною ігровою діяльністю;
- PEP використовує різні банківські рахунки без видимої комерційної чи іншої причини.

223. *Продукти, послуги, операції або канали доставки*

Рекомендації FATF (Пояснювальна записка до Рекомендації 10) містять приклади продуктів, галузей, послуг, операцій або каналів доставки, які мають більш високий ризик, незалежно від типу клієнта. Наприклад:

- приватний банкінг;
- анонімні операції (у тому числі готівкових коштів);
- ділові відносини або операції (угоди), що здійснюються без присутності сторін;
- платежі, отримані від невідомої або непов'язаної третьої особи.

Якщо цими продуктами, товарами, послугами, операціями, каналами постачання користується PEP, то тоді повинні враховуватися додаткові фактори ризику (в залежності від виду PEP). Це створює додатковий фактор ризику. На додаток до тих прикладів, які перераховані в Рекомендаціях FATF, існують інші продукти, послуги, операції та канали постачання, які стають уразливими, якщо ними користуються PEP. Наприклад:

- послуги, які, зазвичай, надаються заможним іноземним клієнтам;
- трастові і корпоративні послуги;
- електронні перекази з/на рахунок PEP, які не можуть бути пояснені з економічної точки зору, або в яких відсутня інформація про відправника або одержувача;
- кореспондентські або котлові рахунки;
- дилерські послуги щодо дорогоцінних металів і каміння, інших товарів розкоші;
- дилерські послуги щодо розкішних транспортних засобів (наприклад, коштовних автомобілів, спортивних автомобілів, кораблів, вертольотів і літаків);
- ріелторської послуги щодо торгівлі елітною нерухомістю.

224. *Особливі червоні прапорці та індикатори ризику для країни*

Рекомендації FATF (Пояснювальна записка до Рекомендації 10) містять приклади високоризикованих країн, незалежно від категорії клієнта. Крім того, такі червоні прапорці і індикатори, що стосуються країн можуть бути враховані при здійсненні відносин з PEP:

- іноземні чи національні PEP з високоризикованих країн (як визначено в Рекомендації FATF 19, або Пояснювальної записці до Рекомендації 10);
- додаткові ризики виникають, якщо іноземні чи національні PEP з високоризикованих країн будуть мати контроль чи вплив над рішеннями, які будуть впливати на ефективність виявлених недоліків в системі ПВК/ФТ;
- іноземна чи національна PEP прибула з країни, яка відповідно до інформації з надійних джерел рахується країною з високим рівнем корупції;
- іноземна чи національна PEP є вихідцем з країни, яка не підписала або не ратифікувала, або не виконує відповідні вимоги та положення КООНПК і Конвенції Організації економічного співробітництва та розвитку по боротьбі з підкупом іноземних PEP при здійсненні міжнародних комерційних угод;
- іноземна чи національна PEP з країн з моноеконімією (економічна залежність від одного або декількох експортних товарів), особливо, якщо контроль експорту або заходи ліцензування були введені в дію;
- іноземні чи національні PEP з країн, які залежать від експорту незаконних товарів, таких як наркотики;
- іноземні чи національні PEP з країн з політичними системами, заснованими на особистій владі, авторитарному режимі, або країн, в яких функціонує режим збагачення можновладців;
- іноземні чи національні PEP з країни з недостатнім або непрозорим управлінням та низьким рівнем відповідальності;
- іноземні чи національні PEP прибули з країн, які відповідно до відкритих джерел, мають високий рівень організованої злочинності.

РОЗДІЛ VI.

Приклади справ про відмивання грошей за участю РЕР щодо політично значущих осіб

Нижче представлена збірка тематичних досліджень, які обрані з числа публікацій, що демонструють використання фінансової системи з метою ВК, від корупції. Це тільки основні приклади для розуміння та подальшого вивчення.

225. Приклад звітності стосовно активів, для допомоги у виявленні корупції, що пов'язана з ВК: Конгресмен США Рендал Каннінгем⁹⁴

Рендал «Герцог» Каннінгем був конгресменом США, що представляв район в Південній Каліфорнії. Колишній льотчик-винищувач, він був членом потужного Комітету з асигнувань, функція якого полягала у розвитку бюджету. Військовий досвід Конгресмена Каннінгема дозволив йому мати певні важелі у формуванні військового бюджету. В рамках своїх обов'язків, він мав можливість передбачати власні спеціальні вимоги, відомі як «обмежені ліміти» в оборонних бюджетах, вимагаючи, щоб військові придбали певний товар або послугу. Деякі з цих обмежених лімітів зобов'язали використовувати контракти «без зобов'язань», які могли обійти нормальний відкритий процес торгів нібито тому, що товар або послуга були вузькоспеціалізованою або класифікованою.

Каннінгем виключав хабарі як правило, в транзакції з активами в обмін на контракти з «обмеженими лімітами». В одному випадку, оборонний підрядник зміг отримати мільйони з контрактів «з обмеженими лімітами» на купівлю будинку за завищеною ціною, так щоб Каннінгем міг придбати більш дорогий будинок. Для маскування угоди, підрядник використовував корпоративну структуру (траст), щоб купити будинок Каннінгема. Підрядник платив додаткові гроші Конгресмену, які були замасковані через чеки, які виплачувались юридичною особою, що була заснована Каннінгемом раніше. Інші подібні хабарі включали покупку яхти, яка номінально належала третій особі, але насправді належала і використовувалась Каннінгемом, а також покупку антикваріату або меблів. Слідчим у справі допомогло те, що Каннінгем був зобов'язаний розкривати свої активи і свій дохід. Розгляд цих записів показав, що чиста вартість активів Каннінгема за декілька років злетіла у декілька разів, але це не був його чистий дохід. Крім того, Каннінгем перерахував активи на рахунки корпорації, яка використовувалась для прийому деяких хабарів, що дозволило слідчим зробити висновок, що гроші, сплачені цій корпорації були безпосередньо пов'язані з ним.

Зазначена справа також демонструє труднощі операцій з контрактами «з обмеженими лімітами». Деякі з цих контрактів «з обмеженими лімітами», що застосовувались Конгресменом носили не більше, ніж транзитний характер: підрядником було укладено контракт за завищеною ціною і частина грошей була повернута назад Конгресмену.

Джерело: судові документи США, Сполучені Штати проти Рендалл Каннінгем, справа № 05-кр-2137 (2006).

⁹⁴ Специфічні фактори ризику у відмиванні доходів від корупції – допомога підзвітній установи, червень 2012: <http://www.fatf-gafi.org/topics/methodsandtrends/documents/specificriskfactorsinthelaundryingofproceedsofcorruption-assistancetoreportinginstitution.html>

226. Приклад з використання коштів: Дієпріє Аламіайсієга⁹⁵

Дієпріє Аламіайсієга був обраний губернатором штату Байєлса в Нігерії в 1999 році і був переобраний у 2003-му році.

У деклараціях активів в 1999-му і 2003-х роках, вдалося виявити, що Аламіайсієга, мав певні зобов'язання, та контролював численні рахунки в Лондоні та депозити на мільйони фунтів стерлінгів.

В 2005-му році Аламіайсієга був заарештований на рейсі до Великої Британії та давав інтерв'ю в поліцейській дільниці Лондона. В одному із домоволодінь Лондона було знайдено 1 млн. фунтів стерлінгів готівкою в численних закритих мішках в закритій спальні. Під час свого інтерв'ю він заперечував участь в корупції і заявив, що ця готівка є його «стратегічним резервом». Аналіз основних рахунків, пов'язаних з Аламіайсієга показав, що обидва банківських депозити і рахунки є вельми суперечливими та із заявленою метою. Аналіз проведений Великобританією основних рахунків, пов'язаних з Аламіайсієгою показали активність на обох банківських депозитах та рахунках дуже заперечливу із заявленою метою.

Наприклад, незабаром після відкриття одного з рахунків, було різке підвищення депозитів з 35000 до 1,5 млн. фунтів стерлінгів. У 2003-му році Аламіайсієга також доручив лондонській довірений компанії і постачальнику послуг реєстрацію компанії на Сейшельських островах у якій Аламіайсієга був єдиним акціонером і директором. Потім ця компанія відкрила рахунок у банку Великобританії. Банк передбачив оборот у розмірі 250000 фунтів стерлінгів, але в перші 14 місяців на рахунок надійшло коштів на загальну суму близько 2,7 млн. фунтів стерлінгів; всупереч характеристиці функціонування бізнесу компанія не має будь-яких витрат. 1,6 млн. фунтів стерлінгів надійшли з банку в Нігерії від підрядника Bayelsa. Крім того, принаймні, на один з цих рахунків надходили готівкові вклади, у розмірі від 10000 до 15 000 фунтів стерлінгів.

Джерело: Судові документи, Федеративна Республіка Нігерія. Інвестиційна Корпорація Сантоліна та ін. HC05-C03602 (2006).

227. Приклад: Джозеф Естрада⁹⁶

Джозеф Естрада був президентом Республіки Філіппіни у період з червня 1998-го року по січень 2001-го року. Він пішов у відставку під час свого імпичменту за звинуваченням у корупції і на тлі зростаючого суспільного протесту проти його президентства. Він був заарештований у квітні 2001-го року і звинувачений у порушенні Закону про боротьбу з грабунком нібито накопичивши більш ніж 87 мільйонів доларів США незаконним способом. Станом на 12 вересня 2007 року Суд визнав Естрада винним у розкраданні майна, вважаючи, що з червня 1998-го по січень 2001-го року, Естрада (а) був у змові з губернатором Луїсом Сінгсон та іншими, і зібрав 11,6 млн. доларів США у вигляді відкатів від незаконних гральних операторів як захист грошей, з яких 4,26 млн. доларів США були знайдені, на банківських рахунках Фонду ERAP мусульманської молоді, і (б) використав дві урядові установи на придбання акцій в Belle корпорації (Belle) і злочинно збагатився, отримавши 4 млн. доларів США комісії з продажу за допомогою фейкового банківського рахунку під назвою «Хосе Веларде», фактичним власником якого він був.

Два рази Естрада використав фонд, щоб приховати незаконні доходи і залучив велику кількість осіб, які діяли в різних галузях, щоб допомогти реалізовувати свої незаконні схеми.

228. Приклад: Скандал з Міжнародним Аеропортом Piarco⁹⁷

У період з 1996-го по 2000-й рік уряд Тринідаду та Тобаго проводив низку тендерів для забудовників Міжнародного аеропорту Piarco в Тринідаді. Бірк Хілман Консалтантс, Inc. (ВНС), фірма-збудовник співвласником якої був Едуардо Хільман-Волер, що був найнятий як дизайнер, консультант, менеджер проекту по нагляду за будівництвом аеропорту. ВНС та інші, такі як бізнесмен Рауль Гутьєрес та Армандо Паз, змогли сфальсифікувати конкурсні процедури, таким чином, що представлені ними компанії

95 Специфічні фактори ризику у відмиванні доходів від корупції – допомога підзвітній установі, червень 2012: <http://www.fatf-gafi.org/topics/methodsandtrends/documents/specifricriskfactorsinthelaundryofproceedsofcorruption-assistancetoreportinginstitutions.html>

96 The Puppet Masters, How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It (Vander Does de Willebois, Halter, Harrison, WonPark, Sharman), StAR (WorldBank / UNODC) 2011: <https://star.worldbank.org/star/publication/puppet-masters>

97 The Puppet Masters, How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It (Vander Does de Willebois, Halter, Harrison, WonPark, Sharman), StAR (WorldBank / UNODC) 2011: <https://star.worldbank.org/star/publication/puppet-masters>

контрольовані ними ж, такі як Florida corporation Calmaquip Engineering Corp. (Calmaquip), були обрані для виконання контрактів.

За цивільним позовом, поданим Тринідад і Тобаго проти змовників, вплив політичних діячів, до яких увійшли голова Національної газової компанії Стів Фергюсон, міністр фінансів Брайан ГуйДун, голова туризму та промислового розвитку компанії Тринідад і Тобаго Ішвар Галбарансінт, дозволив ВНС та іншим змовникам, гарантувати схвалення урядом цих проектів.

Договір розроблений на підставі CP-9 був схвалений з метою побудови корпусу та інтер'єру в аеропорті. Незважаючи на те, що вісім компаній пройшли попередню кваліфікацію, щоб подати заявки, тільки одна компанія з Тринідаду і Тобаго, Північна Будівельна компанія (Northern) надала заявку на участь у тендері. Згідно з обвинувальним висновком, компанія Північна належала Галбарансінту. Незважаючи на те, що ставка компанії Northern складала близько 10 млн. доларів понад оцінку затрат, компанія Northern уклала договір на підставі CP-9.

Договір розроблений на підставі CP-13 був укладений компанією Calmaquip для різної спецтехніки, такої як телескопічні трапи, ліфти, ескалатори і рентгенівські апарати. Незважаючи на те, що 10 компаній пройшли попередню кваліфікацію, щоб надати заявки на підставі CP-13, лише компанії Calmaquip та SDC, міжнародна будівельна фірма, подали заявку на участь у тендері. Ні компанія Calmaquip, ні компанія SDC не повідомили, що дочірня компанія SDC, SDCC мали спільних ПЕР, директорів і місце діяльності з компанією Calmaquip. Компанія Calmaquip виграла тендер, незважаючи на те, що сума складала 15 млн. доларів і була більшою, ніж у кошторисної вартості CP-13. Доходи, отримані від цих шахрайських контрактів пізніше були перераховані в різні рахунки офшорних банків, які пов'язані з компаніями оболонками. Зловживання корпоративними структурами (трастами) має важливе значення в цьому випадку.

Часто корпоративні структури (трасти) використовувались для захисту анонімності публічного діяча в корупційних схемах. У подальшому вони використовувались, щоб приховати імена тих, хто був залучений до цієї схеми. Ще однією причиною використання корпоративних структур (трастів) є надання шахрайським схемам видимості легітимності. Через масштабний характер проекту будівництва аеропорту Піарко, важливу роль відіграв уряд у привласненні контрактів і ймовірно залучених публічних діячів високого рівня, що було б майже неможливо для тих публічних діячів, які залишилися повністю анонімним протягом виконання схеми.

Іншими словами, основна мотивація для використання корпоративних структур (трастів), ймовірно, не захист анонімності публічних діячів. Замість цього, швидше за все, замовники використовували корпоративні структури (трасти) для того, щоб переконати громадськість, що тендерні процедури та укладання контрактів виконувались законно.

Адміністрація аеропорту Тринідаду і Тобаго (ТіТ) була урядовим органом призначеним з метою спільної відповідальності за будівництво аеропорту. З квітня по листопад 2000-го року, адміністрація аеропорту внесла кошти на банківські рахунки компанії Calmaquip до банку Dresdner Bank AG, Lateinamerika (Dresdner) в Майамі, штат Флорида, США для роботи компанії Calmaquip на підставі CP-13.403. Було зроблено сорок п'ять платежів на суму від 20 461, 95 доларів США до 5 500 663, 75 доларів США та на суму більше 29 095 477, 404 доларів США. Після цього, гроші були внесені на рахунок компанії Calmaquip Dresdner, і замовники використовували систему розшарування коштів для створення рівнів поділу.

11 травня 2000 року, Рауль Гутьєррес, президент і директор компанії Calmaquip, провів 405 електронних платежів на суму 2 000 000 млн. доларів з банку Dresdner Bank на банківський рахунок Leu Ltd. від імені компанії, AMA Investment Group (AMA). Згідно з обвинувальним висновком, в той же день AMA перерахувала 1 500 000 доларів зі свого рахунку у банку Bank Leu на рахунок компанії Argentum International Marketing Services SA (Argentum) у банку Bank Leu. Протягом всього наступного місяця Стів Фергюсон від імені компанії Argentum нібито перераховував кошти з рахунку банку Argentum Bank Leu на інші банківські рахунки, що відкриті на ім'я іншого власника корпоративних структур (трастів), такі як Vocora Holding, Inc. (Vocora) і Maritime Securities Holdings Ltd.

У серпні та вересні 2000-го року обидва директора Гутьєррес і Армандо-Пас з компанії Calmaquip, також виконували численні перекази від імені компанії Calmaquip на рахунки Banko Bilbao Vizcaya Argentaria в Empresas Sudamericana S.A. (Empresas). Пізніше, Empresas за твердженням, виконала

електронний переказ коштів з цього рахунку на рахунок банку Argentum's Bank Leu. Після створення відповідного розшарування, виплати були зроблені на банківські рахунки співучасників.

229. Приклад: Павло Лазаренко: розкрадання та ВК⁹⁸

Після відставки Павла Лазаренка з посади Прем'єр-міністра України у липні 1997 року проти нього українські правоохоронні органи ініціювали декілька кримінальних проваджень, звинувачуючи у корупції та махінаціях з державними коштами.

Одним з головних пунктів звинувачення Лазаренка була підозра про виведення до Швейцарії 20 млн доларів США через агрофірму «Наукову», з приводу чого протягом 1997-98 років Генеральна прокуратура України направила декілька десятків запитів швейцарським правоохоронцям. У березні 1998 року в Швейцарії було відкрите відповідне кримінальне провадження, а вже в жовтні у результаті взаємодії української оперативно-слідчої бригади та швейцарської влади в одному із банків Женеві були заблоковані 20 млн доларів США, які імовірно належали Лазаренку.

На початку грудня Лазаренко, котрий як народний депутат у рамках розвитку міжпарламентських зв'язків України та Європейського Союзу перебував у Брюсселі, вирішив виїхати автомобілем до Швейцарії. При перетині 2 грудня кордону у районі міста Базель у швейцарських прикордонників виникли сумніви щодо панамського паспорту, який він пред'явив. Лазаренко був затриманий для з'ясування ситуації, у ході чого вияснилося, що він фігурував у кримінальних справах щодо ВК.

3 грудня народний депутат від «Громади» заявив з трибуни парламенту, що повідомлення про затримання Лазаренка у Швейцарії є провокацією з боку влади і продовженням її курсу на знищення політичної опозиції. Згодом, коли повідомлення підтвердилося, з боку однопартійців Лазаренка пролунали закиди владі у бездіяльності по звільненню з-під арешту в іноземній країні українського громадянина.

4 грудня у Женеві слідчий Лоран Каспер-Ансерме провів перший допит Лазаренка, на якому той заперечив наявність рахунків у швейцарських банках. При цьому він наполягав, що не пам'ятає жодних незаконних операцій і що всі звинувачення з боку українських правоохоронців інспіровані з боку президента України Леоніда Кучми у руслі політичної боротьби. Також він наполягав на своєму дипломатичному імунітеті як депутата Парламентської асамблеї Ради Європи і відмовився підписувати протокол допиту.

16 грудня відбувся другий допит, у ході якого Лазаренко визнав наявність рахунків та проведення операцій через них з офшорними компаніями, пояснивши свої неправдиві свідчення двома тижнями раніше стресовим станом. Через два дні Лазаренко був випущений з-під арешту під заставу в 4 млн швейцарських франків, зобов'язавшись при цьому прибути до Женеві на судові слухання на 1-2 березня 1999 року.

9 лютого 1999 року Генпрокуратура України подала до парламенту запит на арешт Лазаренка, посиляючись у тому числі на факт арешту самого політика та його коштів у Швейцарії, який 17 лютого був підтриманий Верховною Радою 310 депутатами. Не чекаючи результатів голосування в парламенті, Лазаренко напередодні вилетів до Греції, звідки вирушив до США. Прибувши у аеропорт Нью-Йорку 19 лютого він звернувся до Служби імміграції та натуралізації з проханням про політичний притулок. Лазаренко був затриманий за нелегальний в'їзд до США, згодом американськими правоохоронцями йому були пред'явлені звинувачення у низці злочинів, зокрема у ВК.

Оскільки Павло Лазаренко не прибув на судові слухання у березні 1999 року, швейцарська влада подала його у міжнародний розшук і звернулася до США з проханням видати його. Однак останні відмовились це зробити, оскільки український экс-прем'єр був під слідством американських правоохоронців. У травні 2000 року Лазаренко був допитаний швейцарськими правоохоронцями і у підсумку заключив з ними і з американцями угоду: визнав свою вину по двох випадках ВК через швейцарські банки за умови невикористання наданої інформації для розслідування у США та не видання його Україні. 28 червня 2000 року суд Женеві заочно засудив Лазаренка до 1,5 років ув'язнення та до штрафу у 10,7 млн швейцарських франків.

25 серпня 2006 року Павло Лазаренко судом США був засуджений до 97 місяців ув'язнення та штрафу понад 10 млн доларів США.

98 Володимир Головка, Цей день в історії, 17 лютого 2018 р.: <https://www.jnsm.com.ua/h/0219Q/>

230. Приклад: Екс-прем'єр Пакистану Шаріф засуджений за корупцію⁹⁹

Суд в Ісламабаді визнав Наваза Шаріфа винним у звинуваченні, заснованому на матеріалах з «панамських досьє».

Повалений прем'єр-міністр Пакистану Наваз Шаріф засуджений до семи років позбавлення волі за звинуваченням у корупції. Антикоруptionний суд в Ісламабаді, визнав екс-прем'єра винним у звинуваченні, заснованому на матеріалах «панамських досьє» – матеріалах журналістського розслідування, присвяченого використанню офшорів для податкових маніпуляцій.

Суд констатував, що Шаріф не може пояснити, звідки він взяв кошти для покупки сталеливарного заводу в Саудівській Аравії. Вирок може бути оскаржений.

У липні той самий суд засудив Наваза Шаріфа до 10 років в'язниці через купівлю розкішної квартири в Лондоні на кошти невідомого походження. Екс-прем'єр оскаржив цей вирок і у вересні був звільнений з в'язниці під заставу.

Новий вирок Навазу Шарифу винесено на тлі обіцянок чинного прем'єр-міністра Пакистану Імрана Хана всерйоз взятися за боротьбу з повсюдною корупцією. Верховний суд Пакистану в 2017 році довічно заборонив Шарифу займатися політичним життям і наказав антикорупційним органам розслідувати три різних справи, що стосуються майна сім'ї колишнього прем'єра.

За даними пакистанської англомовної газети Dawn, Шариф з вересня 2017 року поставав перед антикорупційними судами 165 раз.

Наваз Шаріф тричі займав пост прем'єр-міністра Пакистану. Вперше він був відсторонений від посади в 1993 році за підозрою в корупції. У 1997 році Шаріф здобув перемогу на виборах, але вже в 1999 році був повалений в результаті військового путчу, і відправився у вигнання. Він повернувся на батьківщину в 2007 році і знову зайняв прем'єрський пост в 2013 році, на якому залишався поки не був довічно позбавлений права займатися політикою.

231. Приклад: Справа Джахангіра Гаджієва¹⁰⁰

Джахангір Гаджієв засуджений в Азербайджані до 15 років в'язниці.

Голова правління ВАТ «Міжнародний банк Азербайджану» Джахангір Гаджієв засуджений до 15 років позбавлення волі.

Колишнього голову правління МБА затримали і взяли під варту 5 грудня 2015 року. 23 червня Джахангіра Гаджієва були пред'явлені звинувачення в розкраданні у МБА в цілому більше 211 мільйонів манатів (близько 138 млн в доларовому еквіваленті).

Суддівський склад під головуванням судді Афгану Гаджієва зачитав обвинувальний вирок. Джахангір Гаджієв отримав 15 років позбавлення волі. Один з його наблизених, колишній директор Бакинського горіхового заводу Азад Джавадов, отримав 10 років 11 місяців позбавлення волі і був узятий під варту в залі суду. Главу філії «Центральний» МБА Юсиф Алекперова засудили до 7,5 року позбавлення волі. Директор ТОВ Inter Security Ібрагім Гусейнов отримав 6,5 року тюремного терміну. Ще четверо колишніх співробітників МБА Анар Султанов, Кенан Оруджев, Ільгар Абдуллаєв і Мамед Джахангіра засуджені до трьох років позбавлення волі умовно.

Суд визнав підсудних винними за статтями 179.3.1, 179.3.2 (привласнення в великому розмірі організованою групою), 308.2 (зловживання посадовими повноваженнями, що спричинило тяжкі наслідки), 309.2 (перевищення посадових повноважень, що спричинило тяжкі наслідки),

99 Deutsche welle, Ex-Pakistani PM Nawaz Sharif sentenced to 7 years for corruption, 24.12.2018: <https://www.dw.com/en/ex-pakistani-pm-nawaz-sharif-sentenced-to-7-years-for-corruption/a-46852268>

100 Фаик Меджид, Джахангір Гаджієв приговорен в Азербайджане к 15 годам тюрьмы, 14 жовтня 2016 р.: <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/290941/>

313 (службове підроблення), 228.1 і 228.4 (незаконне придбання, передача, збут, зберігання, перевезення або носіння вогнепальної зброї, комплектуючих деталей до нього, боєприпасів) КК Азербайджану.

Прес-секретар Міністерства фінансів Азербайджану Маїс Пірієв в зв'язку з вимогами Гаджієва про явку в суд міністра фінансів Саміра Шаріфова заявив, що керівництво МБА видавало кредити без відома Наглядової ради банку, в якому були присутні представники фінансового відомства. Представник міністерства фінансів відзначив, що з жовтня 2009 року до березня 2015 року всупереч рішенням Наглядової ради юридичним і фізичним особам в цілому були видані безнадійні кредити на 1,3 мільярда манатів, 1,4 мільярда доларів і 300 мільйонів євро. У той же час за вказівкою колишнього керівництва банку і всупереч чинному законодавству з країни було вивезено 3,7 мільярда доларів, 1,1 мільярда євро, які були витрачені на покупку боргових паперів (векселів), створених в офшорах нових компаній без будь-яких позитивних кредитних рейтингів. Пізніше ці кошти за допомогою багатоступінчастого перерахування були спрямовані на проекти, бенефіціаром більшості з яких був Джахангир Гаджієв.

232. Колишній очільник банку Ватикану визнаний винним у відмиванні грошей і засуджений майже до 9 років позбавлення волі¹⁰¹

Колишній очільник банку Ватикану Анджело Калойя був засуджений майже до дев'яти років тюремного ув'язнення за ВК і розкрадання при обтяжуючих обставинах.

81-річний чоловік був засуджений до восьми років 11 місяців тюремного ув'язнення, що зробило його високопоставленим чиновником Ватикану, засудженим за фінансовий злочин. Його адвокат оскаржує вирок.

Калойя був президентом банку, відомого як Інститут релігійних справ (IOR) з 1989 по 2009 рік. Йому і двом юристам, які консультували банк, було пред'явлено звинувачення в розкраданні грошей під час продажу італійської нерухомості, що належала IOR в період з 2001 по 2008 рік. Вони нібито заявили про меншу суму ніж фактична сума продажу.

Суд Ватикану також визнав винними двох адвокатів. 97-річна Габріеле Люцці отримала такий самий вирок, що і Калойя. Синові Люцці, 55-річному Ламберто Люцці, призначили термін строком у п'ять років та два місяці.

Відповідно до прес-релізу Ватикану, кожен із засуджених також повинен буде заплатити штраф і йому буде заборонено займати державні посади на необмежений термін.

Всі троє заперечували правопорушення в ході судового процесу, який почався в 2018 році.

Банк Ватикану давно страждає через фінансові скандали.

У вересні 2020 року Джованні Анджело Беччю, один з впливових кардиналів Ватикану, пішов у відставку через фінансовий скандал.

У той час Беччю заявив, що його звинуватили у розкраданні, але він наголошував на своїй невинності під час прес-конференції після того, як був звільнений Папою Франциском.

У 2013 році Папа Франциск створив комітет експертів, щоб проводити реформи економічних і адміністративних структур Святого Престолу для боротьби з цією проблемою.

101 Valentina Di Donato and Zamira Rahim, CNN, Vatican bank's former chief found guilty of money laundering, sentenced to nearly 9 years in prison, 22.01.2021: <https://edition.cnn.com/2021/01/21/europe/vatican-bank-money-laundering-intl/index.html>

РОЗДІЛ VII.

Витяги із типологічних досліджень Держфінмоніторингу щодо участі політично значущих осіб у схемах, пов'язаних з ймовірним відмиванням коштів

- 233.** Держфінмоніторинг відповідно до покладених на нього завдань на постійній основі здійснює типологічні дослідження у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Результати цих досліджень у вигляді окремих збірників розміщуються на офіційному вебсайті та доводяться до відома всіх учасників системи ПВК/ФТ.

7.1. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 роки¹⁰²

- 234. Приклад ВК державного підприємства, привласнених за участі компанії, підконтрольній народному депутату України**

За результатами проведеного фінансового розслідування, Держфінмоніторингом встановлені факти розкрадання державних коштів за участі компанії-нерезидента, яка підконтрольна народному депутату України.

Так, між **Державним Підприємством** та **Компанією-нерезидентом А** (Австрія), укладено контракт та ряд додаткових угод про продаж **Державному Підприємству** декілька тисяч тон сировини протягом 4-х років. В свою чергу, **Австрійська компанія-нерезидент А** підконтрольна **народному депутату України. Компанія-нерезидент А** не являлась виробником сировини та не мала засобів для її перевезення, тобто виступала лише посередником. На виконання зазначеного контракту **Державне Підприємство** перерахувало **75 млн. дол. США** на користь **Компанії – нерезидента А**.

В подальшому, **Компанія-нерезидент А** уклала договір з дійсним виробником та постачальником

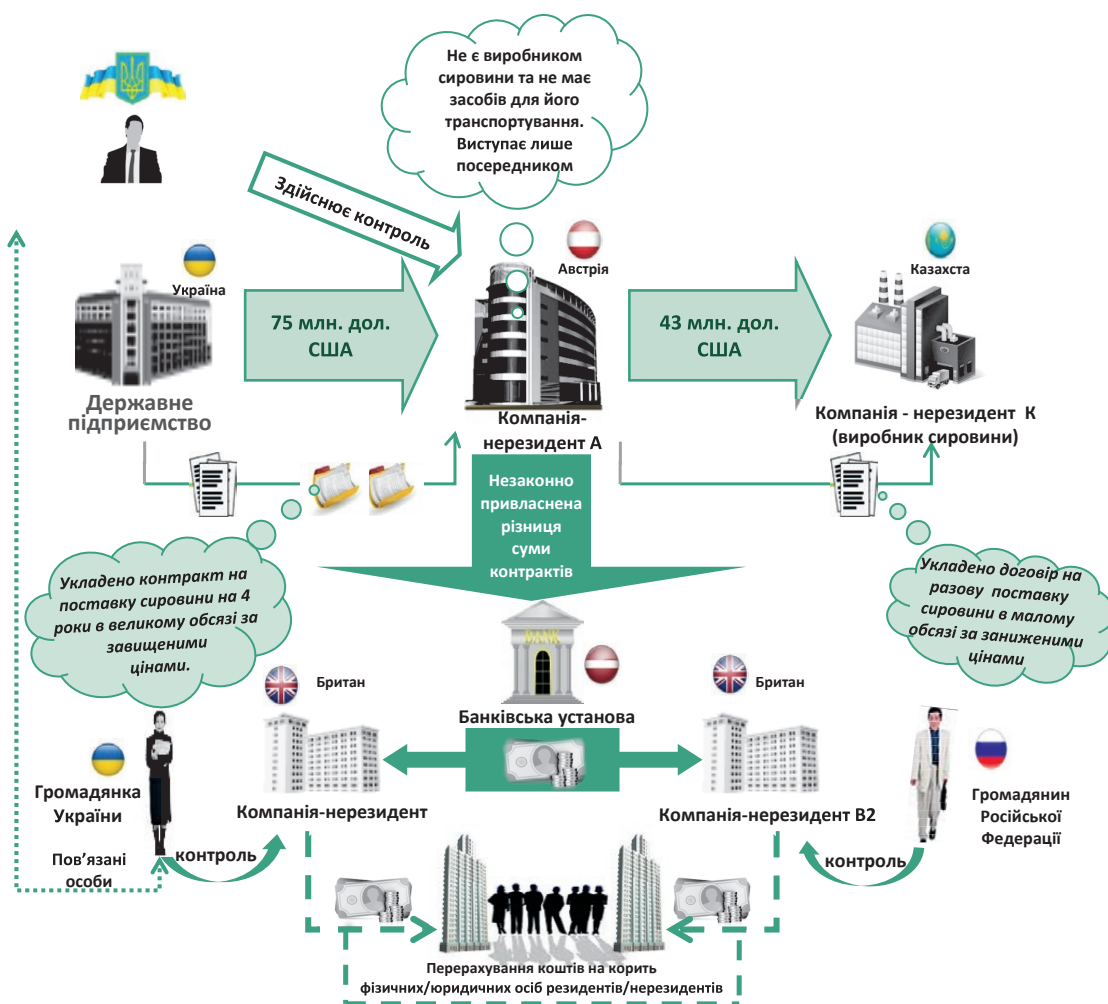
¹⁰² Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2016, 2015, 2014 pp.: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/2017%2002%2021_Typolog_2014-2015-2016.pdf

сировини – **Компанією – нерезидентом К** (Казахстан). Проте, ціна сировини в даному договорі була значно нижчою ніж в контракті та угодах між **Компанією – нерезидентом А** та **Державним Підприємством**, а обсяги поставки сировини в рази меншими.

Частину отриманих коштів від **Державного Підприємства**, в сумі **43 млн. дол.** США було перераховано **Компанією-нерезидентом А** на користь казахстанської **Компанії – нерезидента К**, інша частина – на латвійські рахунки двох Компаній-нерезидентів В1 та В2 (Великобританія), які були підконтрольні громадянам Російської Федерації та України. Також, в результаті подальших розслідувань, було виявлено, що Громадянка України, якій була підконтрольна **Компанія-нерезидент В1** та **народний депутат України** – є **пов’язаними особами**. Таким чином, **Компанія-нерезидент А** привласнила кошти, за рахунок різниці вартості контрактів.

Далі, з латвійських рахунків британських **Компаній-нерезидентів В1 та В2** кошти були перераховані на користь ряду **фізичних та юридичних осіб, як резидентів, так і нерезидентів** України.

Правоохоронним органом здійснюється кримінальне провадження.

235. Приклад ВК, одержаних національним публічним діячем України у вигляді хабаря

За результатами розслідування, проведеного Держфінмониторингом спільно з правоохоронним органом, виявлено схему ВК, одержаних національним публічним діячем України у вигляді хабаря.

Між двома **Компаніями-нерезидентами А** та **В** укладено договір про співпрацю, згідно якого **Компанія-нерезидент А** зобов'язується за винагороду сприяти **Компанії-нерезиденту В** у продажу обладнання на території України.

Бенефіціарним власником **Компанії-нерезидента А** є **Громадянин А**, який на той час обіймав посаду народного депутата України.

Державним підприємством України у галузі енергетики за бюджетні кошти було придбано обладнання у **Компанії-нерезидента В**.

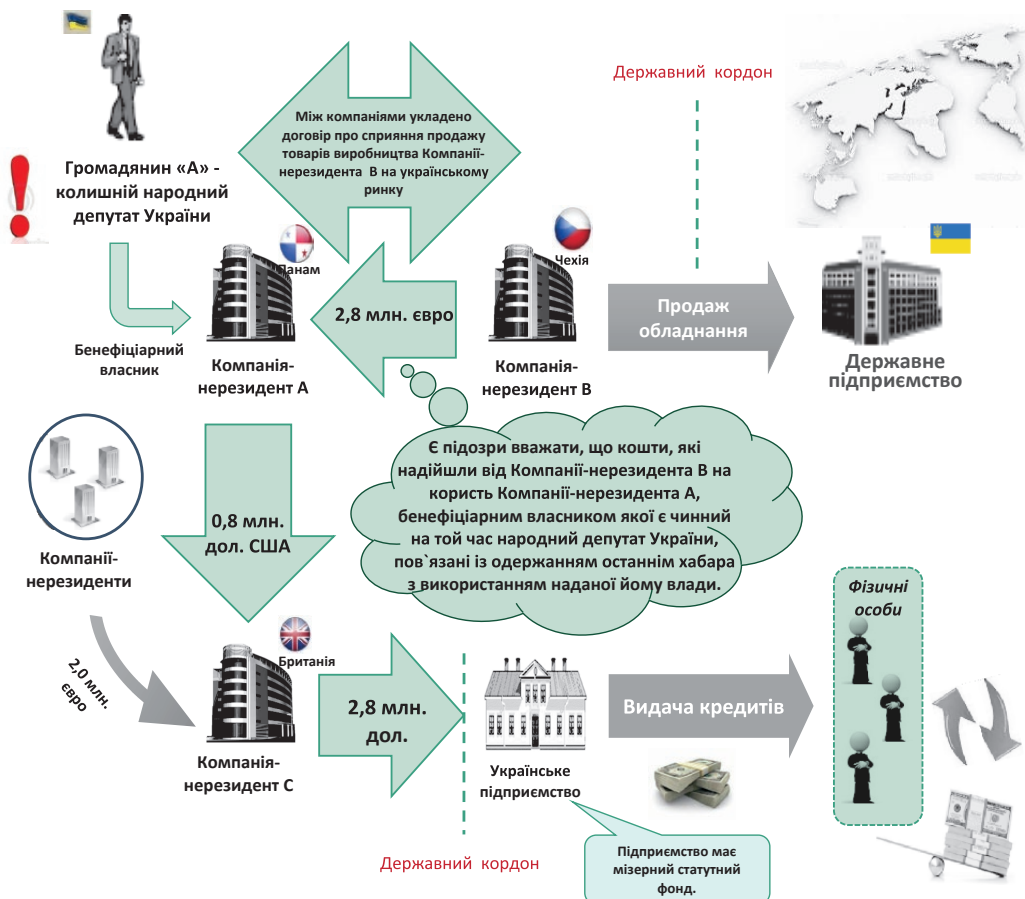
Компанія-нерезидент А отримала кошти в сумі **2,8 млн. євро**, які перераховані за договором співпраці про просування товарів на ринку України. **Компанією-нерезидентом А** перераховано кошти в сумі **0,8 млн. дол. США** на користь **Компанії-нерезидента С**.

Зазначені кошти разом **Компанія-нерезидент С** того ж дня перерахувала на користь **Українського підприємства**.

При цьому, підприємство має мізерний статутний фонд, декларує незначні доходи. В подальшому, зазначені кошти було переведено в готівку шляхом надання кредитів фізичним особам.

Таким чином, є підозри, що кошти, які надійшли від **Компанії-нерезидента В** на користь **Компанії-нерезидента А**, бенефіціарним власником якої є народний депутат України, пов'язані із одержанням останнім хабара.

Правоохоронним органом здійснюється кримінальне провадження.

236. Приклад ВК, отриманих особами, які займають високі державні посади, у вигляді неправомірної вигоди

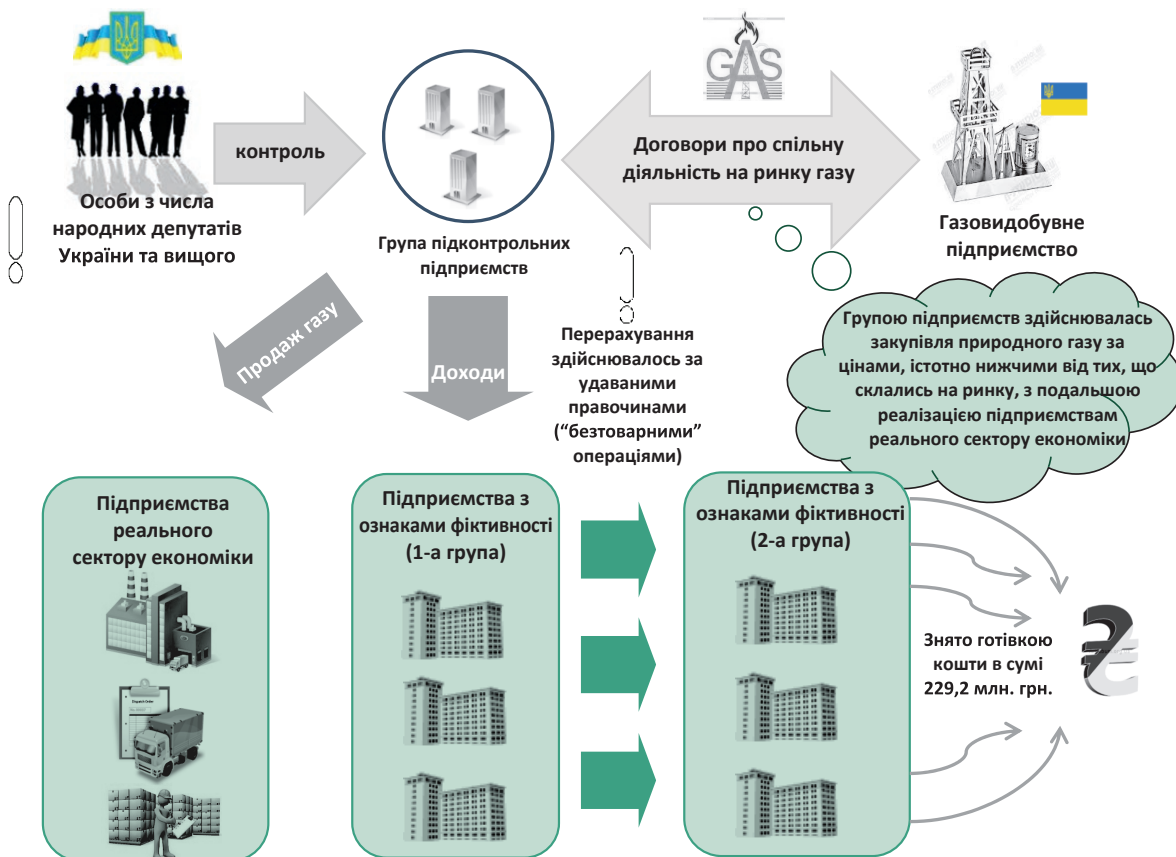
За результатами проведеного Держфінмоніторингом фінансового розслідування, виявлено схему, яка свідчить про ВК, отримання високо посадовцями у вигляді неправомірної вигоди.

Встановлено, що групою осіб, які займають високі державні посади, створено злочинну організацію з метою особистого збагачення. Зазначені особи, використовуючи надану владу та службове становище, організували реалізацію природного газу, видобутого **Підконтрольними підприємствами** за договорами про спільну діяльність з **Газовидобувним підприємством**, яке має державну власність, за цінами, істотно нижчими від тих, що склались на ринку природного газу.

В подальшому, видобутий газ реалізовувався підприємствам реального сектору економіки за ринковою вартістю.

Одержаний дохід у вигляді різниці грошових коштів від купівлі газу за заниженими цінами та подальшого продажу газу за ринковими цінами перераховувався **Підконтрольними підприємствами** транзитом через ряд рахунків **першої групи підприємств** з ознаками фіктивності на рахунки **другої групи підприємств**, які також мають ознаки фіктивності. З рахунків останньої групи, частково, кошти були зняті готівкою на загальну суму **229,2 млн. гривень**.

Правоохоронним органом здійснюється кримінальне провадження.

237. Приклад отримання надприбутків компанією, підконтрольною національному публічному діячу України

За результатами проведеного Держфінмоніторингом фінансового розслідування, виявлено схему, спрямовану на отримання надприбутків компанією, підконтрольною національному публічному діячу України.

На рахунок Державного підприємства зараховано кошти від двох **Компаній-нерезидентів А та В** у сумі **42,0 млн. дол. США** та **9,4 млн. дол. США** відповідно. Зазначені перекази здійснено відповідно до зовнішньоекономічних контрактів, що стосуються купівлі продукції **Державного підприємства**. При цьому ціна продукції, встановлена контрактами, є істотно нижчою за ринкову.

Крім того, згідно контрактів одержувачами продукції є підприємства, розташовані в різних країнах світу. Таким чином, **Компанії-нерезиденти А та В** виступають лише посередниками, які управляють фінансовими потоками.

Встановлено, що до організації зазначеної схеми має відношення **Громадянин М**, який є народним депутатом України.

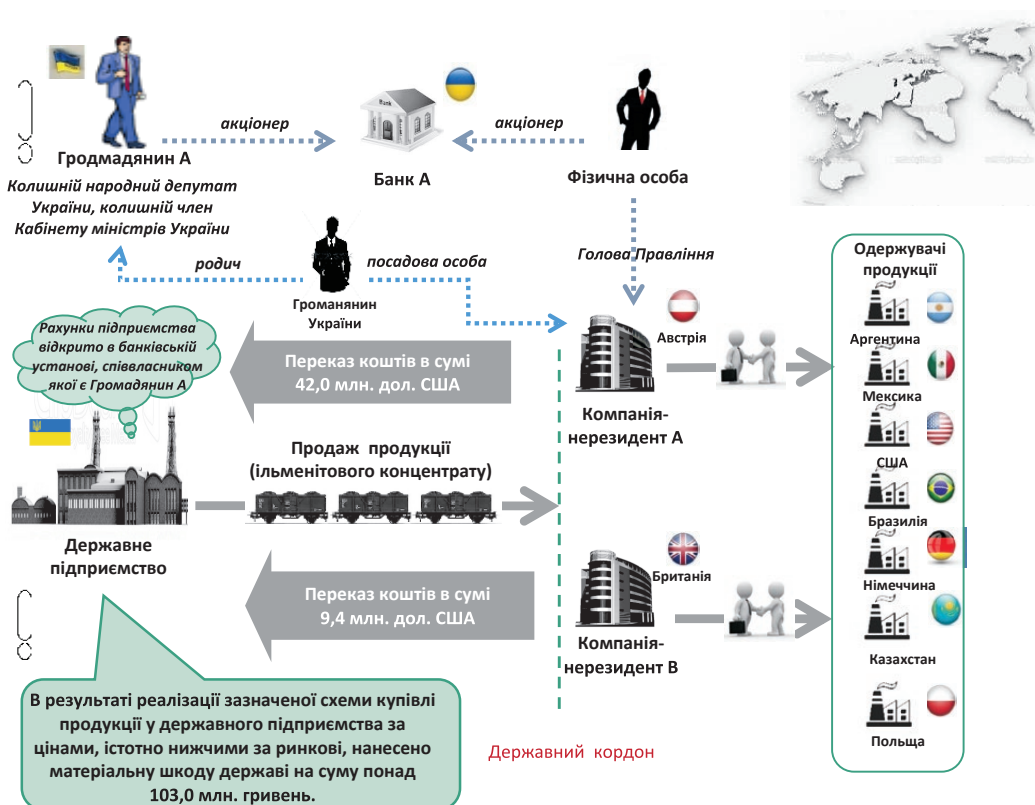
Громадянин М пов'язаний із **Компанією-нерезидентом А** через свого родича – **Громадянина А**, який є посадовою особою **Компанії-нерезидента А**. Також, Головою правління **Компанії-нерезидента А** є **Фізична особа – нерезидент**, яка разом з **Громадянином М** є акціонерами **Банку А**.

Відомо, що рахунки **Державного підприємства** відкрито в **Банку А**, співвласниками якої є **Громадянин М** та **Фізична особа – нерезидент**.

Зазначене вказує на причетність національного публічного діяча до створення корупційної схеми, пов'язаної із нанесенням збитків державному підприємству за рахунок поставки продукції нижче її ринкової вартості підконтрольному підприємству з подальшою реалізацією зазначеної продукції за ринковими цінами.

В результаті реалізації зазначеної схеми державному підприємству нанесено матеріальну шкоду на суму понад **103,0 млн. гривень**.

Правоохоронним органом здійснюється кримінальне провадження.

238. Приклад ВК отриманих в наслідок хабаря за оформлення дозвільних документів

Правоохоронним органом здійснено розслідування, в ході якого викрито корупційну діяльність групи високопосадовців на чолі з першим заступником губернатора області, які отримали кошти у сумі **80,0 тис. дол. США** за сприяння суб'єкту господарювання в оформленні дозвільних документів на видобуток корисних копалин.

У результаті проведених обшуків у таких посадовців виявлено та вилучено понад **315 тис. доларів США**, ювелірні прикраси, ікони, золоті злитки, колекційні монети, антикваріат, холодну зброю, військові нагрудні відзнаки гітлерівської Німеччини часів Другої світової війни, стародавні книги; вогнепальну зброю з набоями; офіційні документи щодо банківських депозитів на суму кілька мільйонів гривень, а також «чорну» бухгалтерію щодо тіньових оборудок.

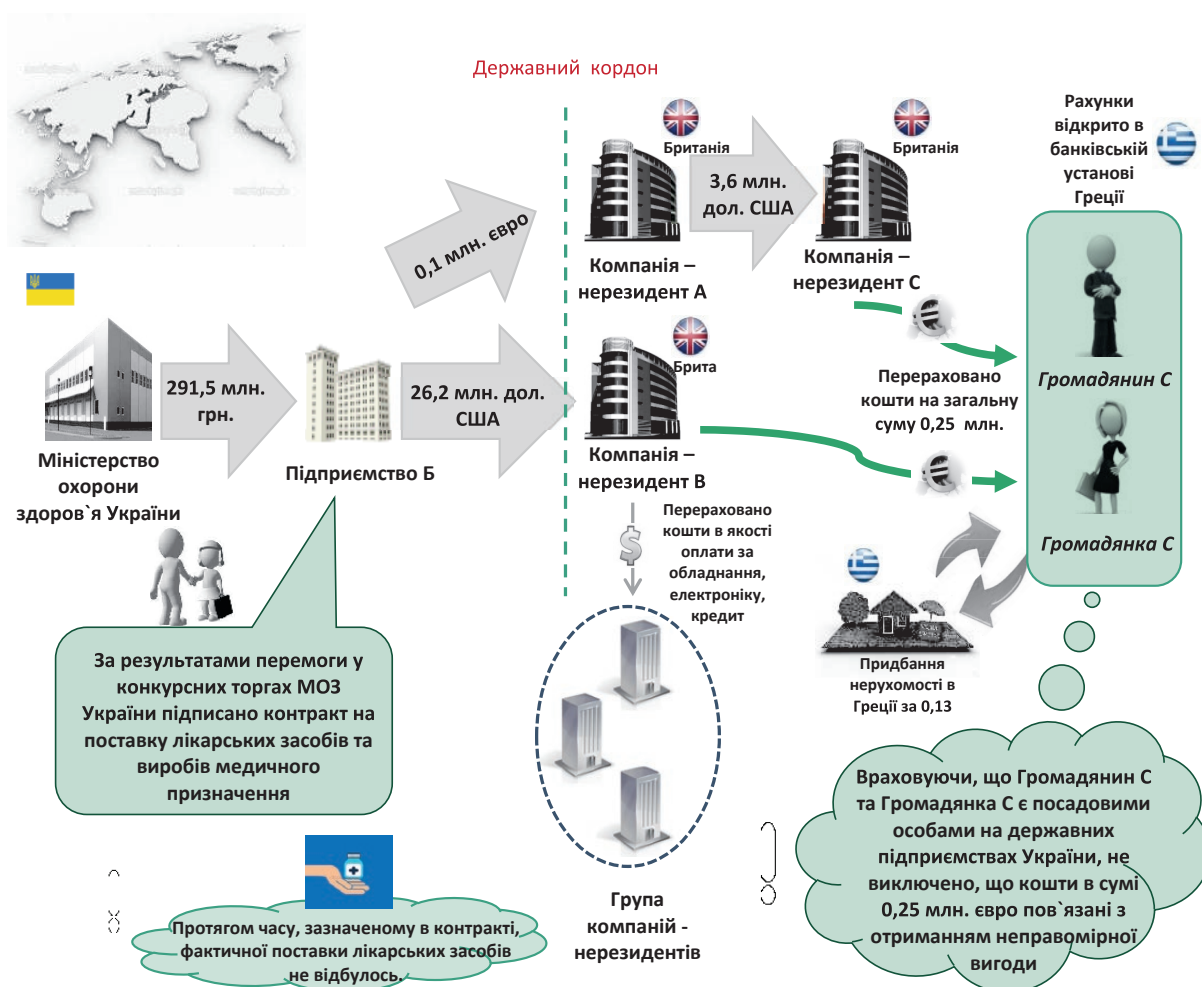
Правоохоронним органом здійснюється кримінальне провадження.

239. Приклад ВК, отриманих посадовими особами в якості неправомірної вигоди

За результатами проведеного Держфінмоніторингом фінансового розслідування, виявлено схему ВК, отриманих посадовими особами в якості неправомірної вигоди.

За результатами перемоги у конкурсних торгах Міністерства охорони здоров'я України підписано контракт з **Підприємством Б** на поставку лікарських засобів і виробів медичного призначення та в подальшому перераховано на рахунок **Підприємства Б** кошти в сумі **291,5 млн. гривень**.

При цьому, протягом часу, зазначеному в контракті, фактичної поставки лікарських засобів не відбулось.

Отримані кошти було конвертовано та перераховано на користь **Компанії-нерезидента А** в сумі **26,2 млн. дол. США** та **0,24 млн. євро** та на користь **Компанії-нерезидента В** у сумі **0,1 млн. євро**.

В подальшому, **Компанією-нерезидентом А** були перераховані кошти групі компаній-нерезидентів в якості оплати за будівельне та електричне обладнання, електроніку, кредит, в тому числі на рахунок **Компанії-нерезидента С** на загальну суму **3,6 млн. дол. США**.

За інформацією підрозділу фінансової розвідки іноземної країни, від **Компаній-нерезидентів В та С** на рахунки громадян України – **Громадянина С та Громадянки Д**, відкриті у банківській установі Греції, було перераховано кошти на загальну суму **0,25 млн. євро**. В подальшому частина отриманих коштів в сумі **0,13 млн. євро** була спрямована зазначеними особами на придбання нерухомості на території Греції.

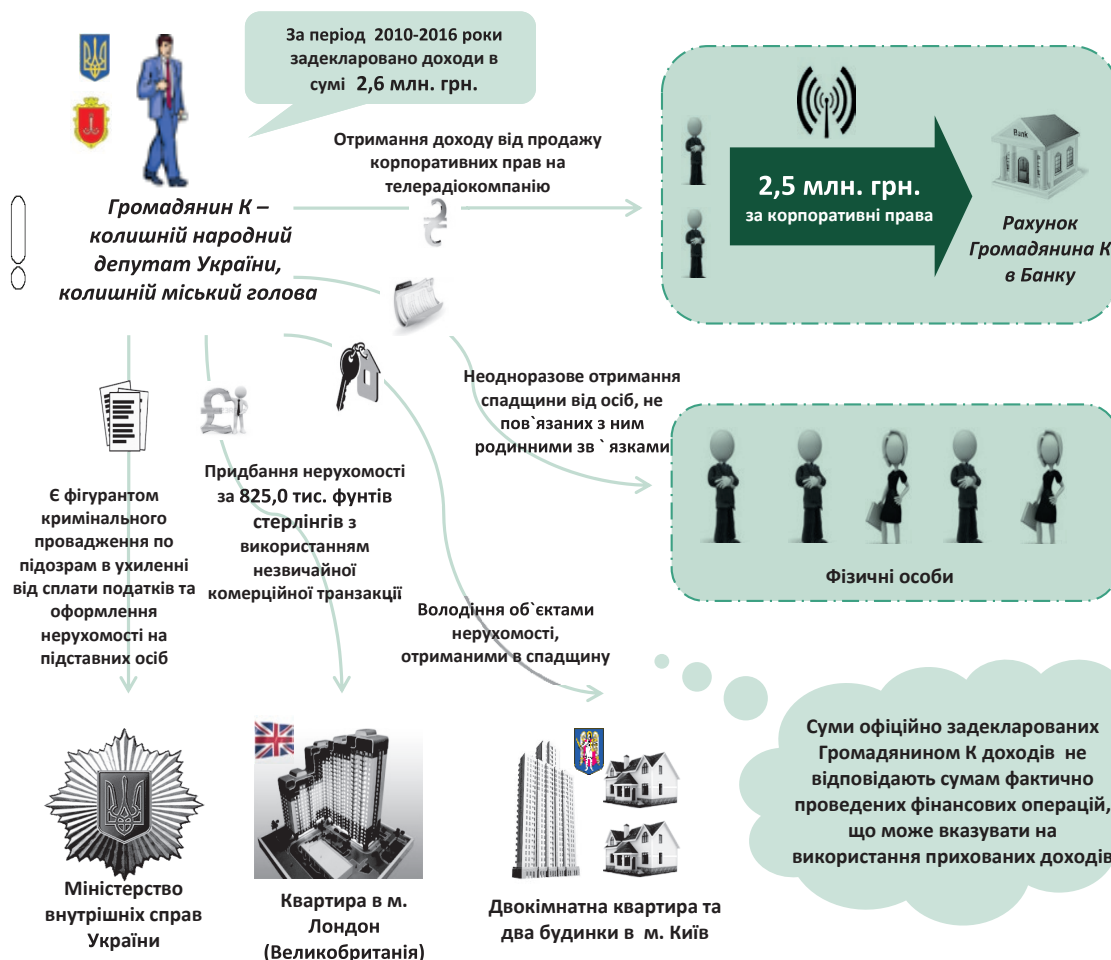
Враховуючи, що **Громадянин С та Громадянка Д** є посадовими особами на державному підприємстві України, не виключено, що кошти в сумі **0,25 млн. євро** пов'язані з отриманням неправомірної вигоди.

Правоохоронним органом здійснюється кримінальне провадження.

240. Приклад ВК національним публічним діячем

За результатами проведеного Держфінмоніторингом фінансового розслідування, виявлено схему ВК національним публічним діячем.

Громадянином К була профінансована купівля нерухомості у м. Лондон (Великобританія) вартістю **825,0 тис. фунтів стерлінгів**. При цьому учасниками купівлі нерухомості була використана незвичайна комерційна транзакція та складний шлях придбання власності, що може свідчить про можливе відмивання злочинних доходів.

Громадянином К, який був народним депутатом України було отримано на власний рахунок грошові кошти від двох фізичних осіб на загальну суму **2,6 млн. грн.** в якості оплати за корпоративні права телерадіокомпанії.

Громадянин К під час роботи на державних посадах неодноразово одержував спадок від фізичних осіб, не пов'язаних з ним родинними зв'язками, та є фігурантом кримінального провадження по підозрах в ухиленні від сплати податків та оформлення нерухомості на підставних осіб.

Громадянином К за період 2010–2016 роки задекларовано доходи в сумі **2,6 млн. грн.**, при цьому **2,0 млн. грн.** – дохід, отриманий у спадщину (подарунок) від осіб, що не є членом сім'ї першого ступеня споріднення.

Суми офіційно задекларованих **Громадянином К** доходів не відповідають сумам фактично проведених фінансових операцій, що може вказувати на використання прихованих доходів.

Правоохоронними органами здійснюється кримінальне провадження.

241. Приклад

Виявлено схему, яка може бути пов'язана з отриманням неправомірної вигоди високопосадовцем.

На рахунок юридичної особи **ТОВ «Д»** зараховано кошти від **Компанії нерезидента** (Швейцарія) у сумі еквівалентній 36,2 млн. грн. (3,6 млн. євро) з призначенням платежу «згідно контракту».

В подальшому, **ТОВ «Д»** отримані кошти перераховано на поточний та картковий рахунки фізичної особи, яка є високопосадовцем в сумі **12,9 млн. грн.** та **12,2 млн. грн.**, відповідно, у якості авторської винагороди.

Слід зазначити, що директор **Компанії нерезидента** (Швейцарія) є посадовою особою групи компаній підконтрольних близькому родичу високопосадовця.

За фактом одержання неправомірної вигоди в особливо великому розмірі правоохоронним органом здійснюється розслідування.

7.2. Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік¹⁰³

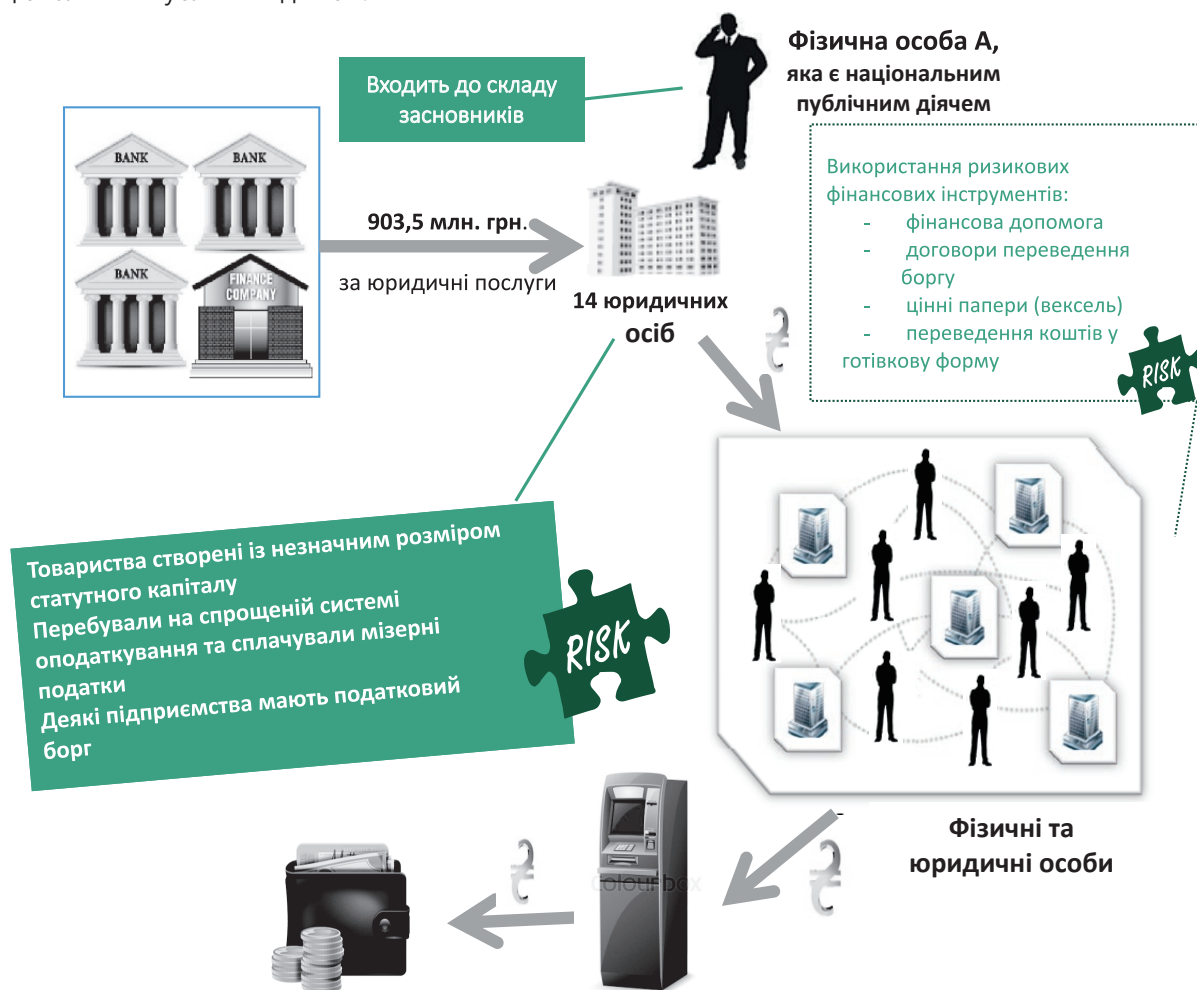
242. Приклад. Розкрадання коштів фінансових установ за участю підконтрольної національному публічному діячеві юридичної особи, та їх переведення у готівку

Держфінмоніторингом за результатами проведеного аналізу виявлено схему виведення коштів із банківських установ та фінансової компанії з метою подальшої легалізації.

Встановлено, що **3** банківські установи та **одна** фінансова компанія перерахували кошти на рахунки **14 юридичних осіб**, які мають спільну назву та пов'язані засновницько-посадовим складом, на загальну суму **903,5 млн. грн.** в якості оплати юридичних послуг, вартість яких визначити складно або неможливо.

Відомо, що зазначеній групі юридичних осіб притаманні наступні ризики: товариства створені із незначним розміром статутного капіталу, перебували на спрощеній системі оподаткування та сплачували мізерні податки; деякі підприємства мають податковий борг.

Привертає увагу, що одним із засновником зазначених товариств є **фізична особа А**, яка є національним публічним діячем.

¹⁰³ Типологічні дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2017 рік: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/2018%2004%2023_Typolog_2017.pdf

Надалі, зазначені **14 юридичних осіб** спрямували кошти іншим юридичним та фізичним особам з використанням ризикових інструментів – фінансова допомога, договори переведення боргу, цінні папери (векселі), з метою подальшого переведення коштів в готівкову форму.

З метою уникнення процедур фінансового моніторингу, фінансові операції з отримання коштів готівкою здійснювались в розмірі, що не перевищує суми, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу.

Правоохоронними органами здійснюється розслідування.

243. Приклад. Легалізація коштів близькими особами національного публічного діяча

Держфінмоніторингом за результатами проведеного аналізу виявлено схему легалізації коштів **громадянкою А**, яка є дружиною **громадянина В** – колишнього високопосадовця (категорія державного службовця «А»).

Встановлено, що громадянка А (продавець) **23 березня** уклала договір купівлі-продажу корпоративних прав підприємства **ТОВ Г** з **громадянином В** (покупець) на суму **54,0 млн. гривень**.

Відомо, що **ТОВ Г** зареєстровано **10 березня** (тобто, на момент укладання договору купівлі-продажу здійснювало діяльність менше одного місяця) та має статутний капітал **54,0 млн. гривень**. У власності товариства перебуває **2** приміщення та **2** земельні ділянки (орієнтовна вартість зазначеного майна 6,5 млн. гривень).

Громадянин В є засновником 4-х суб'єктів господарювання, займається адвокатською діяльністю. Сума задекларованих доходів за період 2003–2016 років складає **0,3 млн. гривень**. Для виконання

	10 березня	реєстрація ТОВ	+14 В той самий день
	22 березня	подарунок готівкою 54,0 млн. грн.	
	23 березня	договір купівлі-продажу	
	23 березня	зняття готівки 54,0 млн. грн.	

взятих зобов'язань за договором купівлі-продажу корпоративних прав отримав подарунок у вигляді готівкових коштів у сумі **54,0 млн. грн.** від матері – **громадянки Д.**

Суми офіційно задекларованих **громадянкою Д** доходів не відповідають сумам наданого подарунку (у готівковій формі), що може вказувати на використання прихованих доходів.

Вартість проданих активів **ТОВ Г** перевищує їх реальну вартість на **47,5 млн. грн.**, тобто майже в **7 разів**.

Надалі отримані кошти від продажу корпоративних прав, в день укладання договору (**23 березня**), отримано сином **громадянки А** у готівковій формі.

Правоохоронними органами здійснюється розслідування.

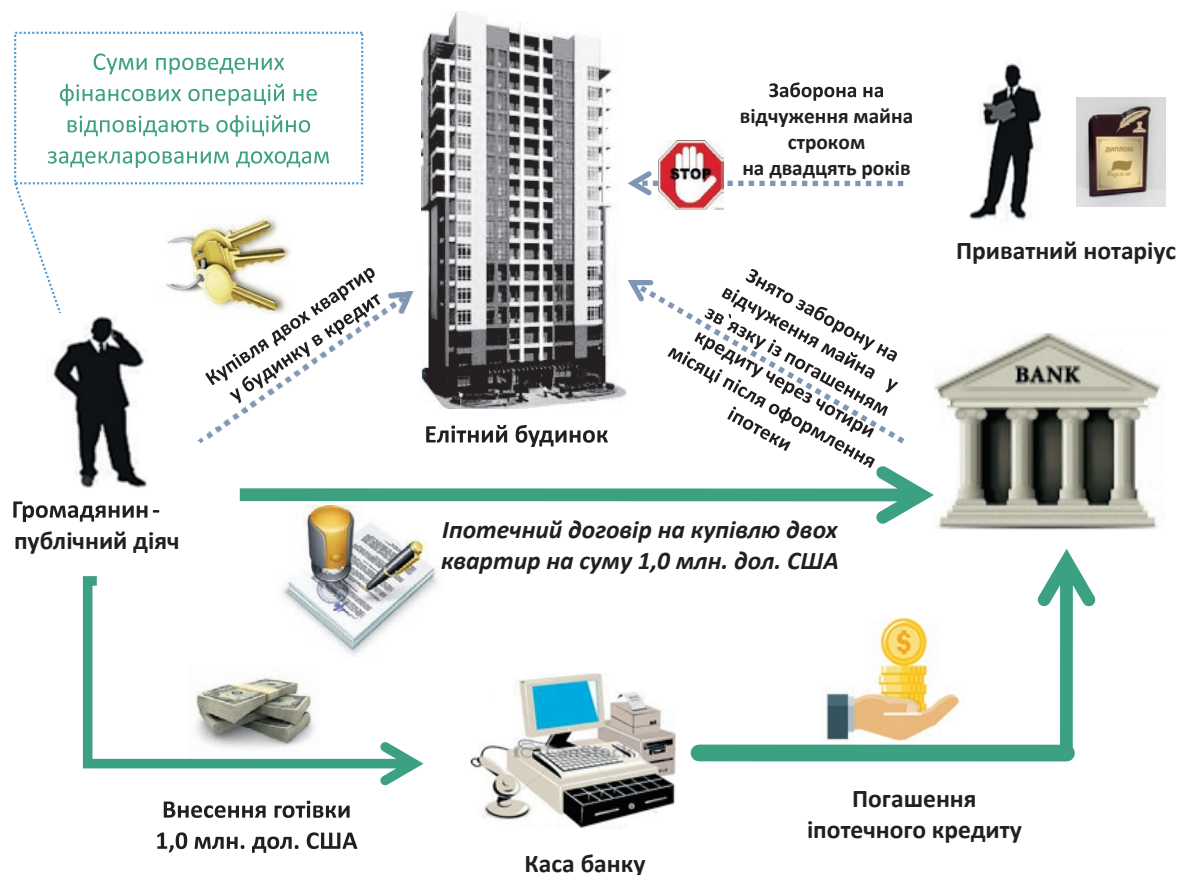
244. Приклад. Легалізація коштів шляхом придбання нерухомого майна

Держфінмоніторингом за результатами проведеного аналізу виявлено схему легалізації коштів **Громадянином С**, який є національним публічним діячем.

Встановлено, що **Громадянином С** було укладено іпотечний договір на купівлю двох квартир в елітній новобудові. Розмір зобов'язання за договором – **1,0 млн. дол. США.**

Відомо, що у зв'язку з іпотекою приватним нотаріусом було накладено заборону на відчуження зазначеного майна. При цьому, через чотири місяці заборону було знято на підставі листа банківської установи, у зв'язку із погашенням основної суми зобов'язання по іпотеці в розмірі **1,0 млн. дол. США.**

Погашення здійснювалось п'ятьма платежами, сумами від **10,0 тис. дол. США** до **500,0 тис. дол. США**, які вносились готівкою через касу банку.

До початку заняття публічною діяльністю **Громадянин С** був зареєстрований як суб'єкт підприємницької діяльності та офіційно задекларував дохід у розмірі **1,0 млн. грн.** Крім того, **Громадянином С** отримано дохід у вигляді заробітної плати в сумі **1,75 млн. гривень.**

Суми офіційно задекларованих **Громадянином С** доходів не відповідають сумам проведених фінансових операцій.

Зазначена схема свідчить про отримання **Громадянином С** прихованих доходів з подальшою легалізацією їх через створення видимості придбання нерухомого майна, користуючись кредитними коштами.

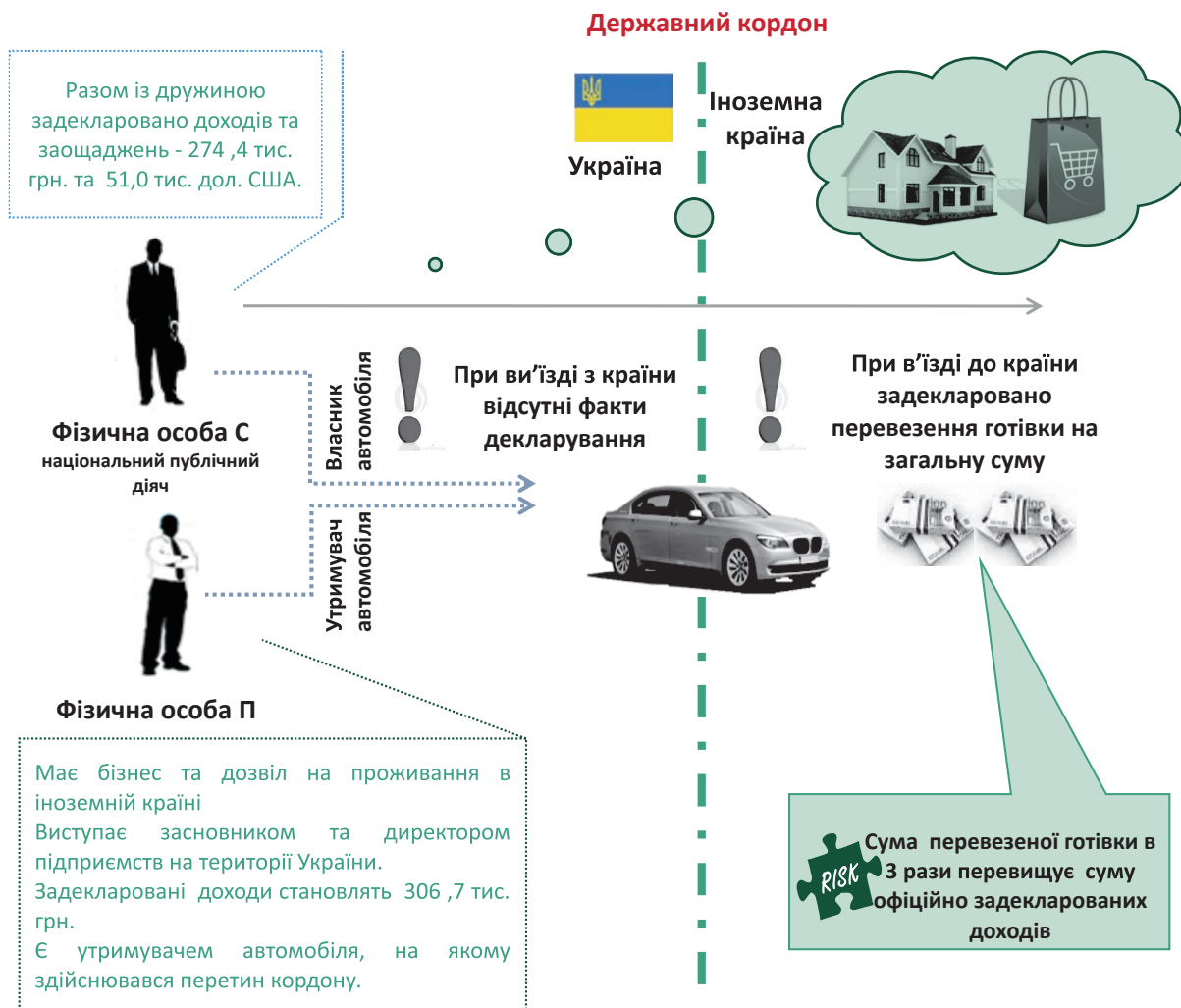
Правоохоронними органами здійснюється розслідування.

245. Приклад. Легалізація коштів за участю політично значущої особи за межами України

Держфінмоніторингом за результатами аналізу виявлено факт легалізації за межами України незаконно отриманих доходів **фізичною особою С**, яка є національним публічним діячем.

Підрозділом фінансової розвідки іноземної країни повідомлено Держфінмоніторинг, що при в'їзді до цієї країни **фізичною особою С** задекларовано перевезення готівки на загальну суму **162,7 тис. євро**, із зазначенням, що ці кошти є власними заощадженнями та будуть використані на території цієї країни для купівлі нерухомості і здійснення інших покупок.

При цьому, за даними митних органів України, при виїзді з території України під час перетину кордону факти декларування готівки **фізичною особою С** відсутні.

Фізичною особою С разом із дружиною задекларовано доходів і заощаджень – **274,4 тис. грн.** та **51,0 тис. дол. США.** Таким чином, сума перевезеної готівки в 3 рази перевищує суму офіційно задекларованих **фізичною особою С** доходів та заощаджень.

Автомобіль, на якому здійснювався перетин кордону належить **фізичній особі С**, хоча даний транспортний засіб не зазначено в декларації. Утримувачем даного автомобіля є **фізична особа П**, яка виступає засновником та директором декількох підприємств на території України, має дозвіл на проживання на території іноземної країни, сума офіційно задекларованих доходів – **306,7 тис. гривень.**

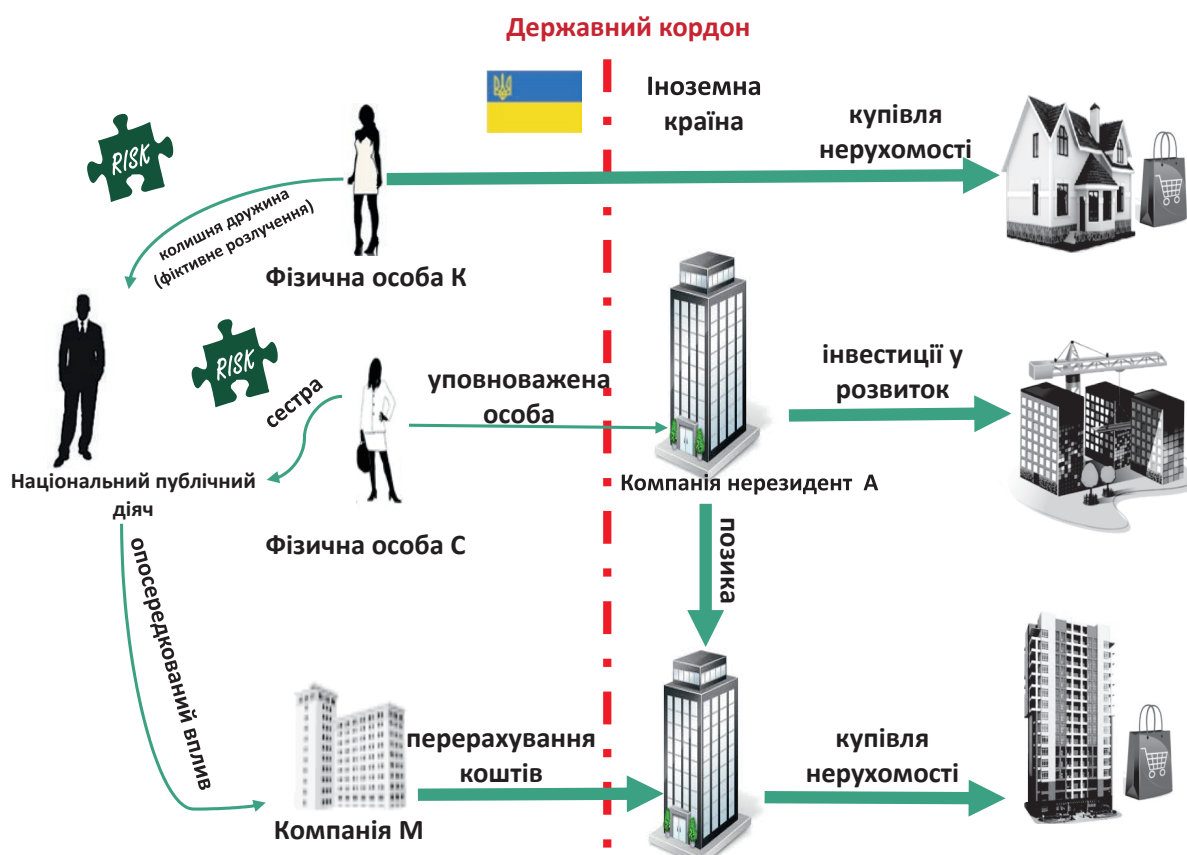
Правоохоронними органами здійснюється розслідування.

7.3. Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік¹⁰⁴

246. Приклад

Держфінмоніторингом спільно з іноземними підрозділами фінансової розвідки виявлено фінансові операції, пов'язані із здійсненням інвестицій компанією-нерезидентом з непрозорою структурою власності.

В ході розслідування встановлено, що **Компанія-нерезидент А** здійснила інвестиції за кордон у якості розвитку курорту. Серед уповноважених осіб **Компанії-нерезидента А** є **Фізична особа С**, яка є сестрою **Національного публічного діяча**.

¹⁰⁴ Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/2018%2012%2028_Typology2018_UA.pdf

Крім того, **Компанією-нерезидентом А** надано позику **Компанії- нерезиденту В**, яка надалі була направлена на придбання нерухомості за кордоном. Також встановлено, що **Компанія М** (на яку опосередкований вплив має **Національний публічний діяч**) попередньо здійснювала перерахування коштів на користь **Компанії-нерезидента В**.

Також встановлено, що **Фізичною особою К** (колишньою дружиною **Національного публічного діяча**) було придбано високовартісну нерухомість за межами України. Джерелом походження коштів на купівлю вищезазначеної нерухомості імовірно були кошти **Національного публічного діяча**.

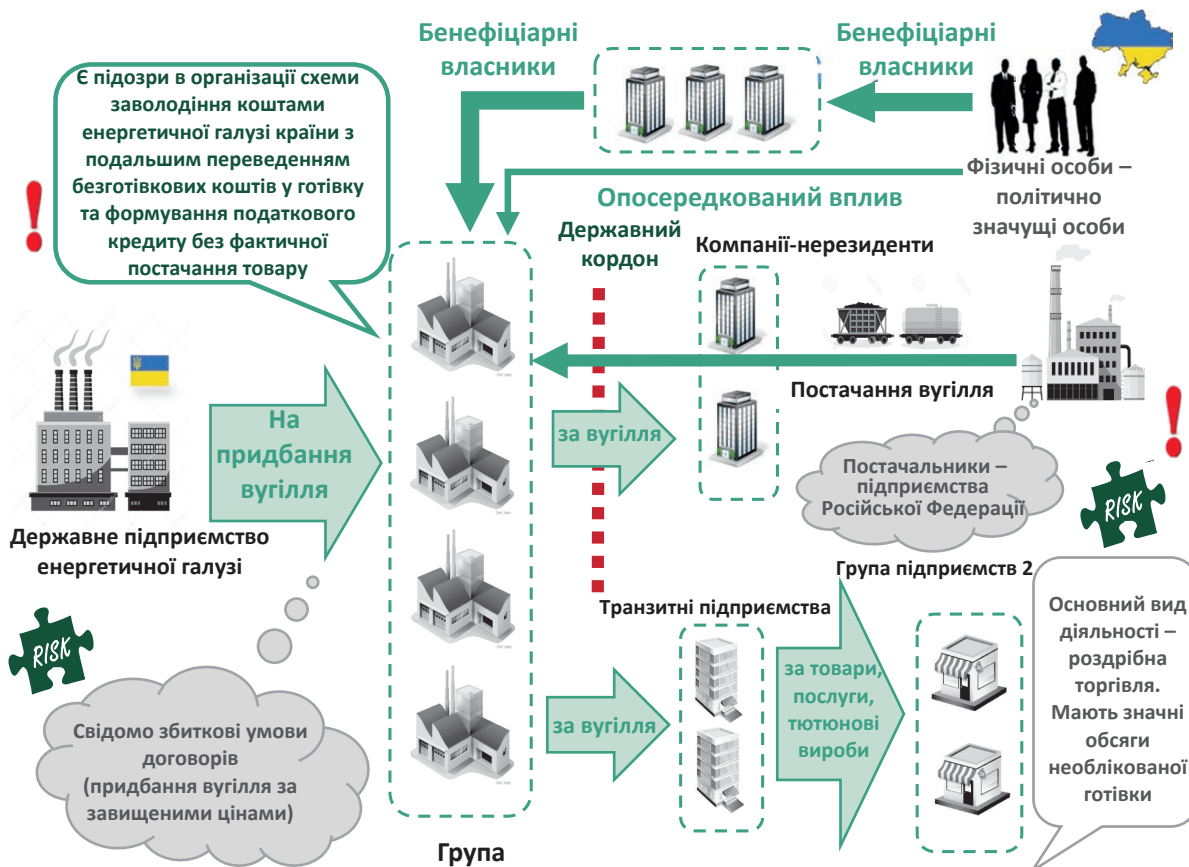
Вірогідно розлучення **Національного публічного діяча** з дружиною є «фіктивним» з метою уникнення декларування високовартісних активів.

Правоохоронним органом здійснюється розслідування за статтею 364 КК України.

7.4. Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Відмивання доходів від податкових злочинів¹⁰⁵

247. Приклад

Держфінмоніторингом разом з правоохоронним органом виявлено схему заволодіння коштами підприємства енергетичної галузі країни та формування штучного податкового кредиту без

105 Типологічне дослідження Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. Відмивання доходів від податкових злочинів: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/Typology%202020.pdf>

фактичного постачання товару з подальшим переведенням безготівкових коштів у готівку для передачі замовнику послуг.

Встановлено, що **Державним підприємством** енергетичної галузі було перераховано кошти на користь **Групи Підприємств 1** на придбання вугілля. При цьому, договори, укладені між **Державним підприємством** та Групою Підприємств 1, були свідомо збитковими (придбання вугілля здійснювалось за завищеними цінами).

Також встановлено, що кінцевими бенефіціарними власниками **Групи Підприємств 1** опосередковано через низку підконтрольних компаній-нерезидентів є політично значущі особи України.

Частина отриманих коштів **Групою Підприємств 1** як оплата за вугілля була спрямована на користь підставних **Компаній-нерезидентів**, зареєстрованих з метою приховування джерела походження вугілля з Російської Федерації, яке надалі поставлялось на користь **Державного підприємства**.

Інша частина отриманих коштів **Групою Підприємств 1** як оплата за вугілля була перерахована на користь групи транзитних підприємств. При цьому постачання вугілля не відбулось, натомість отримані кошти було спрямовано на користь **Групи Підприємств 2**, які є підприємствами оптово-роздрібною торгівлі. Надалі отримані безготівкові кошти обміняно на необліковану готівку.

Таким чином, учасниками вищезазначеної схеми безпідставно сформовано штучний податковий кредит, в чому вбачається ухилення від сплати податків.

Правоохоронним органом здійснюється досудове розслідування.

РОЗДІЛ VIII.

Перелік міжнародних досліджень щодо політично значущих осіб

- 248. Центр з виявлення корупційних справ, Ініціатива з повернення вкрадених активів (StAR)**
<https://star.worldbank.org/corruption-cases>
- 249. Відмивання доходів отриманих від корупції, Група з розробки фінансових заходів (FATF), липень 2011**
<http://www.fatf-gafi.org/topics/methodsandtrends/documents/laundryingtheproceedsofcorruption.html>
- 250. PEP, превентивні заходи для банківського сектору, 2012**
<https://star.worldbank.org/publication/politically-exposed-persons>
- 251. Запобігання відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, практичне керівництво для банківського нагляду (Chatain, McDowell, Mousset, Schott, Vander Does de Willebois), Світовий банк, 2009**
<https://openknowledge.worldbank.org>
- 252. Специфічні фактори ризику у відмиванні доходів від корупції - допомога суб'єктам первинного фінансового моніторингу, FATF, червень 2012**
<http://www.fatf-gafi.org/topics/methodsandtrends/documents/specificriskfactorsinthelaundryingofproceedsofcorruption-assistancetoreportinginstitutions.html>
- 253. Ляльководи, як корумпувати використання юридичних структур для приховання вкрадених активів і що з цим робити (Vander Does de Willebois, Halter, Harrison, WonPark, Sharman), StAR (WorldBank/UNODC) 2011**
<https://star.worldbank.org/publication/puppet-masters>
- 254. Використання розкритих активів для ідентифікації публічних діячів (Rossi, Pop, Clementucci, Sawaqed) Світовий банк, 2012**
<https://star.worldbank.org/publication/public-office-private-interests>
- 255. Керівництво Програми щодо дотримання вимог з протидії хабарництву та корупції Wolfsberg, Wolfsberg Group, 2017**
<https://www.wolfsberg-principles.com/sites/default/files/wb/pdfs/wolfsberg-standards/3.%20Wolfsberg-Group-ABC-Guidance-June-2017.pdf>
- 256. Керівництво FATF: PEP (Рекомендації 12 та 22)**
<http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/guidance-pep-rec12-22.pdf>
- 257. Звіт FATF - Специфічні фактори ризику у відмиванні доходів за допомогою корупції до звітуючих установ - червень 2012 року**
<http://www.fatf-gafi.org/topics/corruption/documents/specificriskfactorsinthelaundryingofproceedsofcorruption-assistancetoreportinginstitutions.html>
- 258. Рациональне управління ризиками, пов'язаними з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму - Банк міжнародних розрахунків**
<http://www.bis.org/publ/bcbs275.htm>

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ВК відмивання коштів

Закон 1702 Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII

Закон 361 Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX

КБВ кінцевий бенефіціарний власник

КООНПК Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року

ПВК/ФТ протидія відмиванню коштів / фінансуванню тероризму

СПФМ суб'єкт первинного фінансового моніторингу

СДФМ суб'єкт державного фінансового моніторингу

Рекомендації FATF Міжнародні стандарти боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму і розповсюдження зброї масового знищення

FATF Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей

GRECO Група держав по боротьбі з корупцією

PEP політично значуща особа (politically exposed person)
